

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Katolická teologie

JAKUB DOMINIK ŠTEFÍK

**SOCIÁLNÍ PŮSOBENÍ
MSGRE. JANA ŠRÁMKA V NOVÉM JIČÍNĚ
V LETECH 1893 - 1901**

diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. TOMÁŠ PARMA, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci o slavnosti Zvěstování Páně dne 25. března AD 2012.

Jakub Dominik Štefík

Rád bych na tomto místě vyjádřil velké díky *Mgr. Tomáši Parmovi, Ph.D.* za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky.

Děkuji také *Mgr. et Bc. Antonínu Urbanovi* za poskytnutí inspirace i materiálů pro realizaci této práce.

Svůj vděk bych také rád vyslovil *PhDr. Karlu Chobotovi* a kolektivu ze Státního Okresního archivu v Novém Jičíně za poskytnutí cenných archiválií i rad.

V neposlední řadě patří velké díky *mé rodině a blízkým přátelům* za podporu a obětavost. Mé díky náleží i *Mons. Mgr. Aloisi Peroutkovi, Th.D.* za jeho (nejen) duchovní podporu.

Děkuji také *Mgr. Janě Březinové* a všem, kdo mi jakkoli při práci pomáhali, ať už shromažďováním materiálů, korekturami či jakýmkoli jiným způsobem a přispěli tak ke vzniku této práce.

Tato diplomová práce vznikla v rámci projektu CMTF_2011_005 „*Olomoucká (ar-)diecéze v dějinném vývoji*“ uděleném v rámci studentské grantové soutěže Grantovou radou UP v Olomouci, které tímto autor děkuje za podporu.

Obsah

OBSAH.....	5
ÚVOD	7
1. ŽIVOTOPIS MSGRE. JANA ŠRÁMKA	8
2. NÁRODNOSTNÍ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V NOVÉM JIČÍNĚ	23
2.1 Hospodářské centrum Kravařska	23
2.2 Dva národy v jednom městě.....	24
2.3 Projevy české menšiny.....	27
2.4 Počátky spolkové činnosti v Novém Jičíně.....	29
3. PŮSOBNÍ MSGRE. JANA ŠRÁMKA V NOVÉM JIČÍNĚ.....	33
3.1 P. Jan Šrámek – zakladatel křesťanských spolků	34
3.1.1 <i>Český katolický spolek dělnický</i>	35
3.1.2 <i>Ženský křesťansko-sociální spolek „Budoucnost“</i>	38
3.1.3 <i>Útulny pro dělnice</i>	42
3.1.4 <i>Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva</i>	45
3.2 Křesťansko-sociální sjezdy	47
3.2.1 <i>Sjezd v Litomyšli</i>	47
3.2.2 <i>Velehradský kongres</i>	50
3.3 Spolupráce s Karlem Dostálem-Lutinovem.....	53
3.3.1 <i>Katolická moderna</i>	55
3.3.2 <i>Šrámek a Katolická moderna</i>	57
3.4 Německá reakce	59
3.5 Spory s arcibiskupem Theodorem Kohnem.....	62
4. JAN ŠRÁMEK A <i>RERUM NOVARUM</i>	66
4.1 <i>Rerum novarum</i>	66
4.2 V semináři	68
4.3 V pastorači	69
5. NUCENÝ ODCHOD Z NOVÉHO JIČÍNA	73
ZÁVĚR.....	78
PRAMENY A LITERATURA	80
Prameny	80
Tištěné prameny	80

Literatura.....	80
Elektronické zdroje	84
ANOTACE	85
ANNOTATION.....	86
SEZNAM PŘÍLOH	87

Úvod

Když jsem jako malý kluk chodíval na novojickou faru, vždy jsem si ve vstupní chodbě všiml velké pamětní desky, jež je zde umístěna na památku stoletého příchodu kaplana Msgre. Jana Šrámka do Nového Jičína. Právě v té době jsem se začal vyptávat, kdo to byl ten „Šrámek“ a ani jsem si neuvědomoval, jak velký význam nejen pro naše město mělo jeho kněžské působení v Novém Jičíně.

Vloni to bylo 110 let od nuceného odchodu P. Jana Šrámka z Nového Jičína a také 55 let od jeho smrti – smrti jednoho z nejvýznamnějších československých politiků první, druhé i třetí republiky. Ne, že by mne postava Jana Šrámka nezajímala, ale díky jednomu nadšnému člověku jsem se začal o působení tohoto velikána více zajímat. A tak vznikla i tato práce, která se snaží zachytit působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně, a to především v jeho národní a sociální oblasti. Jistě to nebude ucelená a vyčerpávající práce, spíše však pokus o sondu do tehdejší společnosti a jejího úskalí a jak se s tím dokázal vypořádat mladý kněz Jan Šrámek v relaci na učení Magisteria Lva XIII.

Práce je rozdělena celkem do pěti kapitol. První kapitola pojednává o životě velkého politika a především kněze Msgre. Jana Šrámka.

Druhá kapitola se bude zabývat situací v Novém Jičíně před příchodem Šrámka. Nastíním zde národnostní a sociální problematiku tehdejšího ekonomického centra Kravařska.

Následující kapitola bude pojednávat o příchodu kněze Šrámka do Nového Jičína, jeho počáteční aktivitě i následnému rozvoji dělnických spolků. Lehce se dotknu i Šrámkova vlivu na utváření křesťanské politiky na Moravě a také kooperace s *Katolickou modernou*.

Ve čtvrté kapitole se zaměřím na to, jaký vliv měla encyklika Lva XIII. *Rerum novarum* na sociální působení P. Jana Šrámka v Novém Jičíně.

Závěrečná, pátá kapitola zmapuje příčiny odchodu Jana Šrámka z Nového Jičína a jak nadále působil ve spolcích v dalších místech svého kněžského působení.

1. Životopis Msgre. Jana Šrámka

Je velmi těžké shrnout v krátké kapitole přebohatý život tak významného muže našich dějin. Pokusím se tedy, spíše než o krátký či úplný životopis¹, o biografii shrnující to „nejpodstatnější“.

Msgre. Jan Šrámek se narodil 11. srpna 1870 v Grygově na Hané do rodiny malého rolníka Tomáše Šrámka a Jenovéfy, rozené Slaměnkové. O den později byl malý Jan pokřtěn ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Velkém Týnci místním kaplanem P. Josefem Lžičářem. Jan byl druhorozené dítě, první syn však zemřel v útlém dětství.² Když byly malému Janovi tři roky³, zemřel mu otec na zápal plic; Tomáš Šrámek byl znám jako hodný a pracovitý muž, domkař či malý zemědělec⁴, který však do manželství nepřinesl zrovna velký majetek. Matka⁵ pocházela z vážené a na poměry dobře situované rodiny v Grygově⁶. Po smrti manžela nebylo pro vdovu jednoduché uživit sebe i malého synka, jak sama o tom poznamenává: „Když mu bylo tři leta, umřel mu tatínek. Zůstali jsme potom sami a jsme sami až do věilka. Tatínek, dej mu Pán Bůh věčnou slávu, byl rolníkem. Po jeho smrti jsem musela dělat sama.“⁷ A tak i malý Janíček, jak mu doma říkali, musel od útlého dětského věku vypomáhat doma se všemi pracemi, a nezůstávalo mu tudíž příliš času na obvyklé dětské hry. Matka se už podruhé neprovdala, a tak zakoušeli mnohou bídu a útrapy spojené s životním údělem.

Velký vliv na utváření malého Jana měla matčina vroucí a pevná víra.⁸ Synka vodila každou neděli na služby Boží, putovali na Svatý Kopeček u Olomouce či do Dubu a pra-

¹ K nejnověji vydané monografii o životě Msgre. Jana Šrámka srov.: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*. CDK, Brno 2011.

² Srov.: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Moneta, Olomouc 2004, str. 18; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*. Danal, Olomouc 1995, str. 8; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*. Trinitas 2006, str. 20.

³ Dle vlastních slov, „otec mi zemřel, když mi bylo půl druhého roku.“ In: Fučík, T.: *Dr. Jan Šrámek ve svých projevech 1918-1938*. Národní obroda, Brno 1946, str. 137 (dále jen *Projevy 1918-1938*).

⁴ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek - životní data, dokumenty, vzpomínky, úvahy*. Brněnské tiskárny, Brno 1930, str. 10, 43.; Žampach, F. M.: *Sjednotitel našeho zahraničního odboje Msgre Dr. Jan Šrámek*. Národní obroda, Brno 1945, str. 7; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*. In: Jan, L. a Drahoš, Z.: *Osobnosti moravských dějin I*. Matice moravská, Brno 2006, str. 459; Drábek, J. (ed.): *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky Dr. Mořice Hrubana*. Křesťanská akademie, Řím – Los Angeles 1967, str. 276.

⁵ Jenovéfa Šrámková se dožila vysokého věku 90 let (1843-1933), maminku pochovával Msgre. Šrámek ve Velkém Týnci se všemi poctami jako papežský protonotář s biskupskou mitrou. Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 47; Stránský, J.: *Mandatář celého národa*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa. Studie a projevy k 75. narozeninám Msgre Dr. Jana Šrámka, předsedy vlády ČSR v zahraničí*. Praha 1946, str. 9.

⁶ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 20.

⁷ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

⁸ Srov.: Trapl, M.: *Přehled života a díla monsignore ThDr. h. c. Jana Šrámka*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Moneta, Olomouc 2004, str. 30; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 137; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. CDK, Brno 2005, str. 205.

videlně se doma s matkou modlival. I pohled na kněze byl utvářen zbožnou matkou i šenkou – uctivost, zdvořilost, autorita, poslušnost.⁹

Malý Jan byl velmi bystrý a nadaný, řeklo by se dokonce, že měl mimořádné schopnosti, a tak se dostal do školy poměrně brzo, v pěti letech¹⁰: „...*náš Janek byl chytrý chlapec. Dala sem ho už o pěti letech do školy. Učil ho pan rektor Šmelík,*“ vypráví 87 letá paní Šrámková.¹¹ Onen řídící učitel Karel Šmelík si jej tak oblíbil, že svého žáka vodil i k sobě domů, aby mohl jeho nadání předvést přítomným hostům; podobně si jej oblíbil i kaplan z Velkého Týnce P. Jan Oth, katecheta, který se postaral o další studijní i duševní rozvoj malého studenta.¹² Velkým kamarádem a později osobním přítelem se malému Jankovi stal pozdější olomoucký arcibiskup Leopold Prečan¹³: „...*moc se kamarádil. Poldíček byl u nás skoro každý den. On je o čtyři léta starší. Učívali se spolu,*“¹⁴ vzpomíná matka Jenovéfa.

O jeho žakovském prospěchu svědčí i život v oblasti duchovní. V sedmi letech byl u prvního svatého přijímání a v devíti letech byl biřmován olomouckým arcibiskupem Bedřichem kardinálem Fürstenbergem¹⁵ při jeho vizitační návštěvě ve Velkém Týnci.¹⁶ Matka opět vzpomíná: „*Když měl sedm let, tož už šel k svatému přijímání, a když měl devět,*

⁹ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 22; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 9.

¹⁰ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 22; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 9; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*. Šrámková akademie, Nový Jičín 1994, str. 9.

¹¹ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

¹² Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 9.

¹³ ThDr. Leopold Prečan se narodil 8. 3. 1866 ve Velkém Týnci u Olomouce; bohosloví absolvoval v Olomouci, na kněze vysvěcen 5. 7. 1889 v Olomouci, poté působil v Bartošovicích u Příbora a v Kelči; od r. 1894 pracoval na teologické fakultě v Olomouci jako sekretář a později jako vyučující církevního práva; 15. 11. 1914 vyznamenán titulem papežského komořího za spolupráci na novém vydání kodexu církevního práva; 18. 6. 1914 jmenován doktorem teologie; v l. 1921-23 generální vikář arcibiskupa Stojana; 1. 4. 1923 sídelní kanovník olomoucké kapituly, po smrti Stojanově stanul v čele arcidiecéze jako kapitulní vikář; 10. 11. 1923 zvolen, 20. 12. Římem potvrzen a 30. 12. konsekrován a intronizován jako 11. olomoucký arcibiskup a metropolita moravský; velký zastánce Velehradu, svolavatel unionistických kongresů, mecenáš olomouckého semináře, iniciátor stavby kostela sv. Cyrila a Metoděje v Olomouci-Hejčíně (1932) a podporovatel Katolické akce; zemřel 2. 3. 1947 na Svatém Kopečku, pohřben 8. 3. 1947 v hejčínském kostele. Srov.: *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomoucké arcidiecéze*, str. 36; Buben, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Logik, Praha 2000, str. 263-265.

¹⁴ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

¹⁵ Arcibiskup Fridericus Egon Landgravius de Fürstenberg se narodil ve Vídni 18. 10. 1813, gymnaziální i filosofická studia konal soukromě, zkoušky pak na gymnáziu v Českých Budějovicích, resp. ve Vídni, kde také absolvoval teologickou fakultu; na kněze vysvěcen 14. 10. 1836; v l. 1836-38 vykonal rigorózní zkoušky na teologické fakultě v Olomouci; po smrti kardinála Sommerau-Beeckha byl 6. 3. 1853 zvolen olomouckou kapitulou arcibiskupem; konsekrován 4. 9. 1853; kardinálem s titulem kostela sv. Crisogona jmenován papežem Lvem XIII. 12. 5. 1879 (např. spolu s bl. Johnem Henrym Newmanem); účastnil se I. vatikánského koncilu; je znám jako arcibiskup-reformista: obnovitel duchovního života kléru, když r. 1854 zřídil chlapecký arcibiskupský seminář v Kroměříži, zasadil se o beatifikaci Jana Sarkandera (1860), velký ctitel a zastánce cyrilometodějské tradice a idey (uspořádal velkolepé jubilejní oslavy r. 1863, 1869 a 1885), založil diecézní fond pro podporu diecézního kléru, celou arcidiecézi osobně zvítitoval, podporoval školství a nové řeholní řády. Zemřel 20. 8. 1892 na Hukvaldech a je pohřben v olomoucké katedrále, kterou nechal přestavět do stylu francouzské katedrální gotiky. Srov.: *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomoucké arcidiecéze*, str. 31; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 25, pozn. č. 6; Buben, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, str. 83-86.

¹⁶ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 23.

k svatému biřmování. A když měl deset let, tož mně odešel už na studije do semináře v Kroměříži...“¹⁷

A tak se nadaný žáček dostal do kroměřížského seminárního gymnázia. Nebylo to jednoduché nejen pro nízký věk, ale především pro nemalé finanční potíže. První nesnáz se pokoušeli překonat jednak velkotýnecký kaplan Oth spolu s farářem Františkem Chalupou, který byl i čestným kanovníkem kroměřížským, jednak s pomocí profesora arcibiskupského gymnázia Ignáce Bečáka.¹⁸ Druhá nesnáz vznikla po velkém požáru v Grygově r. 1884, který zachvátil i rodný domek gymnazisty Šrámka.¹⁹ A tak matce nezbývalo nic jiného, než synka ze studií vzít zpět domů, neboť roční poplatek činící 80 zlatých nebyla schopna zaplatit. Jak poznamenává sám Šrámek, nebylo jednoduché pokračovat dále ve studiích. Musel matku dlouho přemlouvat a ta, „*ať se namáhala sebevíce a dřela, nezvládla finančně moje studia. Roční poplatek 80 zlatých sehnat nemohla. Vypůjčovala v záložnách ve Velkém Týnci a pak v Olomouci...*“²⁰ Matka také požádala kapitulního probošta Pötting-Persinga (1819-1898) o seminární stipendium pro syna, který této žádosti vyhověl a posílal roční stipendium ve výši 150 zlatých.²¹ A tak se mladý student Šrámek mohl nadále vzdělávat, a to s velmi dobrým prospěchem, i když nebyl primusem třídy. Matka Jana Šrámka sama uvádí: „*Tož můj syneček studoval dobře. Už v osmnácti letech (r. 1888) byl hotový a udělal tu zkóšku. A potom šel do Holomóca...*“²²

Na teologickou fakultu i do arcidiecézního kněžského semináře byl abiturient Jan Šrámek přijat hned v r. 1888. Kardinál Fürstenberg jmenoval novým superiorem (rektorem) P. Karla Wisnara²³, dřívějšího vicesuperior a pozdějšího světícího biskupa olomouckého.²⁴

¹⁷ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

¹⁸ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 9; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 26; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43.

¹⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 10.

²⁰ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 25.

²¹ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 27.

²² Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

²³ ThDr. Karel Wisnar se narodil 25. 10. 1852 v Příboře; na kněze vysvěcen 19. 3. 1875 v Olomouci, v l. 1881-1898 působil jako profesor dogmatické teologie na teologické fakultě v Olomouci a od r. 1890 jako její děkan; v l. 1887-1889 působil v semináři jako vicesuperior a následně v l. 1889-1901 jako superior; od r. 1901 sídelní kanovník olomoucký, v l. 1912-1920 probošt a v l. 1921-1926 děkan kapituly; 14. 11. 1904 jmenovaný biskup v Callipolis a světící biskup olomoucký, konsekrován 18. 12. 1904; v l. 1906-1916 generální vikář olomoucké arcidiecéze; zemřel 15. 4. 1926 v Olomouci, pohřben na olomouckém centrálním hřbitově. Srov.: Gottwald, J. – Sulovský, J.: *Z dějin arcibiskupství olomouckého. Série pořadů ČRo Olomouc r. 1997*, Olomouc, MCM 1997, str. 62-63; Krejčová, J.: *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci (Data – osoby – budovy)*. Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, Olomouc 2010, str. 41, 45, 55; Pokorný, P. R.: *Biskupové Čech, Moravy a Slezska po roce 1918 a jejich znaky*. Genealogická agentura, Ostrava 1992, str. 41.

²⁴ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 31 mylně uvádí jméno P. Tomáše Bečáka, který byl superiorem v l. 1854-1855, a ThDr. Karla Wisnara jako vicerektora. Srov.: Roušar, J.: *Kněžský seminář v Olomouci a jeho představení v první polovině 20. století*. [nepublikovaná diplomová práce] Olomouc, Cyrilometodějská teo-

Vedle běžně absolvovaných přednášek a kurzů v latině či v němčině, kde mladého seminaristu zaujal mimořádný profesor pastorálky a církevního práva ThDr. Theodor Kohn, se Jan Šrámek začal zajímat i o sociálně-národnostní otázku: „*V semináři olomouckém ze zvláštní záliby pěstoval jsem soukromě filosofii a ve studijním kroužku bohoslovců obíral jsem se sociálními problémy.*“²⁵ Teologická studia úspěšně završil v červnu r. 1892, leč pro nízký věk nemohl být vysvěcen na kněze, tudíž obdržel jen podjáhenské svěcení. A tak žádal Jan Šrámek o nutnou dispenz do Říma. Kancléř arcibiskupské kurie ThDr. Kohn si vybral do konzistoře několik podjáhů, mezi nimi i Šrámk.²⁶ Po nástupu na kurii byl 18. října 1892 vysvěcen na jáhna biskupem Gustavem Belrupt-Tissacem^{27, 28} Mezitím zemřel arcibiskup-kardinál Fürstenberg, kapitula zvolila novým arcibiskupem ThDr. Kohna²⁹, přišla nutná dispenz z Říma, jenže nový arcibiskup ještě nebyl uveden v úřad³⁰, a tak musel Jan Šrámek do Brna, kde byl ordinován 21. prosince 1892³¹ brněnským biskupem ThDr. Františkem Saleským Bauerem.³² Primiční mši svatou slavil ve farním kostele Nanebevzetí Panny Ma-

logická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění, 2006; Krejčová, J.: *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci*, str. 40.

²⁵ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 205-206. Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 31; Turzová, V. M.: *Šrámek – kněz a člověk*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik.*, str. 40; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 137.

²⁶ Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 137; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 11.; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 35.; Turzová, V. M.: *Šrámek – kněz a člověk*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik.*, str. 41.; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43.

²⁷ Gustav hrabě Belrupt-Thyssac (či Tissac) se narodil 11. 9. 1818 v Opavě; studoval na Tereziánské akademii ve Vídni a teologii v Olomouci, na kněze vysvěcen 4. 8. 1842; výrazně se zasloužil o beatifikaci Jana Sarkandra; r. 1850 získal doktorát, od r. 1867 byl olomouckým kanovníkem, kde se stal nejprve arcijáhenem (1871) a poté i děkanem (1879), r. 1880 byl jmenován generálním vikářem olomoucké arcidiecéze a 13. 12. 1880 světicím biskupem olomouckým a titulárním biskupem germanicijským; zemřel v Olomouci 9. 6. 1895. Srov.: Gottwald, J. – Sulovský, J.: *Z dějin arcibiskupství olomouckého*, str. 61.; Kouřil, M.: heslo "*Belrupt-Tissac G.*", In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy, nová řada*, sešit 3 (15). Ostrava, 2002, str. 17.

²⁸ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 36.

²⁹ ThDr. Theodor Kohn se narodil 22. 3. 1845 v chudé české rodině v Březnici u Zlína. Gymnázium studoval u Piaristů v Uherském Hradišti, Strážnici a Kroměříži, teologii vystudoval v Olomouci, kde byl 5. 7. 1871 vysvěcen na kněze; působil jako kaplan na Vsetíně a jako gymnazijní kaplan v Příboře, odkud odešel do služeb arcibiskupa Fürstenberga; od r. 1882 jako profesor vyučuje fundamentální teologii a církevní právo na teologické fakultě a zároveň se stává kancléřem kurie; od r. 1887 sídelním olomouckým kanovníkem. 8. 11. 1892 byl po bouřlivé volbě zvolen dómskou kapitulou 7. olomouckým arcibiskupem; konsekrován 5. 2. 1893; je znám jako neúnavný a nesmírně pracovitý člověk s vlohami dobře vést a řídit diecézi, snažil se duchovně povznést diecézi, zakládal mnohé spolky na podporu chudých kněží i ostatního Božího lidu, podporoval tisk i hospodářskou stránku arcidiecéze. Pro svou prudkou povahu a přehnanou náročnost, které mu způsobovaly řadu konfliktů, postupně ztrácel podporu císařského i papežského dvoru až do 13. 3. 1904, kdy na nátlak papežské kurie rezignoval na svůj úřad. Dožil pak na záměčku v Ehrenhausenu (Arnož), kde 4. 12. 1915 zemřel a kde je též pohřben. In: *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomoucké arcidiecéze*, str. 32; Buben, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, str. 176-178. Více viz: Marek, P.: *Prof. ThDr. Theodor Kohn*. Kroměříž 1994; Jonová, J.: *Theodor Kohn – kníže – arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup Peleusijský*. [nepublikovaná disertační práce] Olomouc, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění 2010, zejm. str. 25-28, 34-37.

³⁰ To se stalo až 12. února 1893. Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 36.

³¹ Dle Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 10 se tak stalo na Štědrý den.

³² Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 11.; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 36.; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 10; 43; Drábek, J. (ed.): *Z časů nedlouho zašlých*, str. 276.

rie ve Velkém Týnci o Božím hodě vánočním r. 1892 za velké sněhové vánice. Primičním kazatelem byl prof. ThDr. Josef Kachník, vicesuperior kněžského semináře.³³ Maminka Jenovéfa Šrámková vzpomíná: „...už ve dvádvaceti byl vysvěcený. A o Božím hodě vánočním měl primici. Byl ještě moc mladý. Musel měť dispens. Potřebovali tehda panáčka a tož mu ho dali... No a potom ho poslali do Novyho Jičína.“³⁴ V Novém Jičíně vydržel P. Jan Šrámek osm let, tj. od r. 1893 do r. 1901. Tímto obdobím se budu podrobněji zabývat v příslušné kapitole této práce.

Po úspěšném působení v Novém Jičíně byl P. Jan Šrámek na nátlak novojické radnice i kvůli osobním rozepřím s arcibiskupem Kohnem r. 1901 přemístěn do nedalekých Životic u Nového Jičína (Seitendorf)³⁵ jako administrátor.³⁶ Zde se také angažoval a často docházel do Nového Jičína, aby podporoval spolky, které založil či jim předsedal, stále se zajímal o sociální a politickou situaci nejen v Novém Jičíně, ale i na venkově, a tak se musel P. Jan Šrámek po jednoletém působení v únoru r. 1902 opět stěhovat, tentokrát do „zapadlého kraje“ Hostýnských vrchů do Vsechovic nedaleko Bystřice pod Hostýnem, kde „jen na vlak bylo pět hodin pěšky!“³⁷ I na tomto místě vydržel kněz Šrámek pouhý rok. Zvažil své možnosti a zjistil, že není možné ze záhorské vesnice řídit celozemské sociálně-politické hnutí, a také se dověděl o nepřízni olomouckého arcibiskupa Kohna, který jej mohl považovat za přílišného pokrokaře, ne-li modernistu³⁸. K 6. 8. 1902 se proto se vyvázal z olomoucké arcidiecéze, když „rezignoval na činnost v duchovní správě a jako kněz-deficient čili kaplan-invalida s hubenou pensí přestěhoval se do Brna, kde jej přijal s plným porozuměním jeho někdejší světitel, prozíravý biskup dr. Bauer“³⁹, snad na přimluvu chorvatského biskupa Josifa Strossmayera (1815-1905). P. Jan Šrámek se přestěhoval do Brna na hlavní brněnskou faru.⁴⁰

V moravském hlavním městě se Šrámek pustil do práce hned na několika frontách: prvně na linii vysokoškolské. R. 1905 byla v kněžském alumnátě zřízena katedra praktické socio-

³³ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 11.; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 36.; Turzová, V. M.: *Šrámek – kněz a člověk*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik.*, str. 41.; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43. O ThDr. J. Kachníkovi srov. Krejčová, J.: *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci*, str. 45.

³⁴ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

³⁵ Často mylně zaměňováno za Hladké Životice. Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín (Dějiny moravských měst)*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, str. 209.

³⁶ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 19.

³⁷ Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (dále jen VSONJ), sv. 50, 1996, s. 43.

³⁸ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45.

³⁹ Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 9; srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 19.

⁴⁰ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 19; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 460; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 53; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 207.

logie, vůbec první svého druhu v Předlitavsku. Jako první docent nově zřízené „stolice“ byl vybrán právě Šrámek, a tak r. 1906 nastoupil na své nové působiště, kde vydržel dlouhých osm let a kde byl posléze jmenován profesorem (1911).⁴¹ Následně se stal konsistorním radou brněnské diecéze (1908) a obdržel od papeže sv. Pia X. vyznamenání (1912), které bylo spojeno s užíváním titulu monsignor (Msgre.).⁴² Měl tak možnost hlouběji se zabývat sociologií a ověřit si výsledky své praktické činnosti, ale mohl také své poznatky vštěpovat mladým alumnům, kteří je pak aplikovali ve svém pastoračním působení.⁴³ Díky vyučování mohl též podniknout svou první zahraniční cestu po katolických sociálních zařízeních v Německu a Belgii (např. v Řezně, Norimberku, Frankfurtu nad Mohanem, Kolíně nad Rýnem, Mnichově, Gladbachu, Cáchách, Bruselu, Antverpách).⁴⁴

Další oblastí, do níž se prof. Šrámek pustil s vervou sobě vlastní, bylo působení v sociálně-politických spolcích a organizacích. Vedle jiného stál v čele Všeodborového sdružení křesťanského dělnictva⁴⁵, r. 1909 založil organizaci *Orel*⁴⁶, byl šéfem katolického periodika *Den* a redigoval mnohé další (nejen) křesťanské tisky.⁴⁷

Třetím bojištěm pro Šrámka byla politika, která ho už nikdy neopustila. Když v r. 1899 za svého plodného působení v Novém Jičíně svolával do Vyškova představitele odborových hnutí a kněze působící v sociálních oblastech⁴⁸, jistě netušil, že jej tato politická angažovanost zaměstná na celý zbytek života, tj. na 57 let. Ve Vyškově se ustavila zemská křesťansko-sociální organizace moravsko-slezská, v jejímž čele stál P. Šrámek, a která svolala I. křesťansko-sociální sjezd na Velehrad. Ten se konal ve dnech 3. – 4. září 1899 za účasti inteligence, kléru, dělníků, řemeslníků, rolníků ad. Výsledkem dvoudenního jednání byl vznik nové *Křesťansko-sociální strany* v Rakousku-Uhersku. Výkonný výbor zvolil za předsedu strany P. Jana Šrámka. Strana se profilovala jako demokratická, sociální, katolická, národní, loajální vůči státní moci i panující dynastii. Vznikla tak vedle Moravské katolicko-národní strany (předseda dr. M. Hruban) alternativa především pro sociálně znevý-

⁴¹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 23.; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 460.; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 12.; Bitnar, V.: *Literát a novinář*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 90; prof. Trapl ve svém příspěvku *Přehled života a díla Monsignora ThDr. h. c. Jana Šrámka* In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 31 uvádí dobu působení v l. 1905-1918.

⁴² Srov.: Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 460; Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, str. 157.

⁴³ Srov.: Trapl, M.: *Přehled života a díla Monsignora ThDr. h. c. Jana Šrámka* In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 31.; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 12.

⁴⁴ Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 139; Podrobněji o této cestě srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 56-58; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 207-208.

⁴⁵ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 20.

⁴⁶ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 22.; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45; 30-35.

⁴⁷ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 22.

⁴⁸ Srov.: Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 10; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 44.

hodněné, malé rolníky a živnostníky. Velehradský sjezd také definoval první sociální program politické strany jako primární věc.⁴⁹ Prvním významným politickým počinem byly pro prof. Šrámku a jeho stranu volby do moravského zemského sněmu v r. 1906. Volby to byly vskutku přelomové, neboť o rok dříve (27. 11. 1905) bylo na základě tzv. „*moravského paktu*“ uzákoněno všeobecné volební právo, kdy podle dohody českých a německých politických moravských stran byl sněm rozšířen na 151 poslanců volených dle kurií⁵⁰. Šrámek kandidoval ve čtvrté kurii a vyhrál, stal se tedy moravským zemským poslancem, a to až do revolučního roku 1918.⁵¹ Svého vrcholu na zemské politické scéně dosáhl Šrámek r. 1913, kdy byl zvolen přisedícím zemského výboru, a v této funkci vydržel až do r. 1921.⁵² R. 1907 se konaly volby do říšské rady Předlitavska. Tyto volby na Moravě znamenaly poprvé velké vítězství pro české katolické strany, které získaly polovinu mandátů, mezi nimi i prof. Šrámek ve vyškovském volebním okrsku. Zajímavostí může být, že v tradičně katolickém valašskomeziříčském okrsku zvítězil prof. T. Masaryk, kandidát pokrokové strany, s nímž se několikrát Šrámek „utkal“ v debatě na parlamentní půdě, často ve velmi bouřlivé atmosféře. V říšském zákonodárném sboru hájil poslanec Šrámek především sociální a národnostní zájmy. Byl také členem parlamentní delegace při jednání s uherským parlamentem. Říšským poslancem zůstal Šrámek jen jedno volební období do r. 1911.⁵³

V době první světové války stála Šrámkova křesťansko-sociální strana jednoznačně na straně federalismu v habsburské podunajské monarchii. Msgre. Jan Šrámek „*hájl důrazně samosprávu Moravy proti Vídni, ... hájl práva jazyka většiny obyvatelstva země.*“⁵⁴ „*Rakušácká politika Šrámkova záležela v tom, že byl vyznavačem starého národního programu českého, který viděl zabezpečení národa v silné, veliké říši, která však by byla ke všem národům spravedlivou a žádnou neutlačovala.*“⁵⁵ Za války se do popředí katolických stran na Moravě dostala Moravská katolicko-národní strana dr. M. Hrubana, ale Šrámek, jako předseda druhé nejsilnější strany, často s Hrubanem hovořil a vystupoval. Oba dva se anga-

⁴⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 16-18; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 50-51; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 10; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 44.

⁵⁰ Kurie byly čtyři: velkostatkářská, městská a živnostenských komor, obecní a nově všeobecná.

⁵¹ Srov.: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 50-57; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 208; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 23-24; Trapl, M.: *Přehled života a díla monsignore ThDr. h. c. Jana Šrámk*, str. 31; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 461; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 139.

⁵² Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 46; Malíř, J.: *Jan Šrámek jako přisedící moravského zemského výboru, 1913-1914 (1918)*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 131-142.

⁵³ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 12; Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 57-63; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 24-25; Trapl, M.: *Přehled života a díla monsignore ThDr. h. c. Jana Šrámk*, str. 31; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 461; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 61-63; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 35; 46; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 13; Hála, F.: *Strážce národní jednoty*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 15.

⁵⁴ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 35.

⁵⁵ *Ibid*, str. 46.

žovali v aktivní loajální české politice vůči monarchii⁵⁶, z jejíž aktivity se nakonec ustanovil Český svaz a následně r. 1916 též Národní výbor, jehož byl Šrámek členem.⁵⁷ A to byl také moment změny kormidla Šrámkovy politiky. Začal stále více prosazovat autonomii českých zemí v rámci habsburského soustátí, i když ne ve formě osamostatnění, jak požadovali někteří přední čeští politici. Svůj návrh federalizace monarchie přednesl Šrámek spolu s Hrubanem jak korunnímu princovi Františku Ferdinandovi, tak i předsedovi rakouské vlády dr. Beckovi, nakonec i Hruban sám 21. 7. 1917 císaři Karlu I., pokaždé však neúspěšně.⁵⁸ I na mezinárodních katolických kongresech v Ženevě se katoličtí předáci stavěli za jednotu říše.⁵⁹ Po celou dobu války stál Šrámek na straně míru a ukončení jakýchkoli válečných operací, stále upozorňoval na sociální a hospodářskou bídu všech lidí, zvl. nejvíce postižených.⁶⁰ Šrámek reflektoval zahraniční dění disentu i tendence v Praze, jež usilovaly o právo na sebeurčení, byl obeznámen s myšlenkou samostatného československého státu, jak jej předkládali Masaryk a pražští „*maffiani*“⁶¹. Měl jen obavy, jak se nový stát postaví k tradičním křesťanským hodnotám, které utvářely české soustátí po celé dějiny: „*Orla potřebujeme a budeme ho dále budovati, zejména proto, aby byl obráncem katolicismu v samostatném československém státě, v němž budeme sami proti všem a v němž se chystá protikatolický kulturní boj!*“⁶² Tato slova pronesl přesně rok před „převratem“, 28. října 1917. Souběžně s tímto Šrámek pochopil, že roztržštěný český a moravský politický katolicismus nemá šanci na větší úspěch, proto usiloval o sjednocení všech katolických stran v jednu. To se podařilo na Moravě 10. 9. 1918 a v Čechách 28. 9. 1918.⁶³ Sjednocená strana

⁵⁶ „... V této vážné chvíli, v níž se naše říše ocitá a s ní i národ a vlast naše, stojíme a s námi stojí veškeren lid náš s neochvějnou věrností a oddaností k říši a k vznešenému jejímu mocnáři...“ Provolání předsedů obou moravských katolických stran. In: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR v letech 1918-1938*. Acta Universitas Palackianae Olomucensis Faculta Philosophica, supl. 30, SPN Praha 1990, str. 54.

⁵⁷ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 26-29; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 55.

⁵⁸ O setkání dr. Hrubana s císařem srov.: Drábek, J. (ed.): *Z časů dávno zašlých*, str. 176-182.

⁵⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 28; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 57; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 46.

⁶⁰ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 46-47.

⁶¹ Maffie byl hlavní orgán českého domácího odboje během I. světové války, zvaný též I. odboj, který vznikl v prosinci 1914 po odjezdu prof. T. G. Masaryka z Rakouska-Uherska do zahraničí. Toto uskupení řídilo zpravodajskou a konspirační činnost, předávání informací a udržování spojení s exilem; stálo proti císařské politice a podporovalo Trojdhodu; od r. 1915 stálo v čele uskupení předsednictvo vedené E. Benešem (do jeho odchodu do zahraničí), K. Kramářem, A. Rašínem či P. Šámalem; skupina byla tvrdě pronásledována režimem, K. Kramář byl zatčen a odsouzen za vlastizradu a vyzvědačství k trestu smrti; po nástupu císaře Karla I. byl Kramář amnestován a skupina se spojila s Revolučním Národním výborem.

⁶² Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 47; srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 13; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 57, který však uvádí, že se nejedná o projev podporující vznik ČSR.

⁶³ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 47; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 14; Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*. Vyšehrad, Praha 1988, str. 29-33. Jako taková se sjednotila česká a moravská křídla na sjezdu v Brně 26. 1. 1919 a přijala (snad na návrh F. Světlíka) název Československá strana lidová (ČSL); předsedou byl většinově zvolen Msgre. Jan Šrámek, místopředsedou JUDr. Mořic Hruban. Srov.: Drábek, J. (ed.):

lidová se svým předsedou Msgre. Janem Šrámkem poprvé rázně vystoupila pro demokratický, svobodný a nezávislý československý stát, a tak se přidala k hlavnímu proudu české politické scény a Šrámek se stal vůdcem českého katolického politického tábora.⁶⁴ Byl přijat v listopadu 1918 jako vůdce katolíků do Revolučního národního výboru a aktivně se účastnil „převratu“ 28. října 1918, a to jako jediný Moravan!⁶⁵

Ve vznikající Československé republice musela Československá strana lidová překonat velké obtíže, které se postavily proti katolicismu. Díky jejímu předsedovi, Msgre. Šrámkovi a jeho umírněné politice – *politika kompromisů a konsensů* – si dokázala strana vydobýt pevné místo na politické scéně. Prvním úspěchem bylo zastavení tzv. protikatolického kulturního boje⁶⁶, druhým pak jmenování lidoveckého ministra M. Hrubana do vlády K. Kramáře. Strana byla ihned začleněna do prozatímního Národního shromáždění, předsedou klubu byl Msgre. Jan Šrámek. Po volbách r. 1919 se sice strana nedostala do vládní koalice, ale vybudovala si pevnou základnu v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění Československé republiky, kde byl Šrámek předsedou klubu a kde „poslancoval“ až do r. 1939.⁶⁷ A tak Jan Šrámek jako „politická kometa“ stoupal vzhůru i v různých státnických funkcích a úkolech. Od září 1921 zahájil svou etapu ministerskou. Postupně se ve vládách První republiky stal ministrem železnice, zdravotnictví, pošt a telegrafů, sociální péče, pro sjednocení zákonů a organizaci správy. Vrcholem prvorepublikové politiky Msgre. Jana Šrámkova byla funkce 1. náměstka předsedy vlády, kdy ze své pozice zastupoval 14 měsíců nemocného předsedu vlády Antonína Švehlu.⁶⁸ Neméně velkým úspěchem byla římská cesta ministra Šrámkova, kdy „hasil“ tzv. *Marmaggiho aféru*⁶⁹, znovu navázal diplomatické vztahy mezi ČSR a Svatým stolcem⁷⁰ a připravil dohodu mezi oběma suverénními státy známou jako

Z časů dávno zašlých, str. 134, 189-190; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 31; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 68.

⁶⁴ Srov.: „... i my jdeme s celým národem za jedním cílem, jímž je náš samostatný československý stát.“ In: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 58. Srov.: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 157; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 64-65; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 29; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 461; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 47.

⁶⁵ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 13; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 30; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 66; více o úloze a dění Msgre. Jana Šrámkova v „převratovém dni“ srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 49-56; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 17-18.

⁶⁶ Srov.: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 59-75.

⁶⁷ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 32-37; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 71-73.

⁶⁸ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 44; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 463; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 99.

⁶⁹ Ohledně Marmaggiho aféry srov. např.: Večeřa, Pavel: *Marmaggiho aféra: Úloha katolicismu optikou dobových tištěných médií levice*. In: Marek, P. (ed.): *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*. CDK, Brno 2008, str. 205-225 či Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 88-91.

⁷⁰ Novým nunciem v ČSR byl 15. 2. 1928 jmenován Msgre. Pietro Ciriaci.

Modus vivendi. Pro tyto zásluhy obdržel od papeže Pia XI. titul papežského protonotáře.⁷¹ Za jeho četnou, nejen ministerskou službou byl Msgre. Šrámkovi udělen čestný doktorát na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci r. 1927.⁷² Významným počinem Šrámkovy lidové strany byly prezidentské volby v r. 1935, které nastaly po abdikaci prof. T. G. Masaryka. Na podnět papežské kurie i české hierarchie se celý katolický politický blok postavil za dr. Edvarda Beneše, „*považovaného tehdy všeobecně za reprezentanta kontinuity demokratického vývoje oproti silám autoritativnějším.*“⁷³ Autorita a vůdčí osobnost Šrámkova dokázala sjednotit všechna křídla v lidové straně, takže byl Beneš po bouřlivé a velmi zajímavé volbě ve Vladislavském sále Pražského hradu 18. prosince 1935 zvolen prezidentem ČSR.⁷⁴ Šrámkovo politické mistrovství dokládají jeho vlastní slova: „*Půldruhého měsíce jsme ve dne v noci jednali, než jsme prosadili vítězství demokracie.*“⁷⁵ Žel ne na dlouho...

V pohnutých chvílích r. 1938 stál Msgre. Šrámek jednoznačně na straně demokracie a vyjednávání. Ostře vystoupil proti přijetí henleinovců do vlády, protestoval proti anšlusu Rakouska, nepodpořil anglo-německé vyjednávání, nepřijal anglo-francouzské ultimatum. Jako jeden z mála ministrů si uvědomoval hrozbu, jakou tato jednání a požadavky přinášely. Bohužel zůstal téměř osamocen podobně jako prezident Beneš. Po pádu Hodžovy vlády, v níž byl ministrem, stanul v kolegiu demokratických stran v ČSR, které určovaly cestu Syrového politiky a jednání Beneše v Mnichově. Odsuzoval postoj generálů, vystoupil proti přijetí mnichovského diktátu a vyzýval k demokratické cestě ČSR. Nebyl vyslyšen. Po přijetí mnichovských smluv, po abdikaci a odletu prezidenta Beneše z ČSR a po sloučení všech

⁷¹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 44-47; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 463; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 200-201; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 47-49. Ohledně „Římské cesty“ srov.: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 84-85; Trapl, M.: *Český politický katolicismus v letech 1918-1938*. In: Marek, P.: *Český politický katolicismus 1848-2005*. CDK, Brno 2008, str. 234.

⁷² Více o návštěvě Msgre. Šrámkova viz: *Jan Šrámek - čestný doktor olomoucké teologické fakulty*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 23.

⁷³ Trapl, M.: *Přehled života a díla Monsignore ThDr. h. c. Jana Šrámkova*, str. 34-35; Hála, F.: *Strážce národní jednoty*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 19.

⁷⁴ V souvislosti s prezidentskou volbou je velmi pozoruhodné, že po odstoupení Hodžovy vlády bylo navrženo, aby pro snadnější volbu prezidenta vznikla dočasná vláda a předsedou byl navržen Msgre. Šrámek. Poprvé tak mohla existovat středolevá vláda bez jasné podpory republikánů (agrárníků). Žel Masaryk na toto nepřistoupil, a tak si Šrámek musel „počkat“. Srov.: Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 56-57; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 52; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 464; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 137-139; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 82; Večeřa, P.: *Reflexe politiky Jana Šrámkova na stránkách vybraných českých deníků ve dnech prezidentské volby v roce 1935*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 175-185.

⁷⁵ Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 17.

demokratických stran v jedinou *Stranu národní jednoty*, v níž byl Šrámek krátce místopředsedou, se uchýlil do soukromí.⁷⁶

Období okupace ČSR je také obdobím nuceného opuštění vlasti. K emigraci Šrámkovi dopomohl dr. H. Ripka, který pochopil, že přítomnost Msgre. Šrámkova v exilu bude velkým přínosem pro mezinárodní vyjednávání: „*Hned po okupaci naší země vzkázal jsem z Londýna domů, aby do zahraničí odešel také některý přední katolický činitel.*“⁷⁷ Šrámek obdržel doporučující list od olomouckého arcibiskupa a svého přítele z dětství dr. Prečana v červenci 1939, a tak se mohl vydat společně se svým důvěrníkem dr. Františkem Hálou z Beskyd přes Ostravu do Polska a z polské Gdyně lodí na Britské ostrovy, kam dopluli v srpnu 1939. Tento Šrámkův útěk vyvolal v nacistických řadách doslova zuřivost. Šrámek v Londýně ihned navázal kontakt s Benešem a dalšími pracovníky a potvrdil svou věrnost svobodnému Československu i jejímu prezidentovi Benešovi.⁷⁸

Periodu II. světové války lze u Šrámkova rozdělit na tři pole působnosti. První se odehrává v Paříži, kde jménem ČSR vyjednával o ustavení a uznání exilové vlády. Po vleklých jednáních došel dílčího úspěchu uznáním Československého národního výboru, v jehož čele stál dr. Edvard Beneš. Výbor však musel opustit Paříž po pádu Francie a přemístit se do Londýna, kam se lodí dopravil i Msgre. Šrámek. Šrámek v Paříži navázal cenné kontakty jak s politickými předáky, tak i s katolickou hierarchií.⁷⁹

Nejdelším obdobím byl pro Šrámkova londýnský exil. Dr. Beneš jednal s ministrem zahraničí lordem Halifaxem i premiérem Churchillem o vytvoření systému prozatímního státního aparátu. Britská vláda 20. července 1940 uznala E. Beneše prezidentem ČSR a schválila ustavení prozatímní exilové vlády v Londýně. Předsedou nové vlády jmenoval prezident Beneš o den později Msgre. Šrámkova, a to z několika důvodů – návaznost na pařížský výbor, úspěchy Šrámkova v Paříži, politika kompromisu a rozvahy, tlak domácího odboje či zdravý protipól dr. Beneše. První Šrámkova exilová vláda působící do listopadu 1942⁸⁰ hlavně upevňovala pozice předválečného Československa, podporovala domácí odboj řadou roz-

⁷⁶ Srov.: Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 63-68; 94-95; Drábek, J. (ed.): *Z časů dávno zašlých*, str. 241-242; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 17-18; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 54-56; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 146-148; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 464; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 83-88.

⁷⁷ Ripka, H.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek v zahraniční akci*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 29.

⁷⁸ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 18; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 57-58; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 89-92.

⁷⁹ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 18; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 59-63; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 93-100; Hála, F.: *Strážce národní jednoty*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 20.

⁸⁰ Msgre. Jan Šrámek byl předsedou exilových vlád od 21. 7. 1940 do 12. 11. 1942, resp. od 12. 11. 1942 do 5. 4. 1945.

hlasových vysílání v BBC, navazovala nové kontakty s exilovými i ostatními vládami. Po podepsání sovětsko-československé smlouvy byla ustavena druhá exilová vláda, jejímž předsedou byl opět Msgre. Jan Šrámek, ale již v ní zasedali i ministři KSČ. Hlavní snahou předsedy vlády Msgre. Šrámka bylo sjednocení zahraničního odboje, spolupráce se světovými velmocemi Velkou Británií, SSSR i USA.⁸¹

Posledním a nejkratším obdobím v zahraničí pro Msgre. Šrámka byl pobyt v Moskvě, kam přiletěl v březnu 1945 vyjednávat o složení poválečné prozatímní vlády s moskevskými emigranty. Při těchto jednáních nebyl Šrámek přítomen (pro nemoc či z taktických důvodů), vysílal jen svého důvěrníka Hálu, dostavil se až na závěrečné zasedání, kde se rozhodovalo o postech a osobách v nové vládě. Šrámek usiloval o setrvání ve vládě, aby tak snadněji mohla ČSL navázat na předválečnou politiku a pozice. Msgre. Šrámek se stal místopředsedou vlády Zdeňka Fierlingra. Symbolicky předal resignaci exilové vlády na území osvobozené ČSR v Košicích, kde byl vyhlášen známý *Košický vládní program*. Po návratu do Prahy byl Šrámek donucen přijmout systém Národní fronty a stal se tak členem Prozatímního Národního shromáždění republiky Československé.⁸²

Po volbách r. 1946 získala ČSL třetí největší počet hlasů a vstoupila do koaliční vlády, Msgre. Šrámek se opět stal místopředsedou vlády, leč pro svůj vysoký věk a projevující se nemoci se všech zasedání neúčastnil vyjma těch, které byly důležité či z pohledu náměstka premiéra významné. Často vystupoval proti komunistickým ministrům, zastával *Košický národní program* a vyzýval k jednotě politického spektra i jednotě národa. Stále také dbal na sociální stránku lidí, přehodnocoval svůj postoj k SSSR a snažil se prosadit posílení vztahů na západ, zvl. k přijetí tzv. *Marshallova plánu*, který na nátlak Moskvy levice bojkotovala. Schylovalo se k poslednímu politickému boji Msgre. Šrámka v životě, k parlamentním volbám r. 1948.

Parlamentní volby r. 1948 nedopadly pro ČSL katastrofálně, Šrámek dokonce obhájil svůj post 1. náměstka předsedy vlády, jímž se stal poprvé Klement Gottwald. Komunističtí ministři nebyli sice v převaze oproti ostatním demokratickým ministrům, ale i tak jejich práce vykazovala rysy typicky autoritářské (např. první čistky v řadách SNB). A tak se schylovalo k vládní krizi, která přerostla v krizi demokratickou. Únorové události r. 1948 jsou všeobecně známy, a proto se zaměříme jen na Šrámkovu úlohu. Ta nebyla jednoduchá, zvláště pro svůj vysoký věk a častá onemocnění nebýval na jednáních vlády, a tak se ne-

⁸¹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 63-69; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 104-119.

⁸² Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 19; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 70-75; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 465; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 120-125; Pehr, M.: *Jan Šrámek a třetí republika (1945-1948)*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 215-221.

mohl ani účastnit prvních porad o podání demise na post ministra. Šrámek plně neschvaloval takovýto postup, připouštěl pouze s odhodláním neustupovat komunistům, leč tlak stranický (F. Hála) i mimostranický (arcibiskup J. Beran) jej přivedl až k podepsání abdikčních listin. Spoléhal však na podporu prezidenta Beneše, který jej v předcházejících jednáních ubezpečil, že demisi nekomunistických ministrů nepřijme. A tak 20. února 1948 večer jako poslední demokratický ministr složil svůj mandát do rukou prezidenta republiky. Gottwald však již měl moc a armádu téměř plně v rukou a velká podpora veřejnosti přinutila prezidenta Beneše, aby demisi přijal. Tak se splnilo to, nač Šrámek nechtěl spoléhat – že prezident nepodlehne, ale že bude jednat dle platné ústavy a brzy vypíše nové parlamentní volby. Vyjádřil to ministr Hála: „*Příliš jsme spoléhali na Beneše!*“⁸³ Ihned začal rozklad ČSL. Msgre. Šrámek již 25. února 1948 složil i mandát poslanecký a uchýlil se do soukromí. Vedení ČSL převzala levicová opozice v čele s Josefem Plojharem a Aloisem Petrem, a tak i poslední vliv Msgre. Šrámka v politice byl odstraněn. Šrámek rozhodně nechtěl spolupracovat s komunisty a jejich satelity, snažil se tedy všemi možnými způsoby pracovat proti jejich případnému úspěchu, ale „*Vítězný únor*“ byl již zpečetěn a rozvinula se jednačtyřicet let trvající komunistická diktatura.⁸⁴ Šrámek začal tehdy znovu uvažovat o emigraci a práci v exilu, aby se Československo zase brzy vrátilo k demokratické cestě, kterou celý život propagoval: „*Když vidím budování státu ve smyslu komunistickém, nehodím se do toho. Uvažoval jsem o tom, jak odejít z republiky.*“⁸⁵

I tzv. Rakovnická aféra či Rakovnický neúspěch je veřejnosti všeobecně znám.⁸⁶ Co k tomu dodat? Tak jak 15. březen 1939 byl pro Šrámka tragický, tak i 19. březen o 9 let později se stal Šrámkovi finálně osudným. Za ironii osudu můžeme považovat, že r. 1939 jej komunista převádí přes hranice Protektorátu, nyní mu komunisté podobný útěk maří. Ví totiž, čeho je schopen Msgre. Šrámek v zahraničí dokázat, ví, že nemohou udělat stejnou chybu jako nacistický režim, a tak jej hned od prvního možného okamžiku sledují, aby jej měli plně v hrsti. A aby jim „černý ptáček“ nikam neufrknul, zamyká pomyslná „vrátka

⁸³ Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 79.

⁸⁴ Srov.: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 34-45; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 77-79; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 466; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 149-150; Žáček, J.: *Jan Šrámek – spoluviník katastrofy 1945-1948*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 231-238.

⁸⁵ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 152; srov.: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 49; 71.

⁸⁶ Srov. především: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007; dále: Šindar, J.: *Jan Šrámek v letech 1948-1956*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 242-245; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 80-83; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 150-153.

pozlacené klíčky“ v Nové Říši, Brně, Valdicích (Kartouzích) či v Roželově pod Třemešínem v Brdech.⁸⁷

Staříčský a stále častěji nemocný, i díky pobytům ve vězení či internaci, bývalý předseda vlády nemohl mít takovou zdravotní péči, jakou by potřeboval. A po ztrátě věrného přítele z exilu i z vězení P. Františka Hály⁸⁸ již nezbývala téměř žádná naděje pro Msgre. Šrámka, než naděje poslední – věčný život. Proto celou dobu internace věnoval hlubokému duchovnímu životu s přípravou na poslední cestu ke Spravedlivému a Nejvyššímu. Nemoc se nejvíce projevila počátkem r. 1956, kdy již nebyl schopen ani vstát z lůžka. 21. dubna 1956 musel být hospitalizován v pražské nemocnici Na Bulovce za přísného utajení a dozoru ministerských úředníků. Stav pacienta, kterého nemocniční personál přijal pod jménem Josef Císař, byl beznadějný. Dne 22. dubna 1956 ve 12 hodin 40 minut Msgre. Jan Šrámek umírá. Obavy režimu ze Šrámka se projevily i po smrti. Výslovným přáním zesnulého bylo, aby byl pochován na Velehradě, k němuž jej poutala kněžská i politická práce. Leč režim rozhodl jinak. Tělo zesnulého bylo převezeno z Prahy do Olomouce a poté do rodného kraje, do Velkého Týnce, kde byl „tajně“ pohřben 25. dubna do hrobu své matky. Mnoho lidí se dozvědělo o chystané poslední cestě rodáka, kterého hodlali doprovodit. A tak kostel i hřbitov byl plný nejen „tajných“, ale i věrných rodáků. Pohřební obřady nevedl v té době již internovaný olomoucký arcibiskup Msgre. Josef Karel Matocha či vězněný světicí biskup olomoucký Msgre. Stanislav Zela⁸⁹, ale P. Josef Glogar⁹⁰, komunisty „tolerovaný a vedený“ kapitulní vikář olomoucké arcidiecéze.⁹¹

⁸⁷ Srov.: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 88-103; 121-134; Šindar, J.: *Jan Šrámek v letech 1948-1956*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 245-249; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 83-86; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 466; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 153-169.

⁸⁸ P. František Hála narozen 20. 6. 1893 v Dražovicích na Vyškovsku, na kněze vysvěcen 5. 7. 1918, zemřel 27. 8. 1952 ve vězení v Roželově pod Třemešínem; nejbližší přítel a spolupracovník J. Šrámka, od r. 1928 člen ústředního výkonného výboru ČSL, gen. sekretář ČSL, člen exilové Státní rady a ministr pošt. Srov.: Trapl, Miloš: *František Hála – schopný či špatný politik*. In: Marek, P. a Hanuš, J. (eds.): *Osobnost v Církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. CDK, Brno 2006, str. 329-338; Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 170.

⁸⁹ ThDr. Stanislav Zela narozený 12. 7. 1893 v Horních Netčicích u Přerova, na kněze vysvěcen 5. 7. 1917, od r. 1920 arcibiskupský ceremoniář, sekretář a od r. 1938 olomoucký kanovník; 1. 9. 1939 zatčen Gestapem a vězněn v Dachau a Buchenwaldu; po propuštění 11. 10. 1940 jmenován a 14. 9. 1941 konsekrován na biskupa harpašského a světicího biskupa olomouckého; od r. 1943 kapitulní vikář a od r. 1949 probošt olomoucké kapituly; od r. 1948 generální vikář olomoucké arcidiecéze; 19. 7. zatčen StB a 2. 12. 1950 odsouzen k 25 letům vězení; amnestován r. 1963, plně rehabilitován r. 1969; zemřel 6. 12. 1969 v Radvanově, pohřben v Soběchlebech. Srov.: Pokorný, P. R.: *Biskupové Čech, Moravy a Slezska po roce 1918*, str. 42; Gottwald, J. – Sulovský, J.: *Z dějin arcibiskupství olomouckého*, str. 37; 63.

⁹⁰ P. Josef Glogar se narodil 17. 12. 1891 v Bernartčicích nad Odrou; gymnazijní studia absolvoval v Moravské Ostravě a teologická studia v Olomouci, kde byl 5. 7. 1915 vysvěcen na kněze; v l. 1915-20 působil jako kooperátor ve Velkém Týnci, od r. 1920 pak jako dómský vikář a zároveň protokolista na konsistoři v Olomouci; 1. 9. 1939 zatčen Gestapem a odvěčen do Dachau; 13. 2. 1951 jmenován sídelním kanovníkem olomouckým, od 29. 3. 1952 generální vikář olomoucké arcidiecése a arcijáhen metropolitní kapituly; po smrti arcibiskupa Matochy 9. 11. 1961 zvolen kapitulním vikářem; pastoračně i politicky činný: 1963 ve-

Poslední přání Msgre. Šrámka mohlo být splněno až po 35 letech, po pádu komunistické diktatury. Dne 6. října 1991 byly ostatky největšího českého katolického politika 20. století převezeny na Velehrad, kde byl 12. října slavnostně a důstojně pohřben na čestném místě zdejšího hřbitova. Pontifikální zádušní mši svatou celebroidal Mons. František Václav Lobkowicz, tehdy světitel biskup pražský, a hlavní projev měl předseda obnovené ČSL ing. Josef Lux. Celostátního uznání a určité rehabilitace se Msgre. Šrámkovi dostalo 28. října 1990, kdy mu tehdejší československý prezident Václav Havel udělil Řád Tomáše Garrigua Masaryka II. stupně in memoriam.⁹²

dl cyrilometodějské oslavy; 1965 obnovil beatifikační proces arcibiskupa A. C. Stojana; 1968 obnovil kněžský seminář v Olomouci; zdárně zavedl koncilní liturgickou reformu; pravidelně konal pastorační vizitace; zemřel 11. 10. 1969 v Olomouci; 16. 10. 1969 pohřben v rodných Bernarticích nad Odrou. Srov.: Teřhal, V.: *Vzpomínka na Josefa Glogara*. OLDIN: olomoucký arcidiecézní informátor 19 (2009), č. 10, str. 10-11.

⁹¹ Srov.: Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 134-137; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 86-87; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 169-170; Šindar, J.: *Jan Šrámek v letech 1948-1956*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 249-250.

⁹² Srov.: Graubner, J.: *Kněžské osobnosti*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 2010, str. 118; Šindar, J.: *Zemřel pod cizím jménem*, str. 138; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 171-172.

2. Národnostní a hospodářská situace v Novém Jičíně

Situace, do jaké přichází mladý kněz Jan Šrámek, je velice problematická a složitá. Jednak v oblasti ekonomicko-politické, jednak v oblasti národnostní. To, s čím se P. Šrámek ve městě setkává, má daleko hlubší kořeny, než jak se na první pohled může zdát. Je to opravdu dědictví historie města, je to důsledek situace doby, je to danost, kterou nelze popsat zjednodušeně. Proto následující kapitola zaměřuje svůj pohled především na přelom 19. a 20. století.

2.1 Hospodářské centrum Kravařska

Ke konci 19. století patřilo město Nový Jičín k předním městům severní a střední Moravy. Hlavní město Kravařska, jak se kraji kolem Nového Jičína říkávalo⁹³, se rozvíjelo jak v počtu obyvatel, tak i v průmyslovém odvětví. Samotné město se skládalo ze tří katastrálních území: samotné město-centrum (*Stadt*), Horní předměstí (*Obere Vorstadt*) a Dolní předměstí (*Undere Vorstadt*). V r. 1880 zde bylo 830 domů s více jak 10 tisíci obyvateli, do konce století počet obyvatel vzrostl na 12 tisíc⁹⁴. V celé monarchii byl Nový Jičín znám jako soukenické a textilní centrum Moravy. Všeobecně proslulé jsou firmy rodiny Hückelů, Böhmů, Peschlů, Döpperů či Preisenhamerů a Lonských. Rozvíjí se také průmysl strojírenský v rodině Rottera a Dresslera⁹⁵. Sám Jan Šrámek o hospodářském významu města poznamenává: „*Na 36 textilních továren a továrniček tam pracovalo. Vedle toho byly v Novém Jičíně největší kloboučnické továrny v Rakousku a velická státní továrna tabáková.*“⁹⁶ Tabáková továrna byla založena r. 1870⁹⁷. K tomu můžeme připočíst velkou živnost obchodnickou, restaurační či hoteliérskou. K rozvoji města přispělo i zavedení městského vodovodu (1892), plynárny (1869) či dovršení infrastruktury v podobě železniční spojky do Suchdolu

⁹³ Jedná se o bývalé panství hradu Starý Jičín, které po r. 1311 připadlo pánům z Kravař a odtud „*Kravařsko*“. Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín (Dějiny moravských měst)*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, str. 25-31.

⁹⁴ Viz tabulka 1 v příloze str. 1.

⁹⁵ Co se týká přesného výčtu, srov.: Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek XIV, Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*. Universita Palackého, Olomouc 1995, str. 172; Bouda, T. – Kraváček, F.: *K výstavbě materiální a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, sv. 40 (1987), str. 36; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 173-177; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*. MěNV Nový Jičín, 1963, str. 24-25, 27-28. Viz tabulka 4 v příloze str. 2.

⁹⁶ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206.

⁹⁷ K historii tabákové továrny v Novém Jičíně srov.: Lédr, Z.: *Historie tabákové továrny v Novém Jičíně do r. 1918*. In: VSONJ, sv. 41 (1988), str. 15-22. Provoz tabákové továrny ukončen po 140 letech r. 2010.

nad Odrou (1880) a Hodslavic (1889)⁹⁸. I dobrá zeměpisná poloha nakonec přispěla k tomu, že se Nový Jičín stal centrem i správním: sídlilo zde okresní hejtmanství i krajský soud. A tak stoupal význam města jak po stránce hospodářsko-politické, tak i po stránce společenské.⁹⁹

S takovým rozvojem samozřejmě musely být provedeny některé nutné zásahy do struktury a podoby města. Poslední zbytky městského opevnění padly za oběť nové urbanistické výstavbě. Vznikla tak okružní třída podobná vídeňské *Ringstraße*. Ostatně při přestavbě centra se architekti inspirovali právě Vídní. Na výstavbě se podílela řada významných stavitelů jak z vídeňské školy (O. Thienemann), tak i místní provenience (např. Czeike, Blum, Kloss aj.). Mezi významné architektonické stavby patří zejména budova krajského soudu, poštovního a telegrafního úřadu či Rudolfova nemocnice. Nechyběly samozřejmě i budovy společenské – Spolkový dům, chudobinec, sirotčinec, dětský asyl sester Karla Boromejského či zemská polepšovna¹⁰⁰.

Podíváme-li se na budovy spojené se vzděláním, nebyl Nový Jičín nijak zanedbaný. S modernizací školství v Habsburské monarchii se rozvíjelo školství i v našem městě. Vedle již postavených a fungujících školských zařízení byla nově postavena vyšší reálka i chlapecká obecná a měšťanská škola. O něco později byla zbudována i dívčí obecná a měšťanská škola. Svým rázem textilní město se postaralo o vzdělávání i v tomto oboru – byla postavena odborná tkalcovská škola. Avšak všechny tyto ústavy byly německé. Ryze česká obecná škola vznikla až v novém, 20. století za těžkých podmínek a po složitých vyjednáváních.¹⁰¹

2.2 Dva národy v jednom městě

Město Nový Jičín, o němž první písemná zmínka pochází až z r. 1313¹⁰², bylo od počátku složeno z obyvatelstva smíšeného. Do doby předhusitské převládala snad většina česká,

⁹⁸ K rozvoji infrastruktury srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 196-199; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 28-30.

⁹⁹ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 1; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 41.

¹⁰⁰ Polepšovna byla teprve druhá svého druhu v markrabství moravském, první, ale pouze pro hochy do 14 let, sídlila v Brně; novojičínská však byla jak pro chlapce, tak i dívky od 14 do 20 let. Je s podivem, že tato budova slouží svému účelu i dnes, tedy bezmála již 135 let. Srov.: Bouda, T. – Kraváček, F.: *K výstavbě materiální a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, sv. 40 (1987), str. 38.

¹⁰¹ Srov.: Bouda, T. – Kraváček, F.: *K výstavbě materiální a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, sv. 40 (1987), str. 36-38; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 221-223.

¹⁰² K problematice vzniku města srov. zejm. Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 20-25; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 11-12.

v době husitské a pohusitské muselo být město počesťováno kališnickými přistěhovalci, v žerotínské éře (1500-1558) je počesťování spojeno s katolickými úředníky. V době pobělohorské však již převládá německé etnikum a barokní doba je nejen dobou protireformace, ale i germanizace města. S rozvojem průmyslu však do města stále více přichází české venkovské obyvatelstvo, což s sebou přinášelo i počátky národnostních problémů.¹⁰³ Takže na konci 19. století můžeme o Novém Jičíně slovy soudobého tisku hovořit jako o „*typickém zněmčelém moravském městě*.“¹⁰⁴ Je ale velmi obtížné hovořit o jednoznačně německém městě. Ačkoli se pojem „národnost“ konstituuje na konci 19. století v souvislosti s revolučními tendencemi a vrcholí právě na přelomu 19. a 20. století¹⁰⁵, úřední záznamy ve svých spisech nenabízely kolonku *národnost*, leč *obcovací řeč (Umgangssprache)*, tedy tu řeč, jakou domácnost běžně hovoří. Pro některé domácnosti sice byla mateřskou řečí čeština, ale z důvodů pracovních či pobytu v německém prostředí (škola, úřady, zaměstnání, továrny...) hovořili se svými nadřízenými německy. Některé smíšené německo-české rodiny hovořily jazykem hlavy rodiny. Židé¹⁰⁶ volili zpravidla řeč německou kvůli následnému bezproblémovému způsobu života v majoritní společnosti. Podíváme-li se na výskyt české obcovací řeči, najdeme ji nejhojněji u sociálně níže postavených lidí – dělníků, drobných živnostníků či sloužících.¹⁰⁷

Německy hovořící obyvatelstvo mělo svou oporu zvláště ve správě města. Od počátku vlastní městské samosprávy stojí v čele města starosta německé národnosti a, což je možná překvapující, až do konce II. světové války, tedy i během první, druhé a třetí Československé republiky. I díky germanizačním tendencím vedení města se národnostní spor vyhrocuje právě na přelomu 19. a 20. století a nezaniká ani se vznikem Československa, ale trvá až do vydání tzv. *Benešových dekretů*, tedy do nuceného odchodu německého obyvatelstva, ke kterému došlo v Novém Jičíně 6. července 1945¹⁰⁸. Město pak je doosidlováno českým obyvatelstvem z venkova.

¹⁰³ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 31-33; 45-47; 57- 58; 155-156; Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 1; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 12-24.

¹⁰⁴ Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 23.

¹⁰⁵ Proces tvorby „národa“ procházel třemi stadii: jazyková fáze, národní agitace a hospodářská emancipace. Srov.: Beneš, Z. a kol.: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Gallery s.r.o., Praha 2002, str. 24-27, 28-33.

¹⁰⁶ Židé, jež dříve tvořili významnou komunitu, a v době předhusitské dokonce hovořili i česky, se ve městě opětovně, po zákazu z 11. 5. 1562, objevují r. 1832, a to v souvislosti s hospodářským rozvojem města. Srov.: Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 25; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 33-34, 64.

¹⁰⁷ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 171-172; Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 1-2; Viz tabulka 2 v příloze str. 1.

¹⁰⁸ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 276; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 58. Poslední Němci opustili město někdy na jaře r. 1946.

Vztahy mezi Němci a Čechy nebyly vždy tak napjaté jako na přelomu století. Obě dvě národnosti celkem spokojeně vedle sebe koexistovaly, scházely se v různých čtenářských či společenských spolcích dohromady, v obyčejném životě se snažily o domluvu a spolupráci. „*Tehdejší Němci ... to byli lidé jako naši! Hleděli si svých živností, lámali kvůli Mořkovákům, Bernatčanům a Hodslavjanům češtinu jak mohli, a když to dále s ní nešlo, spustili naši „klasickou němčinou“ zase něco a domluvili se a byli přáteli!*“¹⁰⁹

Jenže právě příchod dělníků z okolních i vzdálených vesnic do fabrik ve městě vyvolal první opatření Němců v Novém Jičíně. Začali se cítit ohrožováni českým živlem, a tak na severní Moravě a ve Slezsku vytvořili německé obranné spolky, jež měly chránit německý národ i řeč a vlastně všechno, co se nějak dotýkalo německého. V Novém Jičíně byl takovým spolkem *Deutscher Volksverein für Neutitschein und Umgebung*, který se profiloval silně šovinisticky a radikálně, což bylo podpořeno vlastivědným časopisem *Kuhländchen*. Spory se začaly stupňovat. Silný nacionalismus se začal projevovat v německém „buršáckém“ spolku *Germania*¹¹⁰, prosazujícím velkoněmecké tendence. Byl to spolek vysokoškolské mládeže s podporou vyšší německé novojičické vrstvy (továrníci, obchodníci, stavitelé), který se pustil jasně a rozhodně do boje za „*ryze německý Nový Jičín*“, „*um Neutitschein eine deutsche Burg in Kuhländchen sein!*“¹¹¹ Boj se začínal odehrávat nejen v periodikách (významné byly noviny *Deutsche Volkszeitung*, které tiskl August Hosch) či (politických) polemikách (kde výsadní roli po r. 1908 zastával dr. Ernst Schollich, pozdější dlouholetý starosta města¹¹²), ale přesunoval se čím dál více do ulic města. Byly násilně přerušovány české průvody, vybíjena okna českých občanů i českých obchodů, byly vyvolávány pouliční nepokoje a bitky, které končily krvavě (např. 2. 9. 1899). Nepřímou podporu těmto nepokojům vyjadřoval i postoj německé radnice, kdy starostové dr. Fux, Gromann i Czeiczner¹¹³ vystupovali proti českým názvům na obchodech či dokonce i proti konání českých bohoslužeb.¹¹⁴

Nový Jičín však byl až do vzniku Československé republiky (a možno říci, že až do konce II. světové války) považován za baštu německví na severní Moravě. Německé po-

¹⁰⁹ Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 206.

¹¹⁰ Plný název studentského spolku je *Ferialverbindung deutscher Hochschüler „Germania“ in Neutitschein*, působící v l. 1881-1938.

¹¹¹ Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*. [Rukopis přednáškového cyklu] cca 1978, str. 7. Uloženo v: Státní okresní archiv Nový Jičín, fond Lankočí Josef.

¹¹² Starostoval v l. 1923-1933 a 1938-1945.

¹¹³ Advokát JUDr. Hugo Fux (1844-1907) starostoval v l. 1879-1899; soukenický továrník Wilhelm Gromann (1835-1928) v l. 1901-1905 a stejně i soukenický magnát Ferdinand Czeiczner (1850-1932) v l. 1905-1908.

¹¹⁴ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 1-2; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 7.

zice nebyly nijak ohroženy, a to jak v politice, tak hlavně ekonomicky, kulturně či společensky. Kdo tedy stál za roznícením nacionálních rozporů? České noviny *Kravařsko*, vydávané v letech 1902-1907, napsaly, a podobně psalo i německé periodikum *Nordmährerblatt*, že tyto boje „vyvolali ti, kteří učinili Nový Jičín hlavním městem velikého českého krajského obvodu. Tím přivedli do města dříve německého české úřednictvo, které má české děti, a tohoto českého úřednictva musí býti mnohem více, než ho jest, má-li být vyhověno spravedlnosti!... Kdo vyvolal dále národnostní boj v Novém Jičíně? Ti, kteří zřídili tu výnosné továrny a potřebují do nich české dělnictvo, jehožto obratnost a pracovitost je světoznámá. Dále ti, kteří zřídili v Novém Jičíně státní tabákovou továrnu, která má poskytovat výživu nejen městu, ale i okolí, které je z velké části české.“¹¹⁵

2.3 Projevy české menšiny

Jak bylo poznamenáno výše, původcem „nepokojů“ z české strany byla střední třída, tj. inteligence. Jednalo se především o státní zaměstnance či advokáty. Do řad „české rebelie“ se postupem času zapojuje i kněžstvo působící v Novém Jičíně či přilehlém okolí, z části i učitelé. Naopak téměř vůbec se do národnostního dění nezapojují řemeslníci, drobní živnostníci či obchodníci, kteří nechtějí ztrácet zákazníky z řad Němců. Úplně však chybí silná a ekonomicky zabezpečená vrstva podnikatelů. Rozhodující pozice v průmyslu a obchodu zaujala v průběhu průmyslové revoluce v českých zemích buržoazie německá a nejinak tomu bylo také v Novém Jičíně.¹¹⁶

Doslova pionýrem v organizaci českého národnostního života v Novém Jičíně byl advokát JUDr. František Špaček (†1898). Tento nezávislý advokát a novojičický rodák si otevřel soukromou kancelář r. 1885 a započal s obrozeneckou prací. Snažil se o spolupráci především s českým venkovem (zejm. se starojičickým učitelem a významným vlastivědným pracovníkem Josefem Mňukem a bratry Vahalíkovými). Stál u zrodu české *Ústřední záložny pro kraj novojičinský*, která měla podporovat české hnutí, i u zrodu *Příborsko-novojičického hospodářského spolku Metoděj*, rovněž byl iniciátorem daru tzv. *Škodovy české knihovny*

¹¹⁵ Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 206-207.

¹¹⁶ Beneš, Z. a kol.: *Rozumět dějinám*, str. 30.

Moravsko-slezské besedy v Praze pro Nový Jičín. Plodné působení dr. Špačka netrvalo dlouho, již r. 1893 odchází do Kroměříže.¹¹⁷

Nejen živnost, ale i pomyslné vedení českého hnutí po dr. Špačkovi přebírá Hanák JUDr. Ferdinand Dostál, známý spíše jako literát Otokar Bystřina¹¹⁸ (1861-1931). Ihned po příchodu se projevila vůdčí osobnost nového advokáta ve městě. Jeho studentské kontakty s Petrem Bezručem či Jaroslavem Vrchlickým přivedly oba dva zmíněné do novojičické české společnosti. R. 1894 přijímá dr. Dostál koncipienta JUDr. Františka Derku (1867-1942), jenž se záhy osamostatnil. Oba dva se stali nejen schopnými právníky (Dostál v určitém čase měl největší klientelu v kraji), ale také motory českého hnutí ve městě. Nejprve spolupracovali jak na poli společenském, tak i v otázce postupu proti radní politice, což se však záhy stalo bodem rozchodu, neboť Dostál se klonil více k tradičnímu směru české politiky, zatímco Derka sympatizoval s Masarykovou realistickou stranou. To mělo nakonec i velký negativní dopad na jednotný a silný postup české menšiny usilující o svá práva.

Co však se musí přičíst jejich dílu jako velký úspěch, je zbudování *Národního domu* na Hornobranské ulici č. 7 a 9, díky bernartským rolníkům, jež domy zakoupili¹¹⁹, a který měl sloužit jako jakási základna českého hnutí oproti Německému spolkovému domu v Novém Jičíně. Slavnostní otevření centra českého živlu ve městě se konalo 1. prosince 1894. V Národním domě se usadila především *Česká beseda*, již od r. 1895 předsedal sám Dostál, a proto se domu také říkalo *Besední*. Tento spolek se stal demonstrativním nástrojem české menšiny nejen v Novém Jičíně, ale i v jeho okolí. Po dlouhém „politickém“ boji získal Národní dům hostinskou koncesi, a tak se zde mohly konat různé kulturní a společenské akce jako divadelní představení, přednášky či zábavy. V prostorách Besedního domu našla svůj „domov“ i Škodova knihovna dosud přebývajících v Loučce.

Tato činnost českých advokátů samozřejmě nemohla zůstat bez německé odezvy. Často kráté byli fyzicky napadáni, jejich domy byly nejednou terčem protičeských demonstrací, výhrůžky směřovaly dokonce na rodinné příslušníky, neboť rodiny obou předních novojičických advokátů byly často pospolu. Proti Besednímu domu vystupovala mnohokrát i radnice, zejména při zamítnutí žádostí o koncesi na provozování hotelu a ubytování pro cizince. Takovéto požadavky byly německými radikály brány jako „*postup češství*“, a proto bylo nutné „*chránit náš německý majetek*“. Tuto svou přední pozici v české společnosti zastávali

¹¹⁷ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 3; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 207; Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 23; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 34.

¹¹⁸ Srov.: Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 90.

¹¹⁹ Srov.: *Ibid.*, str. 34.

novojičtí advokáti prakticky až do I. světové války. Svým příkladem a nasazením strhávali řadu dalších českých obyvatel města, získávali podporu nejen v blízkém okolí Nového Jičína, ale také v mnoha městech jak na Moravě, tak i v Čechách.¹²⁰

Česká menšina také požadovala, aby na všech školách byl vyučován český jazyk jakožto druhý zemský jazyk po němčině. Radnice se tomuto snažila všemožně, někdy až bizarně zabránit.¹²¹ Když byla vydána *Badeniho jazyková nařízení* r. 1897, vyslala městská rada deputaci do Vídně za odvolání těchto nařízení. Německý nacionalista a radikál Schönerer zorganizoval petici o uzákonění německého jazyka jako státní řeči. Silící tlak v celém Předlitavsku nakonec přinutil císaře Františka Josefa II. r. 1899 k odvolání *Badeniho nařízení*, což s velkým nadšením kvitovali i novojičtí Němci.¹²² Vrcholem úsilí o zrovnoprávnění češtiny byl boj české městské minority o otevření a následně o udržení české školy. Do čela zápasů se postavila *Matice Palackého*, která si vytyčila cíl postavit novou školu pro české děti. Sesbíráním peněz v rozličných městech Čech a Moravy od jednotlivých dárců či spolků se nakonec podařilo novou budovu postavit, leč velké a nepředstavitelné obstrukce se dostavily ze strany vládnoucí protičeské politiky na radnici. Po vleklých jednáních, soudech a rekurzech se povedlo školu otevřít 5. listopadu 1906. I po otevření školy však problémy neskončily, ba naopak ještě vzrostly. Přesto se však podařilo českou školu nejen udržet, ale nakonec i rozšířit a stabilizovat.¹²³

2.4 Počátky spolkové činnosti v Novém Jičíně

Lidé se prakticky „odjakživa“ spolčují v různých seskupeních dle společného zaměstnání, zájmu, koníčku, náboženského vyznání atp. S rozvojem středověkého města a s rozvojem obchodu vstupuje do života lidí společnost cechů. Nejinak tomu bylo v Novém Jičíně, kde se postupně rozvíjely nejrůznější cechy, z nichž si přední postavení vydobyl cech soukenický. V novodobých dějinách se cechy proměňují v určité spolky, které se později profilují jako spolky podpůrné, vzdělávací, obrodné a nakonec i politické. Spolky se stávají místem setkávání lidí různého postavení, politického či náboženského vyznání a také různé-

¹²⁰ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 3-4; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 207-208.

¹²¹ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 209.

¹²² Srov.: Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 24-25.

¹²³ O české škole v Novém Jičíně srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 10-12; Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 26-27; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 34,36,160-165.

ho věku. *Spolek se stal místem svobodné debaty, výkonu petičního práva a realizace veřejného mínění.*¹²⁴ Ve městě počet spolků roste postupně, takže v době před I. světovou válkou existuje v Novém Jičíně celkem 134 organizací.¹²⁵

Nejstarším novojičickým spolkem byl *Leseverein* (Čtenářský spolek) v čele s JUDr. Schwabem založený r. 1842. Byla to organizace silně elitářská, zakládajícími členy byli zejména důstojníci císařské armády. Vedle četby knih, periodik a debat na aktuální téma se spolek zaměřoval také na jiné společenské kratochvíle jako biliár či karty. Rozpor mezi elitářskými a méně „urozenými“ členy vedl v r. 1854 k odtrhnutí části členské základny a založení konkurenčního *Leseverein II*, v němž převládala střední vrstva městského obyvatelstva.¹²⁶

V oblasti zpěvu vzniká *Männergesangsverein* (Mužský pěvecký spolek), jehož počátky jsou nejasné (snad někdy kolem r. 1851 či 1855). Spolek se staral hlavně o muzikální kulturní obohacení měšťanstva.¹²⁷

Významným spolkem byl také *Turnverein* (Tělocvičný spolek) založený r. 1861. Vznikl díky zájmu mladíků a mladých mužů, postupně se staral nejen o zocelování těla, ale také o bály a plesy, vybudování a údržbu sportovišť až se nakonec spolek nacionálně (německy) radikalizoval.¹²⁸

Mezi nejváženější spolky patřil mj. i *Freiwillige Feuerwehr* (Spolek dobrovolných hasičů). Ten byl založen r. 1871 jako ochrana města před požárem i povodněmi. Spolek byl činný uvnitř (schůze, pravidelné výlety, cvičení či zábavy), ale i navenek při různých městských i mimoměstských oslavách a akcích.¹²⁹

Nejstarším dělnickým spolkem v Novém Jičíně, a také na severní Moravě vůbec, byl *Arbeiter-, Bildungs- und Unterstützungsverein* (Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek) založený r. 1869. Do spolku docházeli především místní dělníci. Zajímavostí může být fakt, že to byli dělníci jak německy, tak ze začátku i česky mluvící. Spolek se zprvu neprofiloval nijak nacionálně ani stranicky. Kupovaly se německé i české noviny a periodika, byla zřízena *Slovanská sekce* (1894), podnikaly se společné kulturní a sportovní aktivity. Postup spolku v otázkách sociálních a politických můžeme označit jako internacionální, zvláště v přístupu k problémům směřujícím k ohrožení dělnických zájmů¹³⁰. Důsledné rozštěpení

¹²⁴ Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 214.

¹²⁵ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 215.

¹²⁶ Srov.: *Ibid.*, str. 158; 215.

¹²⁷ Srov.: *Ibid.*, str. 215-216.

¹²⁸ Srov.: *Ibid.*, str. 216-217.

¹²⁹ Srov.: *Ibid.*, str. 217.

¹³⁰ Srov.: Lédr, Z.: *Historie tabákové továrny v Novém Jičíně do r. 1918*. In: VSONJ, sv. 41 (1988), str. 16.

na německou a českou sekci došlo až těsně před vypuknutím I. světové války. R. 1878 založil spolek „*Allgemeine Arbeiter- Kranken- und Invalidenkassa*“, tedy nemocenskou pokladnu, která pomáhala dělníkům v dobách nemoci či invalidity.¹³¹

R. 1870 vzniká v Novém Jičíně *Deutschpolitischer Verein* (Německý politický spolek), který si kladl za svůj cíl „*ochranu a podporu materiálních i duchovních zájmů Němců na Moravě podle liberálního a nacionálního směru*“¹³², čehož chtěl spolek dosáhnout především osvětovou činností (veřejná shromáždění, tisk brožur, vydávání periodik), podporou německého školství a zejména ovlivňováním obecních voleb. Jak je zřejmé i z názvu, tento spolek byl ryze politický a není tedy divu, že v jeho čele stál c. k. okresní hejtman v. v. Ferdinand Schustler a členy byli především obecní zastupitelé, ne-li dokonce starosta města (Fux).¹³³

Velký vliv na vznik (německého) spolkového života v Novém Jičíně měl nejdéle úřadující starosta v dějinách města advokát JUDr. Hugo Fux (1844-1907)¹³⁴. Stál u zrodu mnoha osvětových spolků: *Musikverein in Neutitschein* (Hudební spolek v Novém Jičíně), *Neutitscheiner Schulkreuzerverein* (Novojičínský školní krejcarový spolek), výše zmíněný *Deutschpolitischer Verein* či *Schützenverein in Neutitschein* (Střelecký spolek v Novém Jičíně – 1882).¹³⁵

Mezi významné české spolky patří nepochybně *Česká beseda*, jejíž založení spadá do r. 1892. Není sice prvním spolkem, který v Novém Jičíně začal působit (tím byla *Ústřední záložna pro kraj novojičínský* vzniklá r. 1886), ale svým významem stojí v popředí, ne-li na prvním místě, českých spolků, kterých do I. světové války vzniklo celkem 22.¹³⁶ Měla se postarat o osvětovou činnost, na poli čtenářsko-literárním, divadelním i zábavném. Pořádání různých divadelních představení, zvaní významných českých literátů či různé atraktivní přednášky měly povzbudit české národní uvědomění a podnítit k boji za rovnoprávnost. Významná byla i knihovna, jak jsem se zmínil výše. Beseda však byla často terčem kritiky pro svou uzavřenost vůči nižším sociálním vrstvám.¹³⁷

Co však pro lepší působení českých spolků a šíření myšlenek češství či nacionalismu v Novém Jičíně chybělo, byl český tisk. Neexistovalo místní periodikum, které by se snažilo

¹³¹ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 195; Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 4-5; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 30-31.

¹³² Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 186.

¹³³ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 186-187.

¹³⁴ Ve funkci starosty působil 20 let v období let 1879-1899.

¹³⁵ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 189; Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. XIV, Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*, str. 177.

¹³⁶ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 215.

¹³⁷ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 7-8.

rozšířit povědomí o české národnostně-sociálně-politické otázce. Až v letech 1902-1907 vycházel týdeník *Kravařsko*, který vydával nadšený vlastenec Rudolf Válka. Žel, česká společnost byla vnitřně nejednotná, a tak se i toto periodikum muselo vyhranit vůči jedné či druhé straně. Tím ztrácelo jedny či druhé čtenáře, což vyvrcholilo finanční krizí a zastavením tisku týdeníku.¹³⁸

Dalším význačným českým spolkem byla *Matice Palackého* založená v jubilejním roce 1898, tedy 100 let od narození hodslavského rodáka, významného moravského politika a vlastence, Otce národa – Františka Palackého. Hlavním úkolem matice bylo získání prostředků k otevření české školy v Novém Jičíně. V čele matice stáli nejen vzdělanci a vůdčí osobnosti novojičské české menšiny, ale také zástupci českého venkova, čímž se vytvořil nutný základ pro dobrou a nutnou spolupráci české minority v Novém Jičíně a okolí.¹³⁹

Spolkový život v Novém Jičíně před příchodem P. Jana Šrámka byl v plném rozkvětu života stejně jako i v jiných větších městech Předlitavska. Šrámek tedy nebudoval něco převratně nového, ale navazoval tam, kde mohl něco nového přinést. Ono *novum* se neslo v intencích křesťanství a důrazu na českou národnost.

¹³⁸ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 8; Hanák, J.: *Z obsahu týdeníku „Kravařsko“ z let 1902-1907*. In: VSONJ, sv. 40 (1987), str. 18-23; Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 36.

¹³⁹ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 4; Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 23-24; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 210-213.

3. Působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně

Novokněz Jan Šrámek zřejmě nikdy nemyslel na to, že by se stal kaplanem v nějakém bezvýznamném městě, vždyť již práce na konzistoři jej měla připravit k větším úkolům. Sám chtěl spíše studovat sociologii, k níž se vázal již z dob bohosloveckých.¹⁴⁰ Leč člověk míní a Pán Bůh (a Jeho služebníci biskupové) mění. Ostatně Nový Jičín nebyl žádný „zapadákov“, bylo to město silně katolické a monarchisticky uvědomělé. Když arcibiskup Kohn posílá mladého kněze a svého spolupracovníka do tohoto centra Kravařska, říká: „*Posílám Vás do Nového Jičína. Je to místo na znamení mé důvěry k Vám!*“¹⁴¹ To se událo někdy po Vánocích r. 1892.¹⁴² P. Šrámek přichází do Nového Jičína namísto nově jmenovaného arcibiskupského ceremoniáře P. Františka Koupila. Spolu s kaplanským místem (přesněji kooperátor) byla Šrámkovi přidělena i duchovní správa v místní polepšovně a věznici, kde doprovázel jednou odsouzence na smrt, což byla poslední veřejná poprava trestance ve městě.¹⁴³ Dne 13. února 1893¹⁴⁴ přijíždí P. Jan Šrámek do Nového Jičína v doprovodu své matky, která později vzpomíná: „*No a potom ho poslali do Novyho Jičína. Dyž sem ho tam vezla, povidali mně na fáře: „Dyť je to ešče chlapec.“*“¹⁴⁵ Nový kooperátor později v dopise Karlu Dostálovi, čerstvému kaplanovi v Novém Jičíně, o městě píše, že „*ač průmyslové, je zdravé, lid sice německý, avšak velmi zbožný, ne tak ovšem inteligence.*“¹⁴⁶ V době věznění si Šrámek poznamenává: „*V zemské robotárně, v zemské polepšovně a v krajské trestnici bylo mimo jiné místo pro mou duchovní správu. Lidská bída hmotná i mravní předznamenala další vývoj mé činnosti. Školy německé, kázání německé. Doba nástupu sociálnědemokratické agitace, provozovaná vídeňskými řečníky.*“¹⁴⁷

Kooperátor Šrámek vyučoval náboženství na německých školách v Novém Jičíně, ale také v přilehlých vesnicích Žilině a Bludovicích.¹⁴⁸ Česká škola v té době v Novém Jičíně ani v přilehlých obcích nebyla, r. 1869 byly na nátlak německých nacionalů zrušeny i české bohoslužby a ani ve farním kostele se nekázalo česky, „*leda o sv. Trojici, kdy se farní boho-*

¹⁴⁰ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 10.

¹⁴¹ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 38; Turzová, V. M.: *Šrámek – kněz a člověk*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik.*, str. 41.

¹⁴² Srov.: Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 8.

¹⁴³ Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*, VSONJ, sv. 50 (1996), str. 41; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 12; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 41.

¹⁴⁴ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 38.

¹⁴⁵ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 60.

¹⁴⁶ Srov.: Kohout, Š.: *Dopisy Jana Šrámka Karlu Dostálo-Lutinovi*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 311.

¹⁴⁷ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 38.

¹⁴⁸ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 40.

služby konaly v bývalém farním kostele sv. Trojice.¹⁴⁹ Místním farářem a děkanem v Novém Jičíně byl někdejší spolužák arcibiskupa Kohna a „*ein echter deutscher Priester*“ P. Johannes Parsch¹⁵⁰. Ve farnosti však nepobýval Šrámek s děkanem sám, byla zde větší komunita až 10 kněží, mezi nimiž vynikají osobnosti jako P. Vincenc Lázeňský či P. Karel Dostál-Lutinov.¹⁵¹

Vedle svých každodenních kněžských povinností sledoval P. Šrámek i situaci v Novém Jičíně, zvláště v oblasti sociální a národnostní. Zjišťuje ubohý stav nejen morální, ale zejména sociální u dělníků a zejména dělnic, služek či drobných živnostníků. A zde se projevuje nejen Šrámkův zájem o člověka jako tvora Božího, ale také jeho organizační a tvůrčí osobnosti, když se vrhne do zakládání českých křesťanských spolků ve městě, když začne aplikovat nedávno vydanou encykliku papeže Lva XIII. o sociální otázce, když se stane vůdčí osobností české menšiny v boji o zrovnoprávnění.¹⁵² JUDr. Mořic Hruban k Šrámkovu jubileu poznamenává: „*V Novém Jičíně, ve městě vypjatého německého nacionalismu, často až do nemožného, groteskního radikalismu a šovinismu, v městě továren a průmyslu a k tomu v kraji, v němž vrhají stíny své nesčetné komíny a haldy ostravské, ujal se v české menšině těch nejmenších, zanedbávaných a nejvíce utlačovaných katolických dělníků a dělnic. Ty shromažďoval, o ty se staral, pro ně založil spolky...*“¹⁵³ To vše v duchu svého biblického hesla *Misereor super turbam* (Mk 8,4).¹⁵⁴

3.1 P. Jan Šrámek – zakladatel křesťanských spolků

Mladý kaplan se nejprve zaměřil na již existující spolky, aby dokázal rozeznat, co je v nich rozkladného či dobrého, co v nich chybí, a hlavně jak jsou v něm zastoupeni čeští obyvatelé. Neorientoval se jen na mužské spolky, ale také na ženské organizace. Zapojil se

¹⁴⁹ Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 138. Srov.: Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 7; Po r. 1841, kdy se do města stále více dostává české venkovské dělnictvo, se obnovily bohoslužby s českým kázáním ve Španělské kapli. Srov.: Otto, K.: *Čtení o Novém Jičíně*, str. 25.

¹⁵⁰ P. Johannes Parsch se narodil 26. 12. 1847 v Uničově v německé rodině; gymnázium vystudoval v Kroměříži; vysvěcen na kněze v Olomouci r. 1871, v l. 1877-1879 učitel náboženství v Bludovicích, od r. 1879 působil v Novém Jičíně jako kaplan, od r. 1889 farář (stříbrné jubileum svého farářského působení oslavil 15. 8. 1914), jmenován arcibiskupským radou, čestným občanem Nového Jičína (23. 6. 1914), rytířem řádu Františka Josefa, čestný kanovník kroměřížské kapituly; zemřel 16. 6. 1916 v Novém Jičíně. Srov.: Stančík, J. M.: *Z historie. Okénko Novojičínské farnosti* 2 (2000), č. 1, str. 7.

¹⁵¹ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 11.

¹⁵² Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*, VSONJ, sv. 50 (1996), str. 41; Trapl, M.: *Msgr. Jan Šrámek*, str. 12-13.

¹⁵³ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 11; srov.: Drábek, J. (ed.): *Z časů nedlouho zašlých*, str. 276.

¹⁵⁴ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 38; Graubner, J.: *Kněžské osobnosti*, str. 116.

tak do veřejného života a cílevědomě buduje nové spolky, které v dosavadním katolickém prostředí jsou nová, nezvyklá, přerůstající *dosavadní úzus, zvyklosti i normy*.¹⁵⁵

3.1.1 Český katolický spolek dělnický

Jan Šrámek viděl naléhavost organizovat nejprve české dělníky, vytvořit takový spolek, kde by se scházeli všichni bez ohledu na místo zaměstnání, neboť „*dělnictva českého přicházelo z okolí mnoho. A tu jsme dva kaplani zřídili první český spolek dělnický pro katolické dělnictvo ve městě*.“¹⁵⁶ Tak vznikl český *Katolický spolek dělnický v Novém Jičíně*.

Byl to první český spolek svého druhu v Novém Jičíně, existovala totiž jen československá odborová sekce v německém sociálně demokratickém spolku dělnickém, kam sám Šrámek pravidelně chodil a tvrdě hájil křesťansko-sociální principy.¹⁵⁷ Ustavující schůze českého spolku se konala 3. února 1895 za vedení P. Jana Šrámků. Do spolku se přihlásilo 58 mužů.¹⁵⁸ Bohužel se v novojičínském archivu nedochovaly stanovy daného spolku, je zde však uložena kniha zápisů ze schůzí z let 1901-1914¹⁵⁹, ale je jisté, že předseda spolku byl každoročně vybírán pouze z českých kněží působících v Novém Jičíně. Šrámek sám neaspiroval na post předsedy, a proto doporučil svého kolegu P. Vincence Lázeňského (1867-1945), kterého následně ustavující výbor zvolil za prvního předsedu spolku.¹⁶⁰ Žel kaplan Lázeňský záhy odchází z Nového Jičina jako farář do Křenovic. A tak na schůzi ze dne 3. listopadu 1895 spolek zvolil jednomyslně svým předsedou P. Jana Šrámků, který jím zůstal až do svého odchodu do Životic¹⁶¹.

Sídlem mužského spolku byl nejprve měšťanský dům č. 28 na náměstí, později Národní dům či dům blízko novojičské fary na Mlýnské ulici č. 61. Zde se konaly všechny schůze jak řádné, mimořádné, tak i valné a veřejné a dokonce i různá divadelní představení a zábavy.

¹⁵⁵ Srov.: Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví v letech před první světovou válkou*. In: Marek, P.: *Setkání – Osobnost v politickém a veřejném životě na přelomu 19. a 20. století*. CDK, Olomouc 2010, str. 205.

¹⁵⁶ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206.

¹⁵⁷ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 9.

¹⁵⁸ Srov.: Urban, A.: *Poznámky k historii KDU v Novém Jičíně*. [nepublikovaná práce v elektronické podobě] 2010 str. 10; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*. Okresní a místní organizace ČSL v Novém Jičíně, Nový Jičín 1945, str. 9; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 8.

¹⁵⁹ Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Nový Jičín (dále jen SOkA NJ), fond *Katolický spolek dělnický v Novém Jičíně 1901-1914*, zápisy ze schůzí výborů (dále jen *Dělnický spolek*).

¹⁶⁰ Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*, VSONJ, sv. 50 (1996), str. 41; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 13; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 138.

¹⁶¹ Po odchodu P. Šrámků z Nového Jičina změnil spolek stanovy, takže mohl být zvolen předsedou i „nekněz“, dlouholetý místopředseda spolku Jan Jurek (15.5.1902-30.1.1905), po něm však výbor zvolil opět kněze P. Rudolfa Sobka, který zůstal v čele spolku až do vypuknutí I. světové války.

Ze zápisů schůzí můžeme vypožorovat rušný život spolku. Nešvary uvnitř organizace řešil výbor poměrně tvrdě: za pozdní příchod na jednání či neomluvenou účast byla vyměřena pokuta 20 haléřů, za nejednotný postup při nákupu různých věcí, zvláště novin, důtka (mís-to)předsedy atp. Z pozdější změny stanov z 21. 12. 1901 můžeme vypožorovat, kdo se mohl stát členem: muž starší 14 let, který se pak dále rozlišuje na *činného*, zejména ve výboru spolku, *prispívajícího*, *čestného*¹⁶², *zakládajícího*, který složil nejméně 25 Korun do spolkové pokladny, a *čekatele*, jimiž byli jinoši mladší 14 let a přispívali každoročně do pokladny po 20 haléřích. Spolek se však již od počátku potýkal s malým množstvím členské základny, a proto předseda Šrámek vybízel k větší agitaci mezi dělníky. Sám pozval do spolku české řemeslné mistry, na něž apeloval, aby posílali své české učně do spolku.¹⁶³ To se nakonec podařilo a dělnický spolek byl jedním z nejsilnějších svého druhu v Novém Jičíně.

Neméně palčivým problémem byla finanční soběstačnost organizace. Ne všichni členové pravidelně platili členské příspěvky, také se objevily problémy s hospodářem spolku, kterého bylo nutno vyměnit. K tomu neblaze přispěla i událost vloupání do spolkových prostor, kterou provedli dva mladí učni – cukrář O. Silverio a holič B. Neumann, jež ukradli tři spolkové pokladny i s penězi a způsobili celkovou škodu 50 Korun. Trest je však neminul, oba byli odsouzeni k *těžkému žaláři* na 3 měsíce, resp. 6 týdnů s povinností zaplatit náhradu. Proti spolku vystupovali německé síly, zvláště pak nacionalisticky orientované noviny *Deutsche Volkszeitung*. V souvislosti s vykrádáním periodikum v článku „*Circulus bohemi-us*“ z 25. května 1901 lživě nařklo vedení spolku, které se bránilo. V zápiscích z jednání se dočítáme: „*Jelikož zdejší noviny Deutsche Volkszeitung hanobně o spolku píší, zvláště ale o jeho předsedovi se vyslovily, udávající, že může býti P. Šrámek na své vychovance pyšným, že pachatelé byli členy našeho spolku, usnešeno, aby zaslána byla do těchto novin oprava.*“¹⁶⁴ Errata byla otištěna v článku „*P. Šrámek spukt wieder*“ s odpovídajícím německým komentářem.¹⁶⁵

Spolková činnost nebyla nijak omezená. Konaly se různé přednášky, které dávali kněží, významné osobnosti, popř. sami členové. Muži společně chodili na poutě, např. na Starý Jičín, účastnili se významných náboženských slavností ve městě, jako byl Božítělový průvod aj., pořádali společné výlety a neméně důležitou osvětovou akcí byla ochotnická diva-

¹⁶² Prvním čestným členem byl jmenován P. Jan Šrámek po odchodu z Nového Jičína.

¹⁶³ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 10.

¹⁶⁴ SOKA NJ: *Dělnický spolek*.

¹⁶⁵ Srov.: SOKA NJ, fond *Tiskoviny z nakladatelství a tiskárny L. V. Endersova uměleckého ústavu Nový Jičín - Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis 1888-1944* (dále jen *Deutsche Volkszeitung*).

delní představení ve spolkové místnosti i sezónní plesy a zábavy. Pro muže ve spolku ob-
jednával P. Šrámek dělnický tisk: *Dělnické noviny* či *Zájmy dělnictva*.¹⁶⁶

Druhý předseda spolku – P. Jan Šrámek však hlavně dbal o to, aby se ve spolku stále více
prosazovaly základní principy křesťanské a sociální, jednak jak je učí Církev, jednak jak jim
sám Šrámek rozuměl a je vykládal. Členové tak byli seznámeni se základními právy dělnic-
tva. Tyto své znalosti a zkušenosti jednotliví zástupci pak prohlubovali na různých odboro-
vých či spolkových schůzích nejen v okresním hejtmanství, ale takřka na celé Moravě.
Za zmínku stojí vyslání delegace na okresní schůzi v Mořkově.

Velkým přínosem pro členy spolku a řekněme i novum ve spolkové činnosti na severní
Moravě bylo zřízení *nemocniční poklady* r. 1897. Ta měla za úkol vyplácet nemocenský
příspěvek těm dělníkům, kteří byli v pracovní neschopnosti. Byl též sestaven *Řád pro udě-
lení podpor v nezaměstnanosti členům spolku*, který Šrámek slavnostně přednesl na schůzi
spolku 28. května 1897. Tento řád zajišťoval podporu pro členy spolku na dobu tří týdnů
od třetího dne nezaměstnanosti, a to v denní výši 40 krejcarů. To se však vylučovalo, bral-li
člen spolku nemocenskou podporu. Tak se spolek prakticky postaral o své členy příspěvky,
které sami do pokladny dávali.¹⁶⁷

Spolupracovníkem P. Šrámků se po příchodu do Nového Jičína stal také P. Karel Dostál-
Lutinov, který se ihned zapojil pod vlivem svého staršího kolegy do spolkové činnosti. Stal
se častým přednášejícím, byl literární duší spolku – připravoval vydání literárního sborníku
spolku, podílel se na přípravě *Dělnické hymny*, editoval tiskový leták o výchovných a vzdě-
lávacích pomůckách atd.¹⁶⁸

Velkou ranou pro spolek byla schůze ze 13. července 1901, na níž spolkový předseda
P. Jan Šrámek oznámil resignaci na post předsedy z důvodu jmenování administrátorem
v nedalekých Životicích. Odstupující předseda zároveň poděkoval všem za spolupráci
a vybídl členy k pilné práci.

Vedení spolku měl převzít novojický kaplan P. Skopal, který však z *důležitých příčin*
odmítl; jaké to byly příčiny, zápis mlčí. Nabídku na vedení spolku odmítá i podruhé tento-
kráte z *důvodu osobních a brzkého odchodu* z Nového Jičína. Můžeme tak jen předpokládat
německý tlak jak z radnice, tak i od místního faráře. O měsíc později, tj. v srpnu bylo usne-

¹⁶⁶ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 10.

¹⁶⁷ Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*, VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Trapl, M.:
Msgre. Jan Šrámek, str. 13; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 10; Lankočí, J.: *Jan Šrá-
mek v Novém Jičíně*, str. 8.

¹⁶⁸ Srov.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 76-77.

seno, že P. Šrámek pro své zásluhy na vzniku a vedení spolku¹⁶⁹ bude jmenován prvním čestným členem, což Šrámkovi měl připomínat diplom na subskripčním archu. Byla též domluvena malá rozlučková zábava v prostorách spolku.¹⁷⁰

3.1.2 Ženský křesťansko-sociální spolek „Budoucnost“

Ženská otázka v Novém Jičíně byla daleko palčivější než otázka mužská. České ženy pracovaly především v největších fabrikách, zejména ve státní tabákové továrně a v kloboukových závodech. Další sorta žen pracovala jako malé živnostnice či služebné, popř. se živily prací doma (švadleny, pradelny, ...). Ženy docházely a často vstupovaly do mužských spolků, např. do katolického spolku dělnického s ročním příspěvkem 10 krejcarů.¹⁷¹ V Novém Jičíně sice existoval ženský spolek, ale byl ryze německý – *Patriotický ženský pomocný spolek* (*Patriotischer Frauen- Hilfsverein für Mähren* – od r. 1881), jehož členkami byly manželky či dcery význačných osobností a občanů města (president krajského soudu, velkotovárník, okresní hejtman, majitel tiskárny, obecní zastupitelé aj.). Spolek se staral především o shromažďování a rozdělování prádla, obvazového materiálu, potravin a dobrovolnou péči o nemocné.¹⁷² Proto bylo složitější založit jednotný český ženský spolek ve městě. S vervou sobě vlastní se do tohoto úkolu vrhl P. Šrámek, a tak vznikl *Ženský křesťansko-sociální spolek „Budoucnost“ v Novém Jičíně* vůbec první svého druhu na Moravě.¹⁷³ Zajímavostí může být, že podnět k názvu „Budoucnost“ dal P. Karel Dostál-Lutinov, kterému se nezamlouval Šrámkem navržený a ve spolku dlouho diskutovaný název „Jitřenka“.¹⁷⁴

Ustavující schůze spolku se konala na slavnost sv. Cyrila a Metoděje r. 1898 v měšťanském domě č. 28 na náměstí, kde sídlila i mužská organizace. Předsedou spolku byl jednohlasně zvolen svolavatel P. Jan Šrámek, který ve vedení spolku zůstal až do splnutí se *Svazem katolických žen a dívek*, jenž vznikl r. 1924. Místopředsedkyní spolku se stala

¹⁶⁹ Zajímavostí může být fakt, že předseda Šrámek řídil 112 x spolkové schůze. Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 10.

¹⁷⁰ SOKA NJ: *Dělnický spolek*.

¹⁷¹ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 81. Do mužského katolického spolku mohly ženy vstupovat díky ujednání ze dne 25.5.1898, a to do té doby, než bude zřízen spolek ženský. Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 10; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 9.

¹⁷² Srov.: Prymusová, H.: *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. století do poloviny 20. století*. [nepublikovaná magisterská práce] Brno, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav 2009, str. 82.

¹⁷³ Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 138.

¹⁷⁴ Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 9.

jedna z nejvěrnějších spolupracovnic Šrámků na poli sociálně-ženském Marie Blažková, dělnice v místní tabákové továrně. Ostatně drtivá většina žen byla zaměstnána právě v „tabačce“, byly to ženy často negramotné, docházející do práce z blízkého, ale i vzdáleného okolí (Valašsko). Spolek měl nejprve spíše sociální ráz, ale Šrámek mu postupem času dával stále více i ráz národní. Spolek se sice od politiky distancoval, ani nebyl určen k prosazování politických zájmů předsedy či členek. Aby však splnil legislativní normy, „*přistoupil ku křesťansko-sociálnímu sdružení diecesannímu a tím i k okresnímu sdružení novojickému, které spolek zřídilo*“¹⁷⁵, čímž se jasně deklamovala spolková apolitičnost.

Když se podíváme do stanov spolku sepsaných a schválených 16. května 1898 na spolkové schůzi (26. května téhož roku schválených na moravském místodržitelství) zjistíme základní poslání i vnitřní uspořádání spolku. Šrámek jednoduše konstituoval poslání spolku, jehož účelem „*jest vzdělávati členy ve věděni pro život potřebném, zjednávati zásadám katolickým náležité platnosti v životě veřejném i soukromém, podporovati členy v nemoci a stáří, přispívati pokud možná k zaopatření jejich pozůstalých a napomáhati zároveň ku křesťanskému pohřbu členů zesnulých; vůbec pracovati o mravní a hmotné povznesení lidu dělnického, zvláště ženského*.“¹⁷⁶ Jednací jazykem spolku byla definována čeština.¹⁷⁷

Podíváme-li se na členskou základnu spolku *Budoucnost*, zjistíme, že u vzniku spolku stála bezmála padesátka nadšených dělnic. Členky spolku byly děleny do tří skupin: *činné, zakládající a čestné*. Činným členem „*může se státi každá řádná katolička, 16 let stará, za níž se starší člen spolku zaručí*“, která zaplatila vstupní příspěvek 60 haléřů a pravidelně platí měsíční příspěvek ve výši 20 haléřů. Za zakládajícího člena je považován ten, kdo složí příspěvek 20 Korun. Čestné členy „*volí k návrhu výboru valná hromada, a to bez debaty*“.¹⁷⁸ Během několikaletého působení počet členek rostl, až se před „velkou válkou“ ustálil na počtu 120 členek aktivních a 1 čestné.¹⁷⁹

Z výročních zpráv se dovídáme, že spolek vyvíjel bohatou činnost. Konaly se časté přednášky, které měly členky více obohatit jak v oblasti náboženské, tak ale i sociální, společenské či aktuálně politické. Nepřednášel jen předseda Šrámek či jeho kolega Dostál-Lutinov, ale také pozvaní hosté z blízka i daleka, a to nejen kněží, ale též i muži a ženy – „odborníci“. Předmětem přednášek se stávaly stále více otázky dělnické, sociální a národní. Nejčas-

¹⁷⁵ SOkA NJ: *Křesťansko-sociální ženský spolek „Budoucnost“ v Novém Jičíně 1898-1915*, pamětní kniha (dále jen *Budoucnost*).

¹⁷⁶ Stanovy ženského spolku *Budoucnost*, článek II. In: SOkA NJ: *Budoucnost*. Viz příloha č. 6 na str. 5.

¹⁷⁷ Srov.: *Tamtéž*, článek XII.

¹⁷⁸ Srov.: *Tamtéž*, článek IV.

¹⁷⁹ Srov.: tabulka 5 v příloze na str. 3. Onou čestnou členkou byla Františka Ševčíková, štedrá donátorka spolku.

tějším přednášejícím byl samozřejmě předseda Šrámek, který se zaměřil právě na otázku národní a později také přednášel o svých cestách na jihu Evropy. Národní zájmy předsedy Šrámkova podtrhovaly přednášky Dostála-Lutinova o českých dějinách. Pravidelným hostujícím přednášejícím byl MUDr. Turek, který přítomné poučoval v otázkách nemoci a léčby. Neméně zajímavé byly přednášky pedagogicko-výchovné – o správné výchově dětí, o rodině, o škole, které mnohdy vedla M. Hoffmanová z Hulína. Častým řečníkem byl také šenovský kaplan P. Rudolf Sobek, později kooperátor v Novém Jičíně po Janu Šrámkovi, který obstarával referáty z oblasti věroučné a církevní – o zázracích a jejich pravosti, antisemitismu, o vlastnostech ženského srdce, o původu člověka podle Darwina, o emancipaci žen atd. Další velkou oblastí přednášek byla morálka či společné spoření. Přednášek se chopily i neaktivnější členky spolku jako sestry Krkoškovy a Marie Blažková.¹⁸⁰

Spolek rovněž zajišťoval školní kurs čtení a psaní v českém jazyce pro negramotné či absolventky německých obecných škol, podporoval typicky ženské aktivity jako pletení, vyšívaní a jiné ruční práce. Postupem času vznikl i celkem solidní pěvecký kroužek. Jan Šrámek, v duchu hesla „svůj k svému“, silně podporoval českou agendu při společném nákupu potřebných látek a šatstva. Podobně jako mužský spolek, tak i ženský spolek měl vlastní *nemocenskou pokladnu*, do níž nebyla žádná členka nucena přispívat měsíční poplatek 10 haléřů. Pokladna měla za úkol podporovat nemocné členky 20 haléři po čtyři neděle. Pokladna byla zrušena r. 1903 po přistoupení spolku do *Všeodborového sdružení*. Členky měly také možnost společného spoření u poštovní spořitelny.

Spolek se označoval jako křesťanský, a proto bylo dbáno i na povinnosti duchovní, které byly zakotveny i ve stanovách, kde se výslovně píše, že členka spolku má „*uspořádaně žítí dle zásad katolických*“¹⁸¹. Členky měly třikrát za rok přistoupit ke stolu Páně a za každou zemřelou členku mělo být odslouženo rekviem. Častým zpovědníkem členek spolku byl P. Karel Dostál-Lutinov. Spolek se také podílel na mnoha kulturních akcích, jako byla divadelní představení, společné výlety a společenské večery, ale též na charitativně-sociálních událostech, kdy členky finančně podpořily stávkující v tabákové továrně či sociálně potřebné (nemocné, sirotky, chudé).¹⁸²

Neutuchající potíže ze strany novojických Němců, kteří všemožně bojovali proti jakémukoli projevu češství, se projeví i v neustálé změně centrály. Nejprve se spolek scházel

¹⁸⁰ Srov.: Prymusová, H.: *Emancipační hnutí...*, str. 83-84; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 81; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 45-46.

¹⁸¹ Srov.: Stanovy ženského spolku Budoucnost, článek V. 1.

¹⁸² Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 11; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?* Gloria, Rosice u Brna 1999, str. 126.

ve zmíněném měšťanském domě č. 28 na náměstí. Poté se přestěhovala centrála do Národního domu, ale pro složitosti a de facto vyhnání se spolek přemístil r. 1907 do 1. patra záloženského domu Ústřední záložny novojičské na Mlýnské ulici č. 4. Poté, co záložna zkrachovala a byla zlikvidována, našel spolek své sídlo v pronajatém bytě p. Zemana v Mlýnské ulici č. 61, kde též sídlil i spolek mužský.

Svou mírnou politickou aktivitu projevoval spolek hlavně při volbách do úrazové pojišťovny a nemocniční pokladny továrny tabákové.¹⁸³ Zde Šrámek silně agitoval pro lepší postavení Čechů jak v pokladně, tak i v úřednickém sboru. Členky se proto měly pravidelně účastnit těchto voleb a volit tak, aby byla zastoupena i česká menšina. Avšak nátlak ze strany vedení továrny mnohé členky odrazoval od voleb. „*Tyto byly poškozeny hlavně tím, že byly přesazovány do nižších mzdových stupnic, aniž byla možnost dovolat se spravedlnosti. Různými tresty měly být zastrašeny ty, které vystupovaly nejen jako katoličky, ale i Češky,*“ později vzpomíná Marie Blažková.¹⁸⁴

Neméně důležitou politickou aktivitou, alespoň pro předsedu Jana Šrámku, byla účast členek spolku jako delegátek na různých společensko-kulturních akcích. Ať to bylo na úrovni regionální (sjezdy v Hodslavicích, Mořkově atd.), tak i na krajské a celozemské (Hulín, Velehrad, Hranice, Vítkovice). Mezi zajímavé účasti můžeme vyzdvihnout blahopřejnou deputaci na okresní hejtmanství k padesátiletému výročí panování císaře a krále Františka Josefa I. či účast na Palackých oslavách v Hodslavicích r. 1898. Členky se účastnily i slavností rázu církevního – svěcení praporu, poutí (Zašová, Svatý Hostýn /pouti se zúčastnilo 170 členek/), liturgických průvodů atp. Jednou ze zásadních snah spolku byl pokus o zřízení odborového sdružení tabákových továren v Předlitavsku.

Osvětovou činnost vykonával spolek i prostřednictvím četby knih, časopisů či novin, zejména katolických a dělnických, a následnou diskuzí nad tématy v nich zachycených. Spolková knihovna na přelomu let 1900/1901 čítala přesně 69 titulů, na přelomu let 1901/1902 již dokonce 102, většina z nich se zabývala ženskou otázkou, domácím hospodářstvím či kuchařstvím; jiné tituly si ženy vypůjčovaly z knihovny mužského spolku. Spolek odebíral české periodikum jako *Obrana práce a dělnictva*, *Česká žena*, *Eva*, *Věstník, Kříže a Marie*, *Noviny z Pod-Radhoště*, *Nové proudy* či *Kravařsko*. Šrámek velice dbal na národní, sociální i emancipační povědomí členek spolku.¹⁸⁵

¹⁸³ Ohledně nemocniční pokladny v tabákové továrně srov.: Lédr, Z.: *Historie tabákové továrny v Novém Jičíně do r. 1918*. In: VSONJ, sv. 41 (1988), str. 17-18, 20-21.

¹⁸⁴ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 82.

¹⁸⁵ Srov.: SOKA NJ: *Budoucnost*; Prymusová, H.: *Emancipační hnutí...*, str. 83, 85.

Velkým novum ve spolku bylo společné hospodaření pro všechny členky. Šrámek měl v úmyslu naučit členky jednak šetrivosti, jednak prozíravosti do budoucna, zvláště v době tísně, bídy či nemoci. Jak bylo zmíněno výše, byl založen společný účet u poštovní spořitelny pro přispívající členky. Spoření mělo tak velký ohlas u členek spolku, že se každoročně navyšoval účet, a to nemálo. Podle dochovaného památníku spořilo kolem 40 členek a např. v roce 1900 vložily na spořicí účet 1 302,60 K, o rok později dokonce 1864 K. To ostatně bylo kvitováno nejen členkami, ale i samotným předsedou Šrámkem, který tím dosáhl *vzájemného podpůrnictví a pojišťovnictví sociálního*.¹⁸⁶

Rok 1901 byl i pro ženský spolek „*osudným, neboť v něm byl nám dobrý p. předseda odňat a přesazen na působiště jiné. Naše novojická organisace utrpěla tím ztrátu nenahraditelnou*.“¹⁸⁷ Šrámek se vzdal svého předsednictví, ale spolek jej neustále volil jako svého předsedu¹⁸⁸, za nějž de facto spolek spravovala místopředsedkyně. P. Jan Šrámek však spolek nikdy neopustil, stále se o jeho život živě zajímal. Dokonce docházel přednášet pro členky až do r. 1913.¹⁸⁹ Spolek nezanikl ani během války, ale dle možností stále vyvíjel aktivitu. I když památník spolku končí zápisem z let 1914/1915, jeho historie tímto datem nekončí. Spolek se nakonec r. 1926 včlenil do vznikající organizace *Svazu katolických žen a dívek z Moravy, Slezska a Hlučínska*.¹⁹⁰

Sám Šrámek považuje založení tohoto spolku za zlomové v jeho životě a činnosti, za „*nový krok*“, za nový – křesťansko-sociální – proud v jeho aktivitě, což se projeví v jeho dalším působení, zejména při vzniku nové strany.¹⁹¹

3.1.3 Útulny pro dělnice

Proč vlastně Šrámek organizoval vznik ženského spolku? Neboť „*při debatách zvěděl, jak jsou české dělnice mravně ohroženy a pojal myšlenku zřídit pro ně Útulnu*.“¹⁹² Noclehární pro dělníky v jednotlivých továrnách nebyly ničím neobvyklým, ale prakticky neexistovala ubytovna jen pro dělnice z různých továren, které nenašly žádný podnájem a musely

¹⁸⁶ Srov.: SOKA NJ: *Budoucnost*, Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43.

¹⁸⁷ Srov.: SOKA NJ: *Budoucnost*.

¹⁸⁸ Předsedu spolku dle stanov (čl. VIII.) volila valná hromada, musel to být katolický kněz; v jeho kompetencích bylo mj. veřejné zastupování spolku či kontrolní funkce jak ve spolku obecně, tak i jednotlivě vůči členkám.

¹⁸⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 15.

¹⁹⁰ Srov.: Prymusová, H.: *Emancipační hnutí...*, str. 87.

¹⁹¹ Srov.: Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví v letech před první světovou válkou*, str. 207.

¹⁹² Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 81.

tak přebývat v nouzových (a často i nuzných) ubytovnách. Takovéto noclehárny byly společné jak pro ženy, tak i pro muže a nacházely se v domech mnohdy pochybné pověsti.¹⁹³ A to právě Šrámek hodlal změnit.

„Na žádost některých dělnic, které pozorovaly velký nedostatek bytů a na mnoha místech naprostý úpadek mravnosti, založil dp. J. Šrámek r. 1897 první útulnu pro dělnice.“¹⁹⁴ Stalo se tak počátkem října r. 1897. Tato ubytovna se nacházela v domě německého učitele na (dnešní) ulici Kostelní č. 37 (dnes 11)¹⁹⁵. Byt byl uzpůsoben pro 10 obyvatel. Byla zde malá světnice a kuchyň. Nebylo to zrovna přepychově zařízeno, ale nábytek i jiné potřebné domácí náčiní opatřil jednak sám Šrámek, jednak novojické okresní sdružení křesťansko-sociálních spolků, ale i samotné žadatelky a dokonce i příznivkyně, takže zde mohly klidně přebývat přes pracovní týden. P. Šrámek také vypracoval přísný domácí řád: do Útulny byly přijímány jen vdovy či svobodné dělnice, které měly za úkol vést křesťanský život, k čemuž byly zavázány pravidelnou účastí na mši svaté během týdne. Ubytované si musely samy uklízet, vařit a prát. Ženy se tak učily všemu nutnému, co se v malé domácnosti tehdejší doby vyžadovalo a bylo nutné k jejímu dobrému chodu.¹⁹⁶ Byly také nuceny poslouchat pokyny správkyně (či hospodyně¹⁹⁷). Vstup mužům byl zakázán (výjimkou bylo slavení svatby některé z členek ubytovny). Doma musely být ve 20 hodin v zimě a ve 21 hodin v létě. Vycházky mohly být pouze ve dvojicích. Za užívání se platilo 30 krejcarů týdně. Šrámek do ubytovny nikdy sám nevstupoval.¹⁹⁸

Počet žadatelek o ubytování v „útulně“ radikálně a rychle rostl, takže nakonec nemohl byt postačit požadavkům ubytovaných, a proto se r. 1899 P. Šrámek rozhodl přestěhovat ubytovnu do větších prostor měšťanského domu č. 23 na náměstí. Dům patřil českému lékaři MUDr. Mikuláši Dvořákovi. Byt v přízemí měl velkou kuchyni a dvě místnosti a pojal 13 – 23 dělnic.¹⁹⁹

¹⁹³ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 6; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 10.

¹⁹⁴ SOKA NJ: *Budoucnost*.

¹⁹⁵ Podle zápisu z památníku spolku je nejasné, kde vlastně I. útulna sídlila: „... I. útulna dvakrát byt musela změnit (byla nejprve na Kostelní ul. čís. 19, pak na Nové ul. č. 16).“ Což by znamenalo, že tzv. I. útulna měla tři sídla. Srov.: SOKA NJ: *Budoucnost*; *Deutsche Volkszeitung*; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 10.

¹⁹⁶ Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 138; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206.

¹⁹⁷ První hospodyně podle zápisníku M. Blažkové byla Hršířová po dobu 7 let, pak následovaly: Bolfová, Kneblová, Mikulenková, Grosmannová. SOKA NJ: *Budoucnost*.

¹⁹⁸ Srov.: Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 46; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 11-12.

¹⁹⁹ Srov.: Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 6; Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 11.

Obě „útulny“ však byly trnem v oku místní německé vládnoucí vrstvě i podnikatelům, a tak se snažili všemožně tuto strukturu rozbít. Na Šrámku byla dokonce podána žaloba za neoprávněné otevření dvou hotelů bez řádného povolení. Soud nakonec vyhrál Šrámek, když žaloba byla zamítnuta.²⁰⁰ Časté námitky proti ubytovně dělnic ze strany německých předáků byly rázu hygienického, zdravotního i pořádkového.²⁰¹ Pravý důvod se však nacházel jinde, jak se můžeme dočíst ve vyšetřující zprávě policejního komisaře: „*Zdá se, že P. Šrámek pod pláštěm náboženství dělá propagandu české věci.*“²⁰² Aby Šrámek předešel dalším problémům s německým úřednictvem i vlivnými podnikateli a také kvůli obtížím se založením stálého sídla, rozhodl se vybudovat vlastní dům pro dělnice. Otevření domu se v Novém Jičíně již nedočkal. „*Nový vlastní dům Útulny postaven na Růžičkové ul. (dnes Jiráskova) č. 37 roku 1902, dne 15. září dostaven.*“²⁰³ Otevřen byl dům 1. října. Výlohy na jeho zřízení představovaly částku přes 15 000 Korun, což členky spolku nebyly s to zaplatit samy. Na zaplacení se tedy podílely jak členky (6 000 K), tak zemský výkonný výbor křesťansko-sociální (260 K) a hlavně Hypoteční banka a Cyrillo-methodějská záložna v Brně. Dokonce byly pořádány sbírky v okolí a na českých farách.²⁰⁴ Útulna byla postavena na jméno Barbary Grosmannové, hlavně kvůli úředníkům. Ti dokonce pohrozili i samotnému staviteli Czeikemu, protože staví pro české dělníky. Dle zápisníku M. Blažkové byl dům široký 11 metrů a jeho hloubka do zahrady dosahovala rozměru 36 metrů.²⁰⁵ Do takto prostorného domu se vešly čtyři velké světnice a čtyři kuchyně s příslušenstvím.²⁰⁶ V domě se mohlo ubytovat až čtyřicet žadatelek. Pro zajímavost stojí zmínit, že nástupní činže v r. 1902 činila 20 K 80 haléřů, na přelomu let 1920 a 1921 se činže poprvé zvýšila na 40 Kčs. V r. 1931 došlo k roztržce mezi lidovou stranou a Všeodborovým ústředím v Brně, které si Útulnu nárokovalo, a tak nakonec připadl dům i s nájemnicemi ústředí z Brna.²⁰⁷

Výsledkem postavení Útulen nebylo jen zajištění ubytování pro přespoucí dělnice, ale také rozvíjení možností společného sdílení se, spolupráce či obohacení, především však povznesení mravnosti ostatních dělnic v továrnách, právě díky ubytovaným v noclehárnách.

²⁰⁰ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 46.

²⁰¹ Srov.: SOKA NJ: *Deutsche Volkszeitung* z 20. 1. 1900.

²⁰² Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 10.

²⁰³ SOKA NJ: *Budoucnost*.

²⁰⁴ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 11; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 11.

²⁰⁵ SOKA NJ: *Budoucnost*.

²⁰⁶ Srov.: Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 11-12.

²⁰⁷ Srov.: SOKA NJ: *Budoucnost*.

3.1.4 Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva

Dovolím si tvrdit, že první dva výše zmiňované spolky byly svou povahou a rozsahem tak zásadní, že do vzniku Československé republiky nevzniklo na severní Moravě nic obdobného na poli politicko-dělnickém. Podobné spolky vznikají díky agitaci jak samotného P. Šrámka, který podněcoval, přednášel, dopisoval do tisku, tak také díky členům spolků či sociálně uvědomělým kněžím na vesnicích. Šrámek však cítil potřebu sjednotit spolky pod jednu střechu, cítil nutnost vytvořit společný postup všech spolků, aby se jím propagované sociální požadavky a národní duch udržely a dále rozvíjely. K tomu mu pomáhá zakládání jednotlivých *Katolicko-politických jednot*²⁰⁸ v českých vesnicích a městech v okrese Nový Jičín tak, jak tomu bylo již v době Sušilově v Brně²⁰⁹. Jako první vznikají na Starém Jičíně, dále pak v Mořkově, Hodslavicích, Bernarticích, Příboře, ve Veřovicích, Životicích, Rybím či na Štramberku, kde přednášeli i členové novojických spolků, např. M. Krkošková o ženské sociální otázce aj. Na tomto poli Šrámkovi pomáhají vesniční faráři – P. Jan Pěček, starojický děkan, P. Ignác Künstler, hodslavický farář, či P. Josef Nehuda, štramberský farář, se svým kaplanem P. Pavlem Kvasničkou.²¹⁰ Členy nebyli jen výše zmiňovaní kněží, jichž nakonec najdeme v knize členských příspěvků na 28, ale také někteří vysoce postavení úředníci (starostové). Většinu členské základy ale stejně tvoří (městští) občané, řemeslníci, dělníci či chalupníci. Přímou z Nového Jičína však kromě kněží aktivně přispívají pouze dva občané.²¹¹

Tyto jednoty posléze Šrámek sjednotil v jednu *Katolicko-politickou jednotu pro politický okres Nový Jičín*, a to již 3. června 1895. Pravidelné schůze se konaly za účasti P. Šrámka v různých centrálech jednot²¹², tj. v Mořkově, Příboře atp. Jedním z hlavních úkolů jednoty bylo vedení politického zápasu „*proti z křesťanského hlediska povážlivému liberalismu, který útočil proti dosavadní politické straně (staročeské), a začal se vzmáhati v ní samé.*“²¹³

Roku 1897 zakládá Jan Šrámek *Okresní sdružení křesťansko-sociálních spolků na Novojicku* se sídlem v Novém Jičíně, ojedinělá to organizace svého druhu v zemi. Jednalo se o širší a organizovanější sdružení v okrese, do něhož patřily zejména

²⁰⁸ Základy pro činnost jednot byl však položen daleko dříve za působení P. A. C. Stojana či P. Beneše. Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 12; Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11.

²⁰⁹ Srov.: Hanuš, J.: *Katolický kněz*. In: Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: *Člověk na Moravě 19. století*. CDK, Brno 2004, str. 384.

²¹⁰ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 12; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 10.

²¹¹ Srov.: Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11.

²¹² Kronika o ustavujících a dalších schůzích se nachází v ústředním archivu KDU-ČSL v Praze.

²¹³ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 207.

Katolický spolek dělnický v Novém Jičíně, Katolický spolek *Zádruha* v Hodslavicích, Katolická politická jednota ve Štramberku, Katolická beseda v Mořkově či Křesťansko-sociální ženský spolek *Budoucnost* v Novém Jičíně. Členství ve sdružení bylo velmi volné, jednalo se zejména o spolupráci na poli společensko-kulturním (projevy na slavnostech, účast na bohoslužebných událostech, společné výlety, ochotnické divadlo apod.).²¹⁴

Organizační činnost P. Jana Šrámků postupně překračuje nejen hranice města Nový Jičín, ale i hranice stejnojmenného okresu. Dne 29. září 1901 na ustavující schůzi v Mořkově zakládá *Sdružení křesťansko-sociálních spolků v arcibiskupství Olomouckém* se sídlem v Kroměříži. Nejdříve se jedná spíše o agendu spolků v okrese Nový Jičín, což se odrazilo i ve vedení sdružení, ale postupem času se skutečně podaří zapojit mnoho obdobných spolků v celé arcidiecézi.²¹⁵

Prvním činem nového životického administrátora Šrámků v oblasti spolkové bylo založení *Všeodborového sdružení křesťanského dělnictva československého v Novém Jičíně*, které navazovalo na zemské sdružení založené 20. července 1902 na Velehradě. Ustavující schůze I. skupiny se konala 20. října 1902 v Novém Jičíně za předsednictví Jana Šrámků. Předsedou důvěrnického sboru, v němž zasedali zasloužilí dělníci aktivisté Magdaléna Krkošková a Jan Jurek, byl zvolen novojičický kaplan P. František Urbanec²¹⁶. Při vzniku bylo zapsáno „pouze“ 55 členů (výrazně převyšuje počet žen /42/ oproti 13 mužům), ale na vrcholu svého působení r. 1908 bylo již 235 aktivních členů. Členský příspěvek činil 20 haléřů. Činnost sdružení byla vyvíjena prakticky jen v ženském spolku *Budoucnost*. Všeodborové schůze se zaměřovaly na určité odvětví sdružení: kloboučnické, tabákové, textilní. Sdružení také vysílalo své zástupce na různé sjezdy, např. 28. února 1911 se konala konference tabákového dělnictva Čech a Moravy v Jihlavě, kde vystoupily delegátky Krkošková a Blažková ml. a stěžovaly si na odstrkování českých dělnic při přijetí do továrny, na špatné pracovní podmínky, špatný materiál a odlišný přístup vedení továrny k mladším a starším dělnicím, přičemž mladší byly upřednostňovány pro jejich vyšší výkonnost.

Sdružení vedlo zejména řečnický kroužek, ale také se angažovalo v četbě regionálního tisku (*Ostravský kraj*) či knih ze spolkových knihoven. Sdružení rovněž finančně podporo-

²¹⁴ Srov.: Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 207; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 12-13; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 12; Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43; Žampach, F. M.: *Šrámkův den*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 62.

²¹⁵ Srov.: Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 13; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 12; Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 11.

²¹⁶ Spolek vede do r. 1911, kdy odchází z Nového Jičína.

valo své členy v době nemoci, při stěhování, v mimořádných situacích či při úmrtí. Známa je podpora a finanční sbírka pro stávkující dělníky v Ostravě a v Orlové.²¹⁷

Negativní událostí byla rozmlúška s novojičínským *Orlem*, který byl založen r. 1909, podobně jako na celozemské úrovni²¹⁸. Orel měl svou základnu a velkou podporu právě ve sdružení, ale r. 1911 se s ním rozchází kvůli neshodě v datu pořádání plesu. Mělo se jednat, zda ples bude v sobotu či jiný den, jak požadovalo sdružení. Orel nechtěl ustoupit, a tak vystoupil ze sdružení a přičlenil se k mužskému katolickému spolku jako jeho tělocvičný odbor.

Díky tomuto sdružení posléze (či v souběhu) vzniká r. 1902 i *Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva* z celé Moravy, Slezska, Dolních i Horních Rakous se sídlem v Brně, které se stalo *páteří celé zemské organizace křesťansko-sociální*. Zde Šrámek už jako brněnský sociální organizátor zdokonaluje to, co se snažil založit a uvést v život v Novém Jičíně.²¹⁹

3.2 Křesťansko-sociální sjezdy

Pro Jana Šrámka měly sjezdy v Litomyšli a na Velehradě zásadní a osudový význam v jeho další práci a politickém veřejném životě. To, co viděl v novojičínském terénu, veřejně definoval na těchto a jiných politických sjezdech. A nakonec právě ony sjezdy katapultovaly P. Šrámka do politiky, v níž se pohyboval až do posledního dechu svého života.

3.2.1 Sjezd v Litomyšli

Jistě nejzásadnější pro utváření politické cesty v našich zeměpisných šířkách se staly dokumenty Magisteria, ale také národnostní otázka a stále více i otázka sociálně-dělnická. Aby vznikl jednotný proud v česky mluvících zemích monarchie, aby se našla společná cesta mezi tzv. pokrokaři a konzervativci, byl svolán knězem dr. Rudolfem Horským (1852-1926), redaktorem Tomášem J. Jirouškem (1858-1940), Janem Skallou a Prokopem B. Šu-

²¹⁷ Srov.: SOKA NJ, fond *Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva československého v Novém Jičíně 1902 – 1938*, zápisník (dále jen *Všeodborové sdružení*); Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 13.

²¹⁸ Srov.: Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 254; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 21-22; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 44-45; Cekota, V.: *Jan Šrámek a tělovýchovná organizace Orel*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 285-294.

²¹⁹ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 461.

pem, OSB (1866-1921) *První sjezd katolického dělnictva československého* do Litomyšle na 8. a 9. září 1894.²²⁰

Když se podíváme do protokolu sjezdu²²¹, zjistíme, že delegáty byli především prostí obyvatelé a duchovenstvo z Čech, Moravy, Rakouského Slezska a Dolních Rakous: „*V našem sjezdu zasedalo sto prostičkých dělníků, řemeslníků a maloživnostníků, čtyři redaktoři našich listů, jeden řeholník nejnižší kategorie a pět kaplanů, vesměs tedy sami chudí lidé, kteří pociťují tíži nynějšího nespravedlivého společenského nepořádku ze zkušenosti vlastní. Byl to opravdu dělnický parlament, který si toho byl vědom, co jest jeho úkolem a který za těch několik hodin, co byl pohromadě, svědomitě a ze všech sil pro dělnictvo pracoval.*“²²² Jan Šrámek se sjezdu jako delegát neúčastnil, ale bedlivě pozoroval jeho závěry a výsledky. Na sjezdu nebyl ani jeden delegát z Nového Jičína, a to i z toho důvodu, že samostatný český dělnický spolek v Novém Jičíně ještě neexistoval.

První den sjezdu po všech nutných formalitách byla na programu otázka vztahu křesťanského dělníka a společnosti, národa, práce. Výsledkem rokování je prohlášení, že „*katolické dělnictvo československé, prodchnuto jsouc pravou láskou k vlasti, chce jakožto část svého národa k duševnímu i hmotnému povznesení jeho ze všech svých sil přispívati a práv své vlasti i svého jazyka hájiti. Zamítajíc internacionalismus takový, který nechce znáti ani vlasti, ani národnosti, prohlašuje se katolické dělnictvo československé pro úplnou rovnoprávnost všech národů, která by zaručovala každému národu svobodný vývoj, vylučovala každé utlačování národa jednoho národem druhým a byla základem opravdového sbratření veškerého lidstva.*“²²³ Na svou dobu a na české prostředí vsutku silný a revoluční tón rezoluce.

Ve své době byla otázka dělnická provázaná s otázkou sociální i konfesní, a proto se i k tomu vyjádřil sjezd slovy: „*...otázka sociální rozluštění se dá jen za spolupůsobení náboženství: chce působiti k tomu, aby veškeren život v rodině, obci i státu proniknut byl duchem křesťanským*“²²⁴ a požaduje, aby se všude jednalo dle křesťanského náboženství, aby nikde nebyla zřejmá bezkonfesijnost či začínající sekularizace, a to jak v úřadech, tak i ve školách, ale hlavně na pracovišti. K tomu měla též přispět jasná definice pracovní doby. Sjezd požadoval zrušení práce v neděli a ve svátky, aby je všichni mohli křesťansky světit, omezení

²²⁰ Srov.: Marek, P.: *Český katolicismus 1890-1914*. Gloria, Olomouc – Rosice 2003, str. 38-40; Marek, P.: *Počátky českého politického katolicismu v letech 1848-1918*. In: Marek, P.: *Český politický katolicismus 1848-2005*, str. 24-27; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?*, str. 94-106; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 44; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 10.

²²¹ Srov.: Horský, R. – Jiroušek, T. J.: *Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva československého*. Praha 1895.

²²² Horský, R. – Jiroušek, T. J.: *Protokol*, str. 140; Srov.: Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 22.

²²³ Horský, R. – Jiroušek, T. J.: *Protokol*, str. 23.

²²⁴ *Ibid.*, str. 54.

noční pracovní doby, zavedení osmihodinové pracovní doby v těžkém a strojném průmyslu a desetihodinovou v lehkém průmyslu a živnostech, zrušení těžké práce žen a dětí ve velko-průmyslových továrnách při mechanických strojích.²²⁵

Druhý den rokovali delegáti hlavně o tématech spravedlivé a náležité mzdy, povinném úrazovém pojišťovnictví pro horníky, pojišťovnictví i pro ostatní dělníky v oblasti nemoci, úrazu či ve stáří, ale zejména o politických právech dělnictva. Sjezd vydal prohlášení, v němž požaduje zavedení všeobecného hlasovacího práva pro muže od 24 let. Kongres také vyjádřil touhu, aby byly zakládány a podporovány dělnické spolky, aby se sdružovaly a navzájem si vypomáhaly a aby byl vytvořen sbor důvěrníků těchto zemských sdružení.²²⁶

Sjezd se inspiroval jednak církevními dokumenty Magisteria, především encyklikou papeže Lva XIII. *Rerum novarum*, ale také zahraničními zkušenostmi se zakládáním křesťansko-sociálních stran v alpských zemích, zejména v rakouských, kde vůdčí osobností byl dr. Karl Lueger.²²⁷

Sjezdu se dostalo podpory jak z Vídně, tak i z c. k. místodržitelství či ze zahraničí (Francie, Německo, Uhry, Slovinsko). Papež Lev XIII. udělil všem delegátům apoštolské požehnání pro jejich práci.²²⁸

Jak průběh, tak i očekávání mnohonásobně předčily výsledky sjezdu. Tradice ČSL sice považuje tento litomyšlský sjezd za ustavující pro vznik *Křesťansko-sociální strany v Čechách*²²⁹, ale původní návrh na sjednocení politického kursu v Čechách a na Moravě vyzněl naprázdno. V Čechách došlo ke stagnaci hnutí a dokonce k boji mezi „mladými“ (Koleš, Hovádka) a „zasloužilými“ (Horský, Jiroušek). Konzervativní katolické kruhy (pod vedením Vojtěcha hraběte Schönborna a za tiché podpory jeho bratra, pražského arcibiskupa Františka de Paula kardinála Schönborna) se nakonec osamostatnily a na jaře r. 1897 založily vlastní *Národní katolickou stranu v království Českém*²³⁰, čímž byla potvrzena roztržičnost křesťansko-sociálního hnutí v Čechách.

Na Moravě nebyl veden spor mezi (oběma) možnými křídly křesťanských sociálů, ale nejednotnost v Čechách vyústilo v založení *Katolické strany národní na Moravě* na sjezdu konaném 14. září 1896 v Přerově, do jejíhož čela byl zvolen olomoucký

²²⁵ Srov.: *Ibid.*, str. 70-71.

²²⁶ Srov.: *Ibid.*, str. 91-92; 94; 104-105; 113-114; 121-123.

²²⁷ Srov.: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 50; Hanuš, J.: *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. CDK, Brno 2005, str. 53.

²²⁸ Srov.: Horský, R. – Jiroušek, T. J.: *Protokol*, str. 123; 126-133.

²²⁹ Srov.: Marek, P.: *Počátky českého politického katolicismu v letech 1848-1918*. In: Marek, P.: *Český politický katolicismus 1848-2005*, str. 25.

²³⁰ Srov.: *Ibid.*, str. 27-29; Hanuš, J.: *Tradice českého katolicismu*, str. 53; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 50-51.

advokát Mořic Hruban (1862-1945).²³¹ Za účasti asi 200 delegátů z Moravy a Slezska se sjezdu (asi) účastnil i P. Jan Šrámek jako delegát novojičínské katolicko-politické jednoty, který se stal členem širšího vedení.²³² Strana se orientovala především na venkovské obyvatelstvo, drobné podnikatele, katolický klérus a zemskou šlechtu; oporu získala v katolicko-politických jednotách, zejména v *Katolickém spolku českého rolnictva* (předsedou J. Šamálík /1875-1948/)²³³. Program strany lze shrnout do následujících bodů: pravicový katolický konservatismus (zachování církevních svátků a sňatků, boj proti legalizaci rozvodů), prohabsburská a křesťansko-sociální politika, česky orientovaná (jazykové zrovnoprávnění, požadavek české university na Moravě, české školství).

Vývoj, který nastal po litomyšlském sjezdu, se P. Janu Šrámkovi nezamlouval: fragmentarizace katolické politiky (nejednota ohledně všeobecného hlasovacího práva), přílišný konservatismus, odlišnost českého a moravského klimatu, nedostatečný důraz na dělnictvo a vesnické obyvatelstvo, velká slova a téměř žádný skutek. Vytýkal špatné podmínky pro realizaci politického plánu z Litomyšle slovy „...sebelepší program nic neznamená, nedá-li se velmi brzo provést“²³⁴, zaměření se pouze na dělnickou třídu společnosti a nikoli již na ostatní či vytvoření organizace pro Čechy a Moravu bez Rakouského Slezska.²³⁵ To všechno vedlo mladého novojičického kaplana k vlastnímu postoji a postupu.

3.2.2 Velehradský kongres

Samotnému Velehradskému kongresu předcházela pracovní schůze představitelů spolkových diecézních sdružení ve Vyškově na velikonoční pondělí 4. dubna 1899²³⁶, kde byly přijaty závěry litomyšlského sjezdu jako základní pro další prohlubování a utváření nového programu na Moravě a ve Slezsku. Dokonce vytvořil organizační strukturu (předsedou byl

²³¹ Srov.: Drábek, J. (ed.): *Z časů dávno zašlých*, str. 133-134; Marek, P.: *Počátky českého politického katolicismu*, str. 52-53; Hanuš, J.: *Tradice českého katolicismu*, str. 52. Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 51 uvádí datum vzniku strany 24. 6. 1896.

²³² Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Trapl, M.: *Msgr. Jan Šrámek*, str. 17; *Životopis*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 18; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví v letech před první světovou válkou*, str. 205; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 83-84.

²³³ Srov.: Zlámal, B.: *Příručka českých církevních dějin. VI.*, str. 286-287.

²³⁴ Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 63.

²³⁵ Srov.: Trapl, M.: *Msgr. Jan Šrámek*, str. 16-17; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 78-79; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 460; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 42.

²³⁶ O plánu svolat kongres do Vyškova a o jeho základních projednávajících body píše J. Šrámek E. Dlouhému-Pokornému 8.1.1899. Srov.: Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 85-87; Marek, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, str. 44-45.

zvolen P. Šrámek, místopředsedou prof. Kupka) a řád nového politického uskupení, vyslovil požadavek na sjednocení křesťanských sociálů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, což se nepodařilo pro odmítavý postoj R. Horského a E. Dlouhého-Pokorného v české sekci křesťanských sociálů²³⁷, a jasně vytyčil nutnost společného postupu křesťanských sociálů na Moravě.²³⁸

Samotný ustavující sjezd *Moravskoslezské křesťanskosociální strany na Moravě a ve Slezsku* byl svolán Janem Šrámkem na 3. a 4. září 1899 na Velehrad. Místo sjezdu bylo vybráno záměrně, mělo totiž podtrhnout tři hlavní aspekty nově se utvářející strany: katolicismus, cyrilometodějskou tradici a duchovní a společenské centrum Moravy. Vedle tehdy již výrazné osoby křesťansko-sociálního hnutí Jana Šrámkova se sjezdu účastnili další „velikáni svého oboru“ – J. M. Kadlčák (1856-1924)²³⁹, F. Světlík (1875-1949)²⁴⁰, B. Koukal či A. C. Stojan (1851-1923).²⁴¹ Mezi ostatní delegáty se zařadili nejen představitelé katolické inteligence a duchovenstva, ale také dělníci, řemeslníci, rolníci a malí živnostníci, nechybělo ani ženské zastoupení. Místopředsedkyní sjezdu byla Františka Horáková, dělnice novojičínské tabákové továrny a členka ženského spolku *Budoucnost*, která rázně vystoupila na obhajobu role ženy jako matky a manželky.²⁴²

Dle Šrámkova, který tak chtěl jednoznačně navázat na *Sušilovce*, mělo velehradské grémium navázat na dřívější sociální a křesťanské počiny mezi českým dělnictvem.²⁴³ Velehradský sjezd formuloval „*křesťanský sociální program český v celé jeho šířce a rozmanitosti*“²⁴⁴, zaměřil se tedy hlavně na zlepšení životních a bytových podmínek, odborové sdružování, družstevnictví podle vzoru Raiffeisenek, pojišťovnictví, právní ochranu členů, vzdělávání vlastních členů svépomocí a na organizaci křesťanských žen (projednávala se také otázka ženských útulen, jak je známe z úspěšného působení P. Šrámkova v Novém Jičíně).²⁴⁵ Můžeme tedy konstatovat, že do programu nové vznikající strany byly včleněny prvky de-

²³⁷ Srov.: *Ibid.*, str. 80.

²³⁸ Srov.: Marek, P.: *Počátky českého politického katolicismu*, str. 55; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 52; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 177; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 44.

²³⁹ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 23-28.

²⁴⁰ Srov.: Marek, P. – Trapl, M.: *Mons. František Světlík*. Rosice u Brna 2001.

²⁴¹ Srov.: Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 26; Marek, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, str. 46-47.

²⁴² Srov.: *Ibid.*, str. 27; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 207.

²⁴³ Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 42.

²⁴⁴ Žampach, F. M.: *Msgr. Dr. Jan Šrámek*, str. 10; srov.: Žampach, F. M.: *Šrámkův den*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 62; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 41.

²⁴⁵ Srov.: Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 65-66; Trapl, M.: *Msgr. Jan Šrámek*, str. 17; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 50-51; Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 27; Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 43-44.

mokratické, sociální a národní²⁴⁶, což podtrhují slova Dr. Doležala: „*Hned na začátku své životní dráhy (Šrámek) bojoval tak o synthesu, o harmonii tří živelných idejí, které určovaly soudobý hospodářský, kulturní i politický život, kdy průmyslové dělnictvo nastupovalo k boji o svůj vzestup i politickou moc, kdy národ v habsburské monarchii dozrál k údělu svéprávnosti státní a kdy bylo třeba uchovati národu, obrácenému proti oficiální katolické masce říše dědictví cyrilometodějské a mravní sílu křesťanskou. Postavil se do ‚levé‘ pochodové řady, zaujal neomylně správný postoj k hnacím silám a idejím doby: k demokracii, sociální reformě a politickým aspiracím národa.*“²⁴⁷ Strana také požadovala, aby jakákoli politická činnost byla v souladu s morálními a právními normami²⁴⁸. A to také můžeme považovat za opravdové novum v katolické politické plejádě, jaká v Rakousku nebyla známa.

Na sjezdu též byly položeny základy organizační sítě strany. Vycházelo se z již fungující struktury katolických jednot a spolků, vytvořily se místní a okresní organizace. V čele strany stál zemský výkonný výbor se sídlem v Brně a předsedou byl zvolen P. Jan Šrámek. Ústředním orgánem strany byl zemský sjezd. Strana byla složena hlavně z dělníků, řemeslníků, drobných rolníků a maloživnostníků, ale také střední vrstva a zejména (kněžská) katolická inteligence měla své zastoupení v členské základně. Strana rovněž vyjádřila plnou loajalitu k habsburské monarchii.

Bylo též nutné ujasnit si pozici vůči Hrubanově katolicko-národní straně. Šrámek správně předpokládal, že roztržičnost a nevraživost panující v Čechách by byla pro moravské katolické strany smrtící, a proto se odhodlal ke spolupráci a společnému politickému postupu, což se velmi kladně osvědčilo v následujících volbách i později.²⁴⁹

Výsledky a závěry velehradského sjezdu byly nejen pro Šrámků tak zásadní, že z nich strana a celá katolická politika čerpala i v době první a druhé republiky. Dr. Albín Bráf (1851-1912), moravský profesor sociálních věd v Praze a později říšský ministr orby, shrnul ve svém článku důležitost sjezdu do věty: „*Velehradský sjezd si stanovil programem jenom to, čeho lze dosáhnout vlastní svépomocí.*“²⁵⁰

Z dnešního pohledu je možné vnímat, že „*Šrámkovo hlavní úsilí v r. 1899, jež vnímáme jako založení křesťansko-sociální strany, vlastně směřovalo k dotvoření zemské křesťansko-*

²⁴⁶ Srov.: Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 52; Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 29: „*Křesťanství sociálové ... jsou Čechové, vlastenci, že jsou křesťané a naopak nejsou stranou panskou, ale lidovou, která pro lid pracuje a v lidu chce především své kořeny zapustiti.*“

²⁴⁷ Doležal, J.: *Šrámkovo životní dílo*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 57.

²⁴⁸ Andrš J. – Tuleškov, O.: *Tradice ČSL*, str. 28.

²⁴⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 18; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 52; Trapl, M.: *Tragédie politika s kolárkem*, str. 460; Marek, P.: *Počátky českého politického katolicismu*, str. 56-58; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 11; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 44, 84.

²⁵⁰ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 51. Srov.: Fučík, T.: *Projevy 1918-1938*, str. 41, 142.

sociální organizace na Moravě, k naplnění litomyšlského sjezdu, k vytvoření předpokladů pro prohloubení organizační výstavby českého křesťansko-sociálního hnutí“²⁵¹ a „že právě tento křesťansko-sociální proud je schopen nejvíce a nejpružněji reagovat na vývoj doby.“²⁵²

Tyto základní rysy nového směřování křesťansko-sociálního hnutí se prohlubovaly na dalších velehradských sjezdech konaných v letech 1900²⁵³, 1902 a 1904 a další r. 1908 v Brně. Na těchto sjezdech již aktivně vystoupili i členové novojických křesťanských spolků Josef Jurek, Josef Hanák či Anežka Myšková, ale zejména Magdalena Krkošková²⁵⁴, dělnice tabákové továrny, členka ženského spolku *Budoucnost*, vůdčí osobnost spolupracovníků J. Šrámků v Novém Jičíně a vůdčí osobnost ženského „křídla“ křesťansko-sociálního hnutí na Moravě, se svým hlavním referátem.²⁵⁵

3.3 Spolupráce s Karlem Dostálem-Lutinovem

P. Jan Šrámek vždy spolupracoval s kněžími, kteří byli, řekli bychom, podobného „ražení“. Již od svého příchodu do Nového Jičína úzce spolupracuje s P. Vincencem Lázeňským. Takováto kooperace je znamením opravdového kněžského života, jeho rozměru bratrství a jednoty, což je požadavkem i dnešní Církve.

Po odchodu P. Lázeňského se do Nového Jičína dostává P. Karel Dostál (1871-1923)²⁵⁶, který po rodišti svého otce přijímá do svého jména i literární přídomek *Lutinov*. Tato pro mnohé rozporuplná postava českých a moravských církevních, literárních i politických dějin přichází do města 3. prosince 1895 ze severomoravského Wiesenbergu (dnes Loučná nad Desnou v Jeseníkách, okres Šumperk), kde kaplanoval rok po svém vysvěcení

²⁵¹ Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 80; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví v letech před první světovou válkou*, str. 208.

²⁵² Hanuš, J.: *Tradice českého katolicismu*, str. 53.

²⁵³ Předsedou sjezdu ve dnech 26. - 27. 8. 1900 byl na Šrámkův podnět zvolen poslanec A. C. Stojan a dr. Hruban byl čestným hostem. Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 18; Trapl, M.: *Politický katolicismus a ČSL v ČSR*, str. 52, pozn. 12.

²⁵⁴ Magdalena Krkošková (* 7.7.1865 ve Velkých Kunčicích pod Radhoštěm + 25.12.1911 Nový Jičín) - *neobyčejný zjev mezi dělnicemi*; mezi její přednosti patřil velký přehled, četba knih, velmi dobrý přednes, kritický nadhled; sloužila 6 let, 6 let pracovala v tkalcovské továrně v Čeladné, 19 let v tabákové továrně v Novém Jičíně; jedna z prvních členek *Budoucnosti*; jednatelka spolku; r. 1900 hlavní referentka o ženské organizaci křesťansko-sociální u nás na II. všeobecném sjezdu na Velehradě; za svou aktivitu byla šikanována v továrně, kde musela pracovat za menší mzdu, což vedlo až k zásahu Šrámků v parlamentu ve Vídni; byla upřímná, zbožná, pravidelně každý týden u sv. přijímání. Dle SOKA NJ: *Budoucnost*.

²⁵⁵ Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 18; SOKA NJ: *Budoucnost*.

²⁵⁶ K osobnosti P. Karla Dostála-Lutinova srov. zejm.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov. Bez mýtů, předsudků a iluzí*. Arca JiMfa, Třebíč 1998; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?* Gloria, Rosice u Brna 1999, str. 123-132.

na kněze (5. 7. 1894). O svém přeložení do Nového Jičína koncem listopadu 1895 píše svému příteli Bouškovi: „*Slyš, jsem přesazen do Nového Jičína! Do Němec, ale do města, kde jsou i naši lidé, okolí české a je tam i známý horlivec P. Šrámek, jenž mi zajisté bude vydatně pomáhat.*“²⁵⁷ V Novém Jičíně nejprve působil kaplan Dostál na faře ve městě, vyučoval též náboženství na škole v Žilině, často docházel udělovat svátosti nemocným přímo do jejich domovů. Od r. 1897 dostal Lutinov na starost zdejší polepšovnu jako její duchovní správce (tuto službu předtím vykonával také Šrámek) a knihovník. Lutinov v Novém Jičíně působí bezmála deset let, tj. do 24. října 1904, kdy se stává farářem ve svém rodišti v Prostějově a kde setrvá až do své smrti.²⁵⁸

Lutinov Šrámka znal již z kroměřížského i olomouckého semináře, ale Lutinov studoval o dva roky níž. I proto se mezi nimi nerozvinul obzvlášť přátelský vztah či jakási bohoslovecká důvěra.²⁵⁹ Oba dva však byli již tehdy zapálení pro národní a buditelskou činnost, oba dva viděli nutnost obrody nejen českého jazyka, ale zejména obyvatelstva, společnosti, a to hlavně na poli náboženském. A tak není divu, že se Lutinov ihned po příchodu zapojil do Šrámkem vedené spolkové činnosti. Rozdíl mezi Lutinovem a Šrámkem však lze naznačit jejich odlišnou cestou boje: Šrámek bojuje *extensivně* na poli politicko-národním; Lutinov *intenzivně* na poli kulturně-literárním.²⁶⁰ Prostředí Nového Jičína a vzorný doprovod P. Šrámka se staly pro Lutinova eskalátorem v jeho činnosti, a to nejen na poli literárním, ale také sociálním, národním a do jisté míry i politickém. Ze všeho nejvíce se však Lutinov projevil v rovině umělecké.

Během svého působení v Novém Jičíně se Karel Dostál-Lutinov stává častým přednášejícím v místních českých spolcích. Byla to zásluha hlavně Šrámka, který vycítil potenciál mladého kolegy, a tak Lutinov spolupracoval s katolickými organizacemi, ale také s *Českou besedou* či *Maticí Palackého*. Lutinov se rovněž dostává do boje české menšiny za zřízení vlastní školy, z čehož však vzniká více problémů a obtíží, které nakonec končí fiaskem a aférou s koupeným domem pro vlastní přebývání. Po odchodu P. Šrámka se Lutinov dostává, alespoň na krátký čas, do vedení spolků Šrámkem založených a také do popředí míst-

²⁵⁷ Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 73.

²⁵⁸ Srov.: Batůšek, S.: *Katolická moderna*. Arca JiMfa, Třebíč 1996, str. 7; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Graubner, J.: *Kněžské osobnosti*, str. 33; Kohout, Š.: *Dopisy Jana Šrámka Karlu Dostálu-Lutinovi*, str. 311; 312; Urban, A.: *Poznámky k historii KDU*, str. 12; Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 33.

²⁵⁹ Srov.: Kohout, Š.: *Dopisy Jana Šrámka Karlu Dostálu-Lutinovi*, str. 307-308; Červinka, A.: *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Kroměříž 2007, str. 19.

²⁶⁰ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 188, pozn. 45; Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 73.

ní katolické politiky. Velkým přínosem pro novojickou literaturu a tisk má bezesporu založení čtrnáctideníku *Kravařsko – Jičínské noviny pro poučení a zábavu českého lidu*, jenž vycházel od 15. února 1902 a který Lutinov redigoval až do svého odchodu v prosinci 1904. Jiným významným periodikem v Novém Jičíně vzešlým je časopis pro ženy *Eva*, vycházející od ledna 1904 až do r. 1905 nejprve v Novém Jičíně, poté v Prostějově a Olomouci.²⁶¹ K významným literárním publikacím vyšlým v době Lutinova působení v Novém Jičíně patří zejména básnické sbírky *Sedmikrásky*, *Království Boží na zemi*, *Potulný zpěvák*, drama *Rok a jeho děti*, operní libreto *Honza hrdina* aj.²⁶²

3.3.1 Katolická moderna

Právě literární činnost dala vzniknout obdivuhodnému dílu, jakým byla *Katolická moderna*²⁶³, do jejíhož čela se postavil Lutinov, ale také František Světlík, František Xaver Dvořák (1585-1939) či Sigismund Ludvík Bouška, OSB (1867-1942), a také Jan Šrámek, který se z *šedé eminence* stává nejen hlavním protagonistou, ale do určité míry i spolutvůrcem tohoto hnutí.

Co vlastně Katolická moderna byla? Jak se sama profilovala? Zprvu si můžeme všimnout, že se jednalo o volné seskupení několika mladých kněží spolu s laiky, a to jak na Moravě, tak také v Čechách, kteří svou nespokojenost s tehdejší stavem katolické literatury začali projevovat veřejně v literárním periodiku. Prapočátky literární moderny můžeme hledat koncem 80. let 19. století v kolektivu autorů kolem Pavla Vychodila na Moravě a Sigismunda Boušky v Čechách. Ti na podnět encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum* a díky celoevropskému, zvláště německému a italskému modernistickému hnutí, začínají pracovat na obdobném obrodném hnutí u nás, zprvu nejvýrazněji v literatuře. Právě s Bouškou se Lutinov znal již z dob bohosloveckých, kdy s ním navázal kontakt a spolupráci, a postupně se snaží vytvořit určitý, avšak velmi nesmělý plán na transformaci katolické literatury.²⁶⁴

²⁶¹ Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Sv. XIV, *Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*, str. 179.

²⁶² Srov.: příslušné kapitoly této práce; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 210, 334; Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 74-77, 175, 265-267.

²⁶³ Podrobněji srov.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 117-139; Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 102-133; Marek, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, str. 315-416; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám České katolické moderny*. Gloria, Rosice u Brna 1999.

²⁶⁴ Srov.: Batůšek, S.: *Katolická moderna*, str. 13-38; Marek, P.: *Vznik a formování České katolické moderny*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Argo, Brno 2000, str. 67-71.

Zlom v dějinách *Katolické moderny* lze spatřovat ve vydávání časopisu – katolické revue *Nový život*²⁶⁵. Nejprve vycházel v Praze pod dohledem F. X. Dvořáka, ale na Šrámkův návrh se r. 1896 nejen redaktorské, ale i editorské práce ujal právě Lutinov, který revue redigoval dlouhých 12 let, drtivou část z toho z Nového Jičína. Ke spolupráci s časopisem získával Lutinov stále více přispívatelů z řad předních českých a moravských literátů, mezi jinými O. Březinu, J. Zeyera, J. Š. Baara, P. Bezruč, A. Musila či K. Wellnera. Avšak za první veřejný a organizovaný výstup je považován *1. sjezd Nového života* v srpnu r. 1897 v Praze, který se v literatuře uvádí jako oficiální zrod moderny²⁶⁶

Když se začteme do slov samotného Karla Dostála-Lutinova, zjistíme, jak tento zrod probíhal očima jednoho z prvních a nejvýznamnějších členů: „*Začali jsme jako »Církev zpívající«.* Ani nám nenapadlo, reformovat Církev katolickou. Snahou naší bylo, zreformovat pouze poesii a umění katolické v českých zemích. ... *My, mladí kněží, vydali jsme se do kulturního zápasu, plni jsouce nadšení pro Církev katolickou. Ani vrásky jsme na ní neviděli a pro krásu její chtěli jsme otvírat oči celému světu.*“²⁶⁷ Ano, první sjezd nechtěl za žádnou cenu revoluci Církve, ale pouze revoluci života, neboť reformovat poesii znamenalo nejprve změnit svůj vlastní život, své postoje, svůj pohled. „*Poznali jsme, že s reformou literatury musí jít reforma života.*“²⁶⁸ „*Ne klerikalismus, ale katolicismus – toť program Katolické moderny jedním slovem zahrnutý,*“ čteme programové prohlášení v revue *Nový život* z r. 1902, „*v poesii a beletrii proti ztuhlému formalismu a verbalistnímu klinkání snažíme se vystihnout vlnění skutečné, soudobé katolické duše. V socialismu voláme bezohledně po spravedlnosti, nedbajíce zastaralých privilegií. Jsme křesťanskými demokraty. V životě církevním uplatňujeme důstojnost člověka, dar rozumu, svobodu synů božích,*

²⁶⁵ Časopis finančně podporovali např. B. M. Kulda či arcibiskup Kohn! Své požehnání při příležitosti kněžského jubilea zaslal časopisu také pražský arcibiskup kardinál Schönborn. Srov.: Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 34; Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 163; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?*, str. 142, pozn. 4.

²⁶⁶ Srov.: Hanuš, J.: *Tradice českého katolicismu*, str. 54-55; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 334-335; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 15-16; Marek, P.: *Česká katolická moderna a Karel Dostál-Lutinov*. In: Marek, P.: *Česká katolická moderna*. Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci a Muzeum Prostějovska v Prostějově, Gloria, Rosice u Brna – Prostějov – Olomouc, 2000, str. 9-10; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 76-77; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 76; Medek, V.: *Cesta české a moravské církve staletími*. Česká katolická charita, Praha 1982, str. 319-320; Pavlíček, T.: *Karel Dostál-Lutinov*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajatci hvězd a snů*, str. 145-146; Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 34, 39; Žampach, F. M.: *Šrámkův den*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 61-62.

²⁶⁷ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 181; 182.

²⁶⁸ *Ibid*, str. 182. Srov.: dopis J. Š. Baara J. Vondrákovi: „*Začínáme reformou nás samých, života kněží a našich poměrů kněžských – vztahů k osadě, inteligenci etc.*“ In: Marek, P.: *Vznik a formování České katolické moderny*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajatci hvězd a snů*, str. 72.

hledíce přes barikády lidských přívěšků, které utrousily dějiny, zpět k pravému světlu evangelia, k pravému odkazu svatých Cyrila a Metoda.“²⁶⁹

Tedy reforma nejen na rovině poetické či literární, ale postupně i na rovině náboženské, sociální a v posledku i politické. Na poli náboženském se modernisté zaměřili především na liturgii, hudbu, umění, ale vyslovili se kriticky také k českým dějinám či sociální otázce. Kritika modernistů směřovala hlavně k tomu, aby katolická církev obstála v nadcházejícím 20. století, aby se stala nejen přitažlivou, ale hlavně aktuální a nepřemožitelnou. Proto se modernisté snažili kriticky reformovat chování episkopátu, výchovnou činnost Církve a nezávislost Církve na státu. Reformní program katolické církve *Katolické moderny* se vyprofiloval na 3. sjezdu v Přerově 31. 7. 1906, kde vznikl slavný dvanáctibodový dokument, z něhož nejvýznamnější jsou části o celibátu, revisi pohledu katolické církve na Mistra Jana Husa, austro-aristokratické hierarchii a jejím postoji k sociální a národnostní otázce, národnostním útlaku Čechů a Slováků či postavení a život českého dělnictva.²⁷⁰

3.3.2 Šrámek a *Katolická moderna*

V čem tkvěla tak úspěšná spolupráce novojičického kaplana s *Katolickou modernou*?²⁷¹ A jak se to projevilo na městské národně-politické scéně? Proč vznikají první rozepře s hierarchií a také uvnitř moderny? Není předmětem zájmu této práce barvitě a uceleně vylíčit danou problematiku, ale spíše se podívat pohledem majícím vazbu na Šrámkovu činnost.

Díky své spolupráci a aktivnímu podílu na vzniku novojičických českých a dělnických spolků se vztah mezi Šrámkem a Lutínem stal velmi dobrým, ne-li vřelým až přátelským. Šrámek svého mladšího konseminaristu a nyní i kolegu angažoval také v oblasti vzniku křesťansko-sociální strany na Moravě. Na oplátku získal Lutín Šrámků pro *Katolickou modernu*, a tak starší z dvojice novojičických protagonistů začal publikovat v nejznámějším modernistickém periodiku.²⁷²

Šrámek do časopisu *Nový život* poprvé přispěl r. 1897 článkem *Distinguo*, avšak největšího ohlasu dosáhl jeho článek *K dějinám našeho nejnovějšího bádání o myšlenkové povaze středověku* polemizující s prof. Františkem Drtinou, blízkým spolupracovníkem prof. T. G.

²⁶⁹ Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 336.

²⁷⁰ Marek, P.: *Česká katolická moderna a Karel Dostál-Lutín*, str. 10-11; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?*, str. 55-57; Marek, P.: *Vznik a formování České katolické moderny*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajetí hvězd a snů*, str. 66, 71; Medek, V.: *Cesta české a moravské církve staletími*, str. 320; Urbanec, J.: *Novojičinské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 34-35, 39.

²⁷¹ Podrobněji srov.: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 139-170.

²⁷² Srov.: Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?*, str. 126.

Masaryka, v němž Drtinovi vyčítá nedostatečnou znalost historické metody i pramenů, které vycházejí z protestantského stanoviska. Dalším významným příspěvkem byl komentář k vydání encykliky *Graves de communi* o křesťanské demokracii v článku *Křesťanská demokracie*, kde Šrámek porovnává situaci na Moravě v pohledu velehradského usnesení a zmíněného magisteriálního dokumentu.²⁷³

Šrámek s *Katolickou modernou* sympatizoval, a to nejen na rovině literární. Myšlenky a ideje obrodného hnutí mu byly blízké a zasazoval se o ně po celý život, dokonce „*se staly jeho životním krédem, základním příkazem pro praktické naplňování kněžského života.*“²⁷⁴ Postupně, jak se *Katolická moderna* stále více stávala nejen spolkem literárně-kulturním, ale nábožensko-politickým, se objevoval větší vliv a působnost Jana Šrámka v uskupení. Představitelé moderny se totiž vyjádřili plně pro směr křesťansko-sociální tehdy zastoupený v Křesťansko-sociální straně lidové (od r. 1899), v jejímž čele nestál nikdo jiný než právě Šrámek. A právě otázka národně-sociální se dostává do popředí zájmu *Katolické moderny*: „*My jsme volali světu, jak jsme byli naučeni od starých Lenzů: Církev jediná rozřeší otázku sociální!*“²⁷⁵ A jak poznamenává prof. Marek, *právě poukaz na sociální sféru představuje nejtypičtější znak českého katolického modernismu.*²⁷⁶

Samotný Jan Šrámek stojí v pozadí všech sjezdů *Katolické moderny*, sám se také podílel na jejím směřování a vývoji, ačkoli se prvních kongresů neúčastnil. V celkovém proudu *Katolické moderny* můžeme novojičického kaplana Šrámka řadit ke křídlu a směru spíše umírněnému a tradičnějšímu, vůči radikálům platformy se kriticky odlišoval a mnohdy také jejich názory a postupy neschvaloval a svůj názor veřejně projevoval. Vrchol Šrámkovy „modernistické aktivity“ můžeme spatřovat v převzetí vůdčího postavení v moravské části moderny v době vrcholícího sporu arcibiskupa Kohna s Karlem Dostálem-Lutinovem a Šrámkovy imigrace do Brna. Nesmíme zapomenout, že se Šrámek aktivně projevoval i v tzv. Kohnově aféře.

Vedle Šrámka se zapojoval do debat a spolupráce i Emil Dlouhý-Pokorný (1867-1936), představitel křesťansko-demokratického hnutí v Čechách a v *Katolické moderně* šéfredaktor časopisu *Rozvoj*.²⁷⁷

²⁷³ Srov.: Bitnar, V.: *Literát a novinář*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 86-87; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 188-189; Urbanec, J.: *Novojičinské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 39.

²⁷⁴ Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 76.

²⁷⁵ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 182.

²⁷⁶ Marek, P.: *Vznik a formování České katolické moderny*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajatci hvězd a snů*, str. 71; srov.: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 139.

²⁷⁷ *Ibid*, str. 72-83.

Úspěch spolupráce Šrámků s Lutinovou modernou tkví v tom, že se našel český časopis jasně hovořící o sociálních otázkách, o problematice národní i církevní. Pro Šrámků to bylo další periodikum, v němž mohl otisknout své myšlenky a ideje, dělit se o praktické zkušenosti z oblasti sociální a také určitým způsobem ovlivňovat jiné. Stává se vskutku hlavním představitelem sociálně orientovaného katolického modernismu u nás a můžeme s nadsázkou říci, že také v celé Podunajské monarchii.²⁷⁸

Ale postupná radikalizace některých členů *Katolické moderny*, zvláště tzv. „rozvojistů“ (Dlouhý-Pokorný), kteří se zaměřili především na „boj s hierarchií“ a revisi kněžského celibátu, vedla k prohloubení neporozumění a různým cestám a pohledům na danou problematiku tak daleko, že Jan Šrámek modernu nejen umírňoval a krotil. Nakonec se od ní distancoval v důsledku zásahu jak arcibiskupa Kohna, tak také papeže sv. Pia X. po vydání encykliky *Pascendi dominici gregis* a hlavně dekretu *Lamentabili* (1907), odsuzující modernismus jako takový (včetně *České katolické moderny*), ačkoli s kuriálním vyjádřením Šrámek vnitřně nesouhlasil.²⁷⁹

Díky spolupráci s Lutinovem se Šrámek zapsal do dějin regionální literatury významně ještě jednou. V letech 1897-1898 vychází v Novém Jičíně politický týdeník s křesťansko-sociální tematikou *Neutitscheiner Rundschau*. Měl však jeden malý nedostatek – vycházel pouze německy. Otázkou zůstává, proč se k tomuto kroku Šrámek odhodlal. Můžeme spekulovat, zda chtěl tímto způsobem oslovit i německé obyvatelstvo a své protivníky.²⁸⁰

3.4 Německá reakce

Jak se stavěla německá většina vůči aktivitám P. Šrámků, není jednoduché vystopovat. Můžeme jen naznačit zastávaný postoj tehdejší radnice. Žel se nám nedochovala městská kronika z daného období, ale v protokolech městského zastupitelstva téměř pravidelně býval jeden obšírný bod programu věnován Šrámkovi pod názvem „*Fall Šrámek*“ či „*Šrámek-Frage*“.²⁸¹ Právě tyto prameny nám slouží ke zmapování oficiálního stanoviska vedení města.

²⁷⁸ Srov.: Marek, P.: *Česká katolická moderna a Karel Dostál-Lutinov*, str. 11; Marek, P.: *Jan Šrámek a jeho vztah k ideám politického stranictví*, str. 77; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 182.

²⁷⁹ Srov.: Marek, P.: *Česká katolická moderna a Karel Dostál-Lutinov*, str. 13; Medek, V.: *Cesta české a moravské církve staletími*, str. 320.

²⁸⁰ Srov.: Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 190; Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. XIV, Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*, str. 179.

²⁸¹ Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 14.

V době starostování JUDr. Fuxe a soukenického továrníka Grohmana se stupňovaly pŕtky mezi německým a českým obyvatelstvem. Radnici tehdy vadilo vše, co Češi učinili. Zejména jim vadila čeština na veřejnosti, a to jak na obchodech, tak také v úřadech či při bohoslužbách. Víme, že v dubnu r. 1900 městský zastupitel a významný novojický továrník Karl Dröbler st. stál za radním usnesením, které požadovalo co nejrychlejší odsunutí P. Šrámka z Nového Jičína, a to všemi možnými zákonnými prostředky. Jiná reakce městského zastupitelstva byla nasměrována proti účasti českých učňů ve spolku. Zastupitelstvo se usneslo podat k okresnímu hejtmanovi žádost, aby zakázal tovaryšům vstup do spolku z důvodů nemožnosti zaplatit výlohy spojené s členstvím. Proti *bémákům* vystupovali především němečtí učitelé, úředníci a evangeličtí kněží.²⁸²

Jak jsme však mohli vidět, již v době působení českých advokátů v národně-politické činnosti ve městě se novojičtí radní nebáli sáhnout k nejzazším možným prostředkům, aby buď zamýšlené dílo překazili či je eliminovali natolik, že by nakonec svou nemožností řádně fungovat zaniklo.

Silný tlak novojické radnice i předních německých nacionalistů se objevuje právě s vydáváním modernistického časopisu *Nový život*, a to zřejmě z toho důvodu, že se stal jakýmsi předním periodikem upozorňujícím na národnostní otázku v monarchii. Jistě to byl také fakt, že do časopisu přispívala řada významných českých literátů a později i politicky aktivních přispívatelů, což vrhalo temný stín na město i jeho vedení.

Šrámkova spolková činnost provokovala novojické Němce natolik, že si stěžovali nejen u radních a vedení města, ale postupně také u okresního hejtmana, který posléze stížnosti zasílal olomoucké konsistoři. Snad sám okresní hejtman Adam hrabě Romer (1886-1904) či radní nebo dokonce německé obyvatelstvo města přezdili mladého a velmi aktivního kaplana Šrámka na „*Hetzkaplan*“ – štvavý kaplan či „*Hetzenapostel*“ – štvavý apoštol.²⁸³

Centrálním místem německé opozice vůči všemu českému a zejména vůči aktivitě P. Jana Šrámka se staly noviny *Deutsche Volkszeitung für Neutitscheiner Kreis* (*Německé lidové noviny pro novojičínský kraj*) a jejich editor Augustin Hosch.²⁸⁴ Ten převzal tisk i editorskou práci po svém otci r. 1890. Původně liberálně orientovaný týdeník se postupem času radikalizuje, přejímá nacionalistické a protičeské názory. V rozsáhlém třídiálním fejetonu „*Zur Wahrung des Deutschthums in unserer Vaterstadt*“ se periodikum snaží obhájit ně-

²⁸² Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 2; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 209; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 9.

²⁸³ Srov.: Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 38; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 7.

²⁸⁴ Srov.: SOKA NJ: *Deutsche Volkszeitung*.

mecký charakter města.²⁸⁵ Stále častěji noviny poukazují a referují o „protivládním“ a „protinárodnostním“ jednání českých kaplanů ve městě. Neustálé napadání v tisku, postupné štvavé a mystifikované zprávy i různá udání a pokřivená prohlášení však nepřiměla Šrámka k zanechání své sociálně-národnostní práce, ba naopak jej ještě vybičovala k větší aktivitě. Periodikum se také podílelo na nejedné protičeské akci, ať už šlo o německé tažení městem, kdy leckterý český obchod byl postižen vybitím oken, či demonstraci před farou. Noviny se stále častěji pouštěly nejen do kooperátora Šrámka, ale také do spolků jím založených. Za objednávání látek ženským spolkem Budoucnost byly *„objednavatelky přetřepávány v novinách strany protivné“*, či po výše zmíněném vloupání se do spolkových místností v zápisech mužského spolku čteme o rekursu do redakce novin o opravě zprávy. Tisk neustále žádal vedení radnice, aby co nejdříve zasáhlo proti *Hetzkaplanovi*, aby zastupitelstvo města *„odstranilo štváčského kněžourka a husity v podobě římského kněze z města“*. V lednu 1901 otiskly noviny následující článek: *„Každý ví, že P. Šrámek v našem městě zasévá tolik neklidu. Nechceme opakovat, co všechno Šrámek podnikl; to je jistě v paměti každého. Každý, kdo není slepý, je proti hrozbě, která skrze jeho jmenování ohrožuje německví našeho města, musí proto souhlasit, že v této pověsti P. Šrámek jakživ nemůže v důsledku odejití P. Luxe uprázdněné místo získat.“*²⁸⁶ V souvislosti s německým odporem vůči Šrámkem zřízené ubytovně pro dělnice, se periodikum vyslovalo následovně: *„Každému je jasno, jaký cíl svým podnikáním Šrámek sleduje. Je to uvědomělé posílení českých pozic v městě Novém Jičíně, tak jak tomu slouží jím založená Křesťanský sociální ženský spolek a již dříve založený český katolický spolek dělnický. Bude nyní na obyvatelstvu, aby všemi zákonnými prostředky učinilo konec této zhoubné činnosti P. Šrámka a zabránilo, aby byl kaplanem u nás. ... P. Šrámek je, o tom je každý přesvědčen, česko-nacionální agitátor v rouše beránčím, je to muž, který v zájmu čistého obrazu našeho města nesmí být u nás trpěn!“*²⁸⁷ Novojický nacionalistický týdeník ještě v březnu r. 1901 brojil proti nemocnému a na zotavující dovolené pobývajícímu P. Šrámkovi.²⁸⁸

Vedle P. Šrámka se *Deutsche Volkszeitung* zaměřily také na druhého českého kaplana ve městě P. Dostála-Lutinova. V souvislosti s tzv. Kohnovou aférou toto německé periodikum otisklo: *„P. Dostál jest, pokud my jej známe, agitátorem ze zásady. ... Chybou, která se nedá napravit, bylo, že P. Dostál od zemského výboru byl jmenován duchovním správcem*

²⁸⁵ Srov.: SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung* z 7. 3.; 14. 3.; 21. 3. 1900.

²⁸⁶ SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung* z 6. 1. 1900.

²⁸⁷ SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung* z 20. 1. 1900; Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 10-11.

²⁸⁸ Srov.: Pavlíček, J.: *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: VSONJ, sv. 14 (1974), str. 25; Jurok, J. a kol.: *Nový Jičín*, str. 175, 190-194, 209.

*zdejší polepšovny... poslední dobou P. Dostál své české agitační horlivosti ještě více povolil. O Velikonocích jezdil štvát do okolí – do českých obcí pro zřízení české školy v Novém Jičíně. Proto jej Němci nenávidí. Rýpe do všeho německého. ... Chce-li rýpat, ať si vybere českou obec. V německém městě Novém Jičíně není pro štváčského kazatele jeho druhu žádné místo.*²⁸⁹ Tolik na dokreslení situace z pohledu německého tisku.

Vrcholem německé reakce jsou události ze začátku roku 1901, jež vedly k přemístění P. Jana Šrámka z Nového Jičína, o čemž se bude zabývat příslušná kapitola.

3.5 Spory s arcibiskupem Theodorem Kohnem

Arcibiskup-kníže ThDr. Theodor Kohn velice dobře znal novojického kooperátora Šrámka, vždyť působil na olomoucké konzistoři právě pod jeho vedením a osobně jej také poslal do Nového Jičína, i Dostála-Lutinova, neboť oba učil na teologické fakultě církevnímu právu. Jistě sám Kohn vytušil, jaké hřivny dlí v těchto mladých kněžích. Také jevil zájem (nejen) o jejich aktivitu. V této kapitole si povšimnu zejména vztahu arcibiskupa k Šrámkovu nacionálně-sociálnímu dílu i k Lutinově *Katolické moderně*, nakolik to ozřejmí vztahy výše zmíněných i důsledky pro další činnost.²⁹⁰

Z české nešlechtické a rodem židovské rodiny pocházející olomoucký hierarcha, zprvu milovaný moravským lidem i nižším klérem, podporoval snahy a působení P. Jana Šrámka. Kohn z vlastního dětství dobře věděl, jak těžké je chudým lidem dobývat vezdejší chléb, těm, co stojí na pokraji společnosti. Preferoval však také vlastní pili, snahu a vytrvalost s takovýmto stavem něco učinit.

V době arcibiskupova episkopátu probíhá častý nacionální boj. Kohn si byl vědom česko-německého národnostního sporu, ale nijak se do těchto konfliktů nevměšoval, ani se jim nesnažil zabránit, a zasahoval jen v nejnutnějších případech. Ať už tlak sílil z Vídně (nuncius Emidio Taliani²⁹¹) či od německy mluvící moravské šlechty a obyvatelstva, snažil se Kohn zůstat neutrální. Vědom si potíží v pastorači i řízení diecéze, žádal papeže Lva XIII. o zásah, o vyjádření se v encyklice. Dokonce sám arcibiskup byl pověřen sestavením návrhu

²⁸⁹ Srov.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 170-171.

²⁹⁰ K následující kapitole srov. zejm.: Jonová, J.: *Arcibiskup Theodor Kohn a jeho postoj k národnostní otázce*. In: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 151-161; Jonová, J.: *Theodor Kohn – kníže – arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup Peleusijský*, str. 97-100; Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 140-174; Žáček, J.: *Kauza Theodor Kohn a Katolická moderna*. In: Marek, P.: *Česká katolická moderna*, str. 76-82.

²⁹¹ Titulární arcibiskup v Sebastě žil v l. 1838-1907, v l. 1896-1903 apoštolským nunciem u císařského dvora ve Vídni, od r. 1903 působil v římské kurii, 22.6.1903 kreován papežem Lvem XIII. kardinálem. Srov.: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btaliani.html> ke dni 7.3.2012.

takovéhoto dokumentu, v němž více apeluje na náboženské hodnoty než na nacionální či jazykové důvody. Žel celé úsilí se nakonec proměnilo „jen“ v apoštolský list papeže o nacionalismu a obraně mateřského jazyka adresovaný *Theodorovi, arcibiskupu olomouckému, a ostatním arcibiskupům a biskupům v Čechách a na Moravě*. Papež radil kněžím, aby se stávali spíše sjednotiteli farníků než jen obránci jazyka. Apoštolský list byl mezi episkopátem přijat velmi rozpačitě, podobně i mezi klérem. Neřešil totiž národnostní problematiku místních církví v Předlitavsku.

Neméně důležitým aspektem v episkopátu arcibiskupa Kohna byla snaha kléru zřídit kněžské jednoty, které by hájily práva kléru. Oficiální stanovisko hierarchie v Českém království bylo sice pozitivní, leč už od počátku byly vztahy napjaté, ne-li chladné a vyostřující se. *Jednota katolického duchovenstva* vznikla nejprve v Čechách (1902), na Moravě se tyto tendence prosadily jen v brněnské diecézi. V olomoucké arcidiecézi postupně narážela *Jednota* na odpor arcibiskupa Kohna. Byly to zejména některé požadavky *Jednoty*, které nebyly olomouckým hierarchou akceptovatelné, neboť se tvářily až příliš modernisticky, což olomouckého knížete popouzelo. Není divu, že arcibiskup se cítil ohrožen, a to nejen zvenku tzv. hnutím *Los von Rom*, které sílilo, ale také touto *Jednotou*, neboť její projevy považoval za zradu svého kněžstva, jako „revoltu“ uvnitř vlastních řad. V celé věci *Jednoty* se angažoval také P. Karel Dostál-Lutinov.²⁹²

Celý vztah mezi arcibiskupem Kohnem a novojickým kaplanem Šrámkem byl nejvíce poznamenán aktivní Šrámkovou účastí v *Katolické moderně*, kterou zprvu arcibiskup podporoval, ale postupně svou oblibu i ochrannou ruku omezoval, až se nakonec od moderny distancoval úplně. Kohn se k moderně tedy zprvu choval až přátelsky a její členy dokonce finančně podporoval! Změnu v postoji nejen vůči moderně, ale obecně vůči svému okolí, zaznamenávají blízcí arcibiskupovi spolupracovníci po těžké, leč úspěšně překonané nemoci r. 1899. Tehdy se na Velehradě také konal 2. sjezd moderny, vedle toho též i sjezd bohoslovcký. Superior kněžského semináře sdělil organizátorům modernistického sjezdu, že si arcibiskup-kníže Kohn nepřeje, aby se jej účastnili přítomní bohoslovci. Kohn také neváhal zastavit příjem modernistické revue *Nový život* do kněžského semináře, kde jiný novojický kaplan – P. Dostál-Lutinov, řekl bychom dnes, silně agitačně zveřejňoval články kriticky zaujaté proti arcibiskupovi. Arcibiskup postrádal důvěru a loajalitu Lutinova a také přípustnou míru ve zveřejněných člancích. Ten, koho lid vítal nadšeně a nižší klérus s netajenou nadějí, byl nyní v tisku „vláčen“ pro svůj smysl a cit pro pořádek a přísnost, kterými chtěl

²⁹² Srov.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 156-159; Marek, P.: *Apologetové nebo kacíři?*, str. 50-52.

arcidiecézi stabilizovat a povznést. Arcibiskup Kohn konal totiž pastorační a visitační cesty po arcidiecézi, při nichž zjišťoval chyby nejen v duchovní správě, ale také v hospodaření a životě jemu Bohem svěřených. V Novém Jičíně se takováto pastorační návštěva uskutečnila ve dnech 6. – 21. června 1896, kdy visitoval a uděloval svátost biřmování v celém novojickém okolí.²⁹³

Slova samotného Dostála hovoří o postoji, jaký arcibiskup a kníže Kohn zaujal: „*Proč katolická moderna nezůstala při programu čistě literárním a uměleckém? Proč se pustila do navrhování reformy v Církvi? Dokud reformovala pouze literaturu, byla kaceřována pouze od ‚Vlasti‘. Jakmile však se dala do reformování života a názorů církevních, povstala proti ní hierarchie, odpůrce nejstrašnější. Nastalo vyšetřování, zavírání, zakazování, vyhánění bohoslovců, proskribování v listech domácích a cizích, vyhlášeno křížácké tažení na vyhubení tohoto protivného kacířstva.*“²⁹⁴ Dostál sám byl mnohokrát vyšetřován, třikrát se dostal do internace, kdy musel vykonat duchovní cvičení, nakonec obdržel i reskript, jenž ho žádal, aby se přemístil do jiné diecéze. Za svého kaplana se tehdy v Novém Jičíně postavila i skupina českých obyvatel, kteří na jeho podporu iniciovali petiční podpisovou akci. Dostál však reagoval obžalobou metropolitu u vídeňského nuncia, a tak se rozeběhl proces, na jehož konci byla abdikace ThDr. Kohna na Metodějův stolec. Dostál totiž vnímal své vystoupení proti arcibiskupovi jako součást reformy *Katolické moderny*, kdy chtěl pročistit a obnovit vnitrocírkevní poměry.²⁹⁵

Tudíž i Šrámek nesl břímě, které dolehlo z olomoucké konzistoře na *Katolickou modernu*. Nebyl tedy „*nahoře dobře zapsán*“, jak se říká. „*Těžkosti, které měl novojický kaplan Šrámek s rakouskou vrchností světskou, jsou sdostatek známy,*“ píše JUDr. Jaroslav Stránský, „*méně známá je cizota, která na něho číselá z řad rakouského vysokého kleru, a to nejenom německé a maďarské, ale také české provenience, neboť tento hierarchický odstup neplatil národnímu stavomilci, ale sociálnímu novotáři.*“²⁹⁶ Bezpochyby naráží tehdejší ministr školství na arcibiskupa Kohna. Po ústavodárném velehradském sjezdu r. 1899, je Šrámek dokonce předvolán na audienci k arcibiskupovi, kde referuje nejen o sjezdu, ale také o *Novém životě*; Kohn je událostmi natolik polekán, že dokonce hovoří o porušení vzájemné

²⁹³ Srov.: SOkA NJ, fond *Farní úřad Nový Jičín 1624 – 1958*, kronika farnosti Nový Jičín (dále jen *Kronika farnosti*).

²⁹⁴ Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 181.

²⁹⁵ Srov.: Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 167-170, 173; Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 36-37.

²⁹⁶ In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 8-9.

loajality.²⁹⁷ V Olomouci se tak zformovala silná opozice vůči projevům *Katolické moderny* i sociálním aktivitám P. Šrámka, zejména v kněžském semináři.

Šrámek čekal podporu arcibiskupa Kohna i v průběhu jeho sociálně-politické angažovanosti, leč té se otevřeně nedočkal. Národnostní otázka v Novém Jičíně byla pro moravského metropolitu velmi ožehavá, a proto se Kohn odhodlal jednat velmi obezřetně.²⁹⁸ Jak patrně ze zápisů novojických spolků vedených Šrámkem, tak se kaplan Šrámek nadržel rad daných papežem Lvem ve výše zmíněném apoštolském listu. Ve spolcích se živě přednášelo a debatovalo jak o českých dějinách, tak také o otázce národnostní, sociální a jazykové. Spolky také organizovaly česká ochotnická představení. I co se týče voleb, Šrámek upřednostňoval našince a křesťany před Němci. To vše jistě nenapomáhalo lepšímu pohledu z arcibiskupské residence.

Nejjasněji se Kohnovy antipatie projevily při překládání Šrámka, o čemž pojednám v příslušné kapitole o odchodu P. Šrámka z Nového Jičína. Naopak o chladném vztahu P. Šrámka ke svému ordináři svědčí např. dopisy adresované K. Dostálu-Lutinovi či tajený odchod z olomoucké arcidiecéze do Brna a vyjednávání, jež vedl s brněnským biskupem Bauerem a jeho konsistoří.

Tzv. Kohnova aféra vyvrcholila v době, kdy Šrámek již pobýval v Brně a odcizil se tak úplně olomoucké arcidiecézi.

²⁹⁷ Srov.: Kohout, Š.: *Dopisy Jana Šrámka Karlu Dostálu-Lutinovi*. In: Marek, P.: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*, str. 312.

²⁹⁸ O nejasném postoji arcibiskupa Kohna v otázce *Šrámek a Němci* svědčí i novinový článek „*Erzbischof Dr. Kohn in Neutitschein*“ z 3. 7. 1901: „*V sobotu, 29. 6. t. r. o ½ 3 odpoledne projížděl arcibiskup Kohn naším městem. Pan arcibiskup, který mohl předvídat, že ho kvůli jeho postoji v aféře Šrámek sotva čeká nadšené přijetí místními, dal přednost jízdě inkognito.*“ In: SOKA: *Deutsche Volkszeitung*.

4. Jan Šrámek a *Rerum novarum*

4.1 *Rerum novarum*

Když papež Lev XIII. vydal 15. května 1891 okružní list s názvem *Rerum novarum*, tehdy asi nikdo ještě netušil, jak velký význam a dopad bude mít tento dokument Magisteria. Tato encyklika je dnes považována za „matku“ oficiální sociální nauky Církve. Ne že by katolická církev zapomněla na sociální rozměr svého působení či tuto oblast zanedbávala, vždyť sociálním aspektem činnosti Církve se v dějinách zabývali již církevní Otcové a vrchol můžeme spatřovat v učení Andělského doktora sv. Tomáše Akvinského či Františka Suareze. Ale vydáním encykliky *Rerum novarum* se jakoby učení Církve uceluje a systematizuje v jednu nauku.

Podíváme-li se ve zkratce na zrod tohoto magisteriálního dokumentu²⁹⁹, můžeme vysledovat, že papež Lev XIII. nestaví „na zelené louce“. Dějinná proměna společnosti 19. století, průmyslová revoluce, kapitalismus, liberalismus i socialismus jsou fenomény inspirující Nejvyššího pontifika k napsání encykliky. Na danou situaci doby však hbitě reagují i jiné církevní osobnosti jako bl. Adolph Kolping (1813-1865), zakladatel a sjednotitel prvních katolických spolků tovaryšstva v Německu, který se stal *svými idejemi ... průkopníkem a předchůdcem velkých sociálních encyklik, které začaly encyklikou 'Rerum novarum' a letos nalezla svou následovnici v 'Centesimus annus'*, jak poznamenal papež bl. Jan Pavel II. při Kolpingově beatifikaci. Či mohučský biskup Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811-1877), zvaný *biskup pracujících* pro svůj podíl na vytváření sociálního učení a zájmu o sociální otázku pracujících. Dalším významným představitelem předleoninské recepce Církve je Karl von Vogelsang (1818-1890), který svými esejemi a diskusním kruhem *Enten-Abende* ovlivnil sociální politiku tehdejšího Rakouska. Za důležitý mezník ve vývoji sociální nauky je také považováno vypracování tzv. *Borských tezí* hrabětem Karlem Jindřichem von Loewensteinem (1834-1921) a jeho spolupracovníky na našem území r. 1883. To vše jistě silně ovlivnilo papeže Lva XIII. a vedlo k sepsání encykliky, k formulování principů sociální nauky, k oficiálnímu vyjádření Církve k sociálním poměrům své doby. „*Sociální*

²⁹⁹ Srov.: Kongregace pro katolickou výchovu: *Sociální nauka Církve*. Sursum, Tišnov – Brno 1991, str. 17-20; Papežská rada pro spravedlnost a mír: *Kompendium sociální nauky Církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, str. 67; Fiala, P., Hanuš, J., Vybíral J. (eds.): *Katolická sociální nauka a současná věda*. CDK – Vyšehrad, Praha 2004, str. 10-13; Martinková, L. (red.): *Sociální encykliky*. Zvon, Praha 1996, str. 21-22.

*nauka katolické církve je tak v užším slova smyslu produktem sociálního napětí 19. století a nepřímou také konkurenčních ideologií socialismu a liberalismu, na něž byla polemickou odpovědí.*³⁰⁰

Zajímavým faktem je doba presentace encykliky. Dle odborníků měl okružní list spatřit světlo světa o pár dní dříve – 10. května, ale papež Lev svůj záměr přehodnotil, ještě pozměnil a upravil strukturu svého dokumentu. Encykliku lze rozdělit do tří hlavních bodů, podle nichž je možné řešit vzešlou dělnickou otázku: z pohledu Církve, z pohledu státu a z pohledu svépomocných organizací. Papež Lev XIII. ve svém dokumentu zdůrazňuje základní práva a povinnosti pracujících dělníků, také odvážně formuluje povinnosti zaměstnavatelů a majetných lidí, zvláště podtrhuje význam spravedlivé a nezadržované mzdy a osobní volno pro náboženské a rodinné povinnosti. Úlohu státu vidí Nejvyšší pontifik hlavně v obraně nezczizitelných práv dělníků, jejich podpory v tíživých situacích jako je ztráta zaměstnání, nemoc či odchod do pense, nebo v podpoře soukromého vlastnictví a hospodaření. Papež podporuje vznik dělnických spolků, apeluje však na jejich nábožensko-sociální podstatu.³⁰¹

Vydání této encykliky „*je možno považovat za smělé a prozíravé gesto, jímž byl připraven další vývoj sociální nauky.*“³⁰²

Ohlas celosvětového episkopátu byl velmi rozpačitý. Drtivá většina vysokého kléru byla totiž úzce spjata s politikou státu, jednala v intencích vládnoucích kruhů a byla toho mínění, že sociální otázka patří spíše do politiky než do kompetence Církve, nebyla proto ochotna realizovat leoninské závěry v praxi. Paradoxně se encyklika nedotkla ani dělnictva a jejich předáků. Snad jediný, kdo encykliku přijal s nadšením, byl nižší klérus.³⁰³

V českých zemích byly reakce obdobné. Výraznou osobností v politickém životě usilující o realizaci sociálních reforem byl *rudý princ* a člen vídeňského kruhu *Enten-Abende* Aloys princ von und zu Liechtenstein (1846-1920). Vyšší klérus byl vůči dokumentu Magisteria zdrženlivý. Mladí kněží však začali aktivně působit na sociálním poli, zejména Antonín Cyril Stojan či František Světlík. Ohlas mladých kněží podtrhuje článek K. Dostála-Lutinova, který uveřejnil při příležitosti jubilea 25 let pontifikátu Lva XIII. v *Novém životě* r. 1902: „*Nám tu stojí Lev XIII. zvláště velký jako moderní: Papež Slovanů, který encyklikou Grande munus vyznačil Slovanstvu cestu k jednotě ve svatých Cyrilu a Metoději. Papež děl-*

³⁰⁰ Fiala, P., Hanuš, J., Vybíral J. (eds.): *Katolická sociální nauka a současná věda*, str. 11.

³⁰¹ Podrobně o učení encykliky *Rerum novarum* srov. zejm.: Papežská rada pro spravedlnost a mír: *Kompendium sociální nauky Církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, str. 175-210; Vodička, T.: *Principy sociální etiky I. a II.* Krystal, Olomouc 1945 a 1946.

³⁰² Kongregace pro katolickou výchovu: *Sociální nauka Církve*, str. 21.

³⁰³ Srov.: Martinková, L. (red.): *Sociální encykliky*, str. 22.

níků, který encyklikou *Rerum novarum* vykázal cestu křesťanské reformě sociální. Papež demokracie, který uznal francouzskou republiku jakožto útvar milosti Boží a uznal princip křesťanské demokracie. Papež vědy, který doporučil pěstění křesťanské filosofie a otevřel vatikánský archiv učencům světa.³⁰⁴

Záměrem této práce je však postihnout vliv magisteriálního dokumentu na osobnost a následné působení Msgre. Jana Šrámka.

4.2 V semináři

V době vydání encykliky *Rerum novarum* pobýval Jan Šrámek v semináři. Samozřejmě že tento dokument ovlivnil mladé bohoslovce, kteří živě debatovali o jejím významu, poselství a možnosti aplikace jejích závěrů.

Jistě zaujetí sociální otázkou a problematikou u Šrámka pramení z vlastní zkušenosti z dětství a gymnaziálních let.³⁰⁵ Avšak opravdovou eskalaci tohoto zájmu sledujeme během studia na fakultě. V bohosloveckém uskupení *Literární jednota* přednášel o sociální otázce a v lednu r. 1891 uvedl svůj příspěvek *Sociální revoluce a liberalismus*. Zde shrnul výsledky svého osobního bádání, inspiroval se jednak teoretickými základy sociálních reformátorů, jakými byli výše zmínění Kolping, Ketteler či von Vogelsang, ale také se zajímal o praktické využití těchto poznatků v díle Františka Martina Schindlera (1847-1922) a zejména Karla Luegera (1844-1910). Neméně velký vliv na sociální myšlení mladého bohoslovce Šrámka mělo dílo českého kněze Matěje Procházky³⁰⁶ *Otázka dělnická* (1872)³⁰⁷. Procházka, inspirovaný německým spolkovým životem (zejména *Katholischer Verein Deutschlands*), totiž ze své kněžské praxe dobře znal poměry a problémy soudobého dělnic-

³⁰⁴ Pavlíček, T.: *Karel Dostál-Lutinov*. In: Musil, R. – Filip, A. (eds.): *Zajatci hvězd a snů*, str. 141; srov.: Urbanec, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 36. Bitnar, V.: *Literát a novinář*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 90

³⁰⁵ Srov.: Hála, F.: *Strážce národní jednoty*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 15; Nešpor, Z. N.: *Jan Šrámek a česká katolická sociologie*. In: Marek, P. (ed.): *Jan Šrámek*, str. 69; Nešpor, Z. N.: *Jan Šrámek a česká katolická sociologie*. In: Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho život*, str. 36.

³⁰⁶ Matěj Procházka se narodil 4.2.1811 v Brtnici, 2.3.1834 ordinován, působil jako kaplan v Čejkovicích, od r. 1835 jako kooperátor v Brně u sv. Tomáše, kde vedl česká postní kázání, poté působil v Komárově a Zábřovicích, a jako katecheta na německém vyšším gymnáziu v Brně, kde jistou dobu učil i T. Masaryka. Patřil do úzkého okruhu Sušilových spolupracovníků. R. 1849 stál u založení Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně, spoluzakladatel Katolické jednoty sv. Klementa, založil týdeník *Hlas* jako periodikum Katolické jednoty; 9.3.1884 jmenován tajným papežským komořím papežem Lvem XIII. Vydával jak katechetická, tak také historická díla. Zemřel 25.11.1889 v Brně. Srov.: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/prochm.html> ke dni 6.3.2012; Zlámal, B.: *Příručka českých církevních dějin. VI. Doba probuzeneckého katolicismu (1848-1918)*. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2009, str. 280-281.

³⁰⁷ Srov.: Procházka, M.: *Otázka dělnická*. Nákladem Vzdělávacího kroužku křesťansko-sociálního, Praha 1898.

tva, drobných řemeslníků i menších živnostníků i jejich reakce, což se snažil ve svém díle postihnout. Nabízel však také řešení, které bylo v souladu s křesťanskou morálkou, na základě principu lásky, mírnosti, slušnosti a spravedlnosti. Podle Procházky mají důležitou hodnotu svépomocné akce dělníků, které by přispěly k řešení dělnické otázky a k nápravě poměrů. Proto sám inicioval založení prvního spolku v Brně – *Katolická jednota*. Svou nezastupitelnou úlohu sehrává i stát a jeho sociální politika.

Není tedy divu, že vydání leoninské encykliky Šrámkem nejen pozitivně zasáhlo, ale také podnítilo k dalšímu studiu. Jan Šrámek „*studoval za svým pultem a ve volném čase vytahoval ze seminární knihovny zaprášené folianty, jednající o socialismu a dělnické otázce.*“³⁰⁸

Během vysokoškolských studií se Šrámek dvakrát setkal s praktickým děním v sociálním hnutí. Poprvé se účastnil *Slezského katolického sjezdu* v Hlubčicích r. 1889 na pozvání P. Stöckela, na němž se jednalo zejména o vyučovacím jazyce v hodinách náboženství. Přítomen byl také novojický kněz a ředitel měšťanské německé školy P. Krönner, s nímž se osobně Šrámek seznámil až za svého působení v Novém Jičíně.

O dva roky později se Jan Šrámek s prof. Bečákem účastnil Jubilejní výstavy v Praze. Při této příležitosti navštívil Šrámek *sjezd tovaryšských předsedů*, které svolal vyšehradský kanovník a pozdější biskup královéhradecký ThDr. Edvard Jan Brynych (1846-1902), jenž na olomouckého bohoslovce silně zapůsobil, a kde také vystoupil prof. Bečák jako předseda kroměřížských tovaryšů. Jednoty tovaryšstva vznikaly jako katolicko-dělnické spolky a byly inspirovány kolpingovým hnutím v Německu. Byly německé, české či smíšené. Jako první vzniká *Spolek katolických tovaryšů* v Olomouci r. 1848, v Praze po osobní intervenci Kolpinga r. 1852, v Brně r. 1868. V Novém Jičíně je založen *Katholischer Gessellenverein* již r. 1863.³⁰⁹

Tuto svou zkušenost a svůj zájem o sociální otázku si Jan Šrámek odnesl do pastorace, kde mohl vyzkoušet, zda závěry vyvozené ze svého studia jsou aplikovatelné v životě.

4.3 V pastoraci

Mladý kněz Jan Šrámek si nemohl přát lepší prostředí pro uskutečňování svých sociálních plánů, než jakým bylo město Nový Jičín se svým národnostním, hospodářským i sociálním klimatem. A jak vidno, Šrámek se vrhnul do práce s dělníky a ostatními sociálně sla-

³⁰⁸ Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 35, pozn. 14.

³⁰⁹ Srov.: Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 11; Bitnar, V.: *Literát a novinář*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 86; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 32-35; Zlámal, B.: *Příručka českých církevních dějin*. VI., str. 283; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 43.

bými lidmi vskutku „střemhlav“. Uvědomoval si totiž naléhavou potřebu postarat se o tyto sociální skupiny a byl si také vědom, že „*kdo (jiný) by se měl ujmout dělníků, ne-li kněží, kteří pocházejí z lidu a jsou Bohem povoláni šířit víru a vychovávat lid. Kněží znají lid nejlépe, jsou nezávislí a mohou se svého úkolu zhostit osobním odevzdáním a obětováním,*“ jak poznamenává bl. Adolph Kolping.³¹⁰

U Šrámka můžeme sledovat dvojí rovinu, v níž se snažil aplikovat závěry magisteriálního dokumentu i vlastních studií. Jednu rovinu nazvěme praktickou, druhou literární.

V praktické rovině byl Šrámek v Novém Jičíně velmi úspěšný, alespoň soudíme-li dle jeho aktivity, počtu založených spolků a počtu jejich členů, dle lokální i zemské organizace, u jejichž zrodu Šrámek stál. A právě těmito aktivitami naplňuje intence papeže Lva XIII. vyjádřené v encyklice *Rerum novarum* (čl. 13)³¹¹: „(Církev) se také snaží neustále zlepšovat postavení dělníků mnoha velmi užitečnými zařízeními; trvá na tom, aby lidé všech stavů spojili své síly a snažení k tomu, aby se zájmům dělníků co nejlépe napomáhali.“ Onen počet Šrámkem založených spolků také odpovídá papežovu přání (čl. 36). A díváme-li se na povahu těchto spolků, opět musíme konstatovat, že novojičický kaplan jednal v záměrech Lva XIII.: „...*dělnické organizace ať se ustavují a jsou vedeny tak, aby byly co nejzpůsobivějším a nejpružnějším nástrojem pro účel, pro který jsou zřizovány; totiž k tomu, aby jednotlivým členům společnosti dopomáhaly, pokud je to možné, k tělesnému a duchovnímu povznesení a k rodinnému prospěchu*“ (čl. 42). Důraz, jaký Šrámek kladl na duchovní rovinu členů a členek spolku, jak jsme výše viděli, je ohlasem encykliky, která vyzývá k náboženskému životu, k úctě k Bohu i ke slavení nedělí a svátků (čl. 42). Z výše uvedeného lze usoudit, že P. Jan Šrámek ve své pastorační činnosti dokázal aplikovat sociální učení Magisteria a také řešení, které plynula z aktuálního stavu věcí. Právem mu tedy patří chvála vyjádřená papežem Lvem XIII.: „*Velké chvály zasluhují mnozí z našich řad, kteří si uvědomili požadavky doby a zkoumají a zkoušejí dobré prostředky, kterými by mohli zlepšit postavení proletariátu. Postavili se do jeho služeb, ujímají se hmotných zájmů jak rodin, tak jednotlivců; snaží se vnést spravedlnost do poměru mezi zaměstnavateli a dělníky; žít a posilovat u obou skupin vědomí, že člověk je povinen svědomitě zachovávat přikázání evangelia; neboť tato přikázání vedou člověka k tomu, aby se ve svých hnutích a požadavcích ovládal, zakazují překročit míru a chrání ve státě soulad a jednotu i při největších rozdílech v poměrech a mezi osobami.*“ (čl. 41)

³¹⁰ Srov.: Martinková, L. (red.): *Sociální encykliky*, str. 22.

³¹¹ Magisteriální výroky citovány dle: Lev XIII.: *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky*. Zvon, Praha 1996, str. 23-56.

Vrchol Šrámkovy praktické působnosti je jistě možno vidět v ustavení katedry sociologie v brněnském semináři, kterou Šrámek sám vedl. S ministrem pošt P. Františkem Hálou tak můžeme konstatovat: „(Šrámek) *organisuje české dělníky, české horníky, české malozemědělce a sedláky, české služebné i studenty a zkrátka všechen věřící český lid tak, aby se ani jedna česká duše, ani jeden hlas neztratil a neodcizil svému národu. Vymýšlí a zakládá nástroje tohoto hnutí, lidové spořitelny, odborové organisace, tisk, kulturní střediska i charitu a Šrámek dobře cítí, že touto organizační, třebaž obtížnou prací, posiluje ony české věřící masy dvojnásob.*“³¹²

Podíváme-li se na druhou rovinu – literární, tak se nám objevují myšlenkové záměry novojického kooperátora P. Šrámka. K dané problematice publikoval v *Novém životě* Šrámek tři politicko-sociální články: *Rokycana o křesťanském demokratismu* (1899), *Křesťanská demokracie* (1901) a *Dnešní stádium křesťanské demokracie v zemích českých* (1903).³¹³ Musíme si uvědomit, že to, co konal veřejně, také propagoval i v tisku. Tedy Šrámkovy myšlenky šly ruku v ruce s oficiálním magisteriem Lva XIII. Byl na jedné straně zastáncem tradičního kursu Církve, ale na druhou stranu se nebál naznačit cestu novou, moderní.

Stat' pocházející z konce 19. století je spíše polemikou se sociologem a členem křesťansko-sociální strany v Čechách P. ThDr. Františkem Reylem (1856-1935). Šrámek Reylovi vyčítá snahu sjednotit nestejnorodou katolickou politickou scénu v českých zemích, což vidí jako nemožné. Sám se pak snaží definovat křesťanský demokratismus s katolickým a sociálním rozměrem – práce ve prospěch dělníků a lidí žijících na okraji společnosti, zaměřenost na širokou vrstvu potřebných, motivace křesťanskou láskou a vírou v Boha. Tyto své úvahy zakotvil Šrámek v dokumentech Lva XIII. *Rerum novarum* a zejména *Graves de communi* (1891).

A právě článek z r. 1901 se zabývá encyklikou *Graves de communi* o křesťanské demokracii. Podobně i v posledním zmiňovaném literárně-politickém příspěvku z r. 1903 mapuje P. Šrámek situaci české křesťanské demokracie ve všech rovinách, ať už organizační, politické, kulturní či hospodářské a charitativní. Šrámek si všímá, nakolik se shoduje nastolený politický trend s papežovým okružním listem a poukazuje na velehradský program, který považuje za správný a v duchu vnímání papeže Lva XIII. Dívá se však také na nedostatky a neúspěchy, které během naplňování velehradského programu vznikly, zejména nesystematičnost a dvojkolejnost práce křesťanských sociálů. Jan Šrámek poukazuje na tři závažné

³¹² Hála, F.: *Strážce národní jednoty*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 15.

³¹³ Srov.: Marek, P.: *Jan Šrámek a český katolický modernismus*. In: Marek, P. (ed.): *Jan Šrámek*, str. 145-150; Bitnar, V.: *Literát a novinář*. In: Ducháček, I. (ed.): *Mandatář národa*, str. 86-90.

okruhy, na něž je nutné adekvátně reagovat a systematicky na nich pracovat: 1. Navázat na dosavadní práci v kulturní oblasti (vzdělávání ve spolcích, tisk, ...). 2. Sjednotit názory na politické otázky (jednalo se především o všeobecné hlasovací právo). 3. Zaměřit se na hospodářskou oblast. V této otázce Šrámek viděl největší nedostatky a nabízel proto osvědčené možnosti, jak úspěšně reagovat. Rozvinutí systému sociálního pojištění, státní garance takového systému, podpora bydlení dělnických rodin, spoření jedinců, spolkové spořitelny, ochrana práce žen, učňů a dětí ze sociálně slabých rodin, zakládání útulen pro ubytování továrních dělnic spojených s hospodářským vyučováním mladých žen a dívek v budoucích rodinách apod. V tomto bodě se nejvíce odrazilo působení P. Šrámka.

5. Nucený odchod z Nového Jičína

Působení P. Jana Šrámka v Novém Jičíně bylo trnem v oku předním německým obyvatelům. Vše možně se snažili Šrámka zdiskreditovat, připravovali co nejvíce potíží a obstrukcí, dovolávali se pomoci jak ve Vídni, tak i v Olomouci. Vše vyvrcholilo v zimě r. 1901.

Novojičínský kaplan byl činný nejen ve městě, ale podnikal své aktivity i na venkově a také v jiných městech. Pro svou lidovost, důraz na křesťanské hodnoty, podporu českého dělnictva a osobité vystupování se stával oblíbeným u prostého českého obyvatelstva, ale naopak *tschechischer Hetzkaplan* u vedení německé radnice.³¹⁴

Vezmeme-li v potaz výše zmíněné potíže ze strany arcibiskupa Kohna a reakci německých odpůrců, zaměříme se nyní na sled událostí, které stály za „nuceným“ odchodem P. Jana Šrámka z Nového Jičína.

Hlavní záminkou pro události zimy r. 1901 se staly volby do zaměstnanecké nemocenské pokladny tabákové továrny. Jejich výsledkem byl nevídaný úspěch českého dělnictva, jež získalo převahu a dle *Deutsche Volkszeitung*³¹⁵ mělo být iniciováno právě Šrámkem a spolkem *Budoucnost*, kteří údajně měli vyvíjet protiněmeckou agitaci. *Hetzkaplan* byl okamžitě obviněn městskou radou, která podala stížnost do Olomouce. Arcibiskup Kohn nechal v tabákové továrně prověřit oprávněnost obžaloby. Po vyšetřování vyšlo najevo, že za protiněmeckou agitaci nestojí veřejně Šrámek, ale jedna z dělnic, která tuto volební kampaň vedla. „Zmíněná dělnice řekla, necht' následuje jakýkoliv trest, ona že se přiznává, že celou volební akci sama osnovala i řídila.“ Můžeme předpokládat, že se jednalo o členku *Budoucnosti*, ale s jistotou to říci nemůžeme. Šrámek byl okamžitě očištěn v místních *Lidových novinách*.³¹⁶

Neméně silným argumentem pro odstranění *Hetzkaplana* byl jeho pokus postavit vlastní dům pro ubytování českých dělnic pobývajících přes pracovní týden v Novém Jičíně, jak jsem se zmínil již výše.

A pověstnou třeshinkou na německém dortu se stala událost pohřbu českého dělníka, kdy se Šrámek nad jeho hrobem začal česky modlit, *Otče náš* místo povinného německého *Vater unser*.³¹⁷

³¹⁴ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 11.

³¹⁵ Jedná se o článek „P. Šrámek im Gemeindesausschusse“ z 16. 2. 1901. Srov.: SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung*.

³¹⁶ Srov.: SOkA NJ: *Budoucnost*; *Deutsche Volkszeitung*; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 14.

³¹⁷ Srov.: Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 12; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45.

Němečtí nacionální předáci a (šovinističtí) sociálové se proto rozhodli Šrámků doslova odstranit. Ráno 25. února 1901 odjel P. Šrámek na poradu Výkonného výboru křesťansko-sociálního do Přerova. V památku spolku *Budoucnost* o dalším průběhu čteme: „Aby se uklidnil, odjel dp. předseda (Šrámek) druhý den k svému příteli a vzal si zpáteční lístek na dráhu, z čehož Němci vypátrali, že se vrátí večer domů. Sehnali několikastový demonstrační zástup na nádraží, chtějí si tak schladit žáhu a ztýrat bezbranného. Leč černý čin se nezdařil. Členky ‚Budoucnosti‘ vypátraly, co se kuje a rozběhly se oznámiti to členům mužského spolku, by p. předsedu včas varovali. Dva členové běželi do Šenova na zastávku a vyvolali ho z vlaku a sdělili krátce, co ho na novojičském nádraží čeká. Tak unikl rozeštvanému davu přes pole do Starého Jičína a teprv o půl třetí hodině v noci vrátil se oklikami a s velkou námahou domů. Broděl se sněhem – bylo to v zimě – nastudil se a těžce rozne-mohl.“³¹⁸

Na doplnění můžeme ještě zmínit, že jakmile se „německá akce“ prozradila, tak někteří čeští úředníci od soudu dorazili k nádraží s nabitými revolvery, ale nemuseli jich využít. Jedním z varujících dělníků byl p. Holub, který musel Šrámků doslova přemlouvat a nakon-ec i nutit, aby z rozjíždějícího se vlaku vysedl. Poté se oba dva vydali velkou oklikou přes Loučku až ke Starému Jičínu, aby se rozvášněnému davu vyhnuli. Jelikož však byl únor, všude sníh a mrzlo a navíc při přebrodění zamrzlého potoka se Šrámek promočil, bylo jisté, že brzy onemocní. Po příjezdu vlaku bez Šrámků asi 350 násilníků běsnilo. Jedni se vydali směrem k Šenovu, aby zde Šrámků zastihli na místní faře, do níž se násilím dobyli, ale nenašli jej zde. Jiní se průvodem hnali k novojičské faře, kde vyhrožovali, křičeli a čekali na vracejícího se *Hetzkaplana*, aby jej ztrestali. Jenže oba dva uprchlíci mezitím dorazili kolem Španělské kaple do Nového Jičína a zamířili do Národního domu, kde byli bouřlivě přivítáni a kde Šrámek nakonec přečkal i noc na seně v konírně, jelikož sročený dav u fary jej stále očekával a promrzlý kněz se neodvážil vracet se tam.³¹⁹

V kronice farnosti, kterou poctivě vedl místní farář a děkan P. Johannes Parsch, se o takovéhoto alotriích dovídáme, že se nekonaly poprvé. K roku 1901 kronikář uvádí jako důvod pouličních pútek národnostní provokace.³²⁰

³¹⁸ SOKA NJ: *Budoucnost*; Srov.: Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 42; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 14; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 81.

³¹⁹ Srov.: Hanák, J.: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: VSONJ, sv. 44 (1989), str. 6; Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206; Hanzelka, F.: *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*, str. 13-14; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 11 (uvádí konírnu Národního domu jako místo přenocování); Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 47-48 (uvádí, že se Šrámek přeci jen na novojičskou faru dostal až pozdě po půlnoci); Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 137.

³²⁰ V kronice doslova čteme: „Im Jahre 1901 fanden vor der Pfarre im folge den **nationelen Hetze** mehrere Straßencravage vor der Pfarre Ende februar statt.“ In: SOKA NJ: *Kronika farnosti*.

Celou situaci také monitoroval místní německý tisk, avšak ze svého úhlu pohledu. V článku „*Demonstrationen gegen P. Šrámek*“ v *Deutsche Volkszeitung* z 2. března 1901 se k události vyjádřili následovně: „*Ted' obyvatelé Nového Jičína na činnost P. Šrámka. ...demonstrace před farou ve středu 27. a ve čtvrtek 28. února byly spontánní, třebaže jen dílčí – mluví se o 300 a dokonce o 500 osobách... Uši rvoucí muzika, při níž kamení měkne, a k tomu volání ‚Los von Rom!‘ ozývalo se před farní budovou... pak se rozšířila zpráva, že se P. Šrámek vrátí do Nového Jičína vlakem v 10 hodin večer. Téměř nepřehlédnutelné množství lidí se objevilo na zdejších nádraží s trubkami, píšťalkami a jinými hudebními nástroji, aby tu připravili uvítání... V pravý čas byl varován a vystoupil ... již v Šenově ...zástupy se odebraly k faře a křičely silněji než včera ‚Los von Rom!‘ ... musíme jej vyhnat z města!... Snad tento hlas u našich duchovních vůdců tu pozornost, jaké zasluhuje. Pokoj tu bude, až P. Šrámek opustí město.*“³²¹

Je nasnadě, že kaplan Šrámek onemocněl zápallem plic a nebyl schopen vykonávat svou povinnost. Proto požádal o zdravotní dovolenou a na více než 3 měsíce odjel zotavovat se do Středomoří, do istrijských lázní Opatija a Lovrana. Při pobytu u Jadranu se seznámil především se slovinskými křesťanskými politiky, kteří jej v mnohém inspirovali, od nichž se učil a jejichž přátelství a náklonnosti si Šrámek nesmírně vážil a hojně využíval. Jedná se zejména o ThDr. Janeze Kreka (1865-1917), kněze, spisovatele, sociologa a říšského poslance³²², lublaňského biskupa ThDr. Antona B. Jegliče (1850-1937), filosofa, žurnalistu a politika Evgena Lampè (1874-1918) či dělnického předáka Josipa Gostinčara (1860-1942).³²³

Po návratu ze Středomoří Šrámka čekal „srdečný“ pozdrav od novojických Němců: přeložení do Životic. Tento administrativní tah byl vynucený německou radnicí, která pohrozila, že se nebude účastnit církevních slavností a ani je nebude podporovat, pokud v městě setrvá kooperátor Šrámek. Již 6. dubna místní německé periodikum ve svém článku „*Wieder etwas von P. Šrámek*“ uvedlo, že z důvěryhodných klerikálních kruhů zjistilo úmysl arcibiskupské konsistoře přeložit P. Šrámka z Nového Jičína. Avšak až 13. července děkan Parsch oznamuje vedení města o Šrámkově jmenování administrátorem v Životicích a 20. července tuto radostnou zprávu otiskly i *Deutsche Volkszeitung* v článku „*Allerlei von*

³²¹ SOKA NJ: *Deutsche Volkszeitung*; Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 14.

³²² Více o ThDr. Krekovi srov. např.: Juhant, J.: *Janez Evangelist Krek und Ansätze einer ethischen Politik in der Monarchie*. In: Marek, P. (ed.): *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Moneta, Olomouc 2004, str. 345-362.

³²³ Srov.: Hanuš, J.: *Malý slovník osobností*, str. 206-207; Matula, B.: *Šrámkovou stopou*, str. 11-12; Turzová, V. M.: *Kartouzský vězeň*, str. 48; Žampach, F. M.: *Jan Šrámek*, str. 45; Žampach, F. M.: *Msgre Dr. Jan Šrámek*, str. 9.

P. Šrámek“.³²⁴ A tak se na začátku září již administrátor Šrámek stěhuje do Životic u Nového Jičína, kde však jeho aktivita neutichá, ba naopak pomalu, ale jistě roste. Místo Šrámka byl novým novojičickým kooperátorem ustanoven P. Josef Skopal působící na Štramberku. Tento Šrámka vymění ještě jednou v Životicích, po jeho odchodu z olomoucké arcidiecéze.³²⁵

Ono přeložení bylo německými radikály vnímáno jako nedostačující. Výše zmíněný článek konstatuje: „*Kazimír Šrámek byl jmenován administrátorem v Životicích. Je to výsměch německému obyvatelstvu našeho města... když vidí, že jeho žádost ... se setkala s takovým výsledkem... Oči Němců z celého okresu jsou obráceny na Životice, jak si budou tamější Němci počínat... náš národní nepřítel arcibiskup Kohn vybírá Šrámka jen pro německé obce...*“³²⁶

Šrámek se před odchodem snaží ukončit své vedoucí postavení ve spolcích, které založil a duchovně a správně vedl. Odstoupil z funkce předsedy ženského spolku *Budoucnost*, „*načež ihned nastala volba předsedy, poněvadž dp. předseda ihned na začátku jednání se vzdal předsednictví. Za předsedu zvolen jednohlasně dp. J. Šrámek. Když volbu přijal, tu bouřlivým voláním ‚sláva‘ byl mu projeven dík...*“³²⁷ Šrámek byl pravidelně volen do čela spolku i po dobu svého pobytu v Brně. Ve spolku však obvykle vystupoval se svými přednáškami o sociální a křesťanské otázce, také o sociální situaci v jiných zemích, kdy čerpal mnohé své znalosti ze svých zahraničních cest, a pravidelně se účastnil, vyjma světové války, valné hromady.³²⁸

Jinak tomu nebylo ani v dalším velkém spolku, „prvním Šrámkovým dítětem“ na poli sociálním. Předsednictví v *Českém katolickém spolku dělnickém* se vzdal již 13. července 1901, kdy poděkoval za projevenou důvěru a povzbudil členy k pilné práci, jak již bylo výše zmíněno. Vděk spolku vyjádřil nejen místopředseda spolku Jurek, ale také celý spolek (a s ním i *Budoucnost*), když uspořádal malý večírek na rozloučenou o tři dny později. Na valné hromadě 24. srpna 1901 je bývalý předseda jednohlasně a nadšeně jmenován čest-

³²⁴ Srov.: SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung*.

³²⁵ Ve farní kronice o přeložení čteme krátkou zmínku: „*Im Juli 1901 wurde der Cooperator Johann Šrámek versetzt u. Seine Stelle hat der auserige Stiftscaplan von Stramberg Josef Skopal erhalten, wechseln am 19. Februar 1902 auf die Pfarre Seitendorf investirt wurde.*“ In: SOkA NJ: *Kronika farnosti*.

³²⁶ SOkA NJ: *Deutsche Volkszeitung*; Srov.: Lankočí, J.: *Jan Šrámek v Novém Jičíně*, str. 14.

³²⁷ SOkA NJ: *Budoucnost*.

³²⁸ Srov.: SOkA NJ: *Budoucnost*; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Trapl, M.: *Msgr. Jan Šrámek*, str. 15.

ným předsedou spolku. Šrámek však později do spolku již nedochází, ač jej podporuje (i finančně), a jeho jméno ve spolkových zápiscích po r. 1901 hledáme marně.³²⁹

Samozřejmě se musel nový životický administrátor vzdát vedoucí role i v dalších spolcích a jednotách, které byly úzce spjaty s jeho kaplanským pobytem v Novém Jičíně. Šrámkův post převzal a v mnohém navázal jeho kolega a přítel P. Dostál-Lutinov. P. Šrámek však nezůstává v Životicích nijak pasivní, stále více se zaměřuje na politiku ve větším měřítku, neustává se svým českým křesťansko-sociálním programem a organizuje sjezdy a kongresy své strany. Stále tak „brnká“ Němcům na nacionalistické nervy, takže jej nakonec musí olomoucký arcibiskup podruhé přeložit. Ke Šrámkovu odchodu se 18. 2. 1902 vyjádřil i jeho kolega a spolupracovník P. Karel Dostál-Lutinov v dopise E. Dlouhému-Pokornému: „*Janek se ve čtvrtek (tj. 20. 2.) stěhuje od Nového Jičína, ale nevíme ještě, kam!*“³³⁰ Nakonec se jednalo o Všechnovice, zapadlou záhorskou vesnici, odkud Šrámek po roce dobrovolně odchází do Brna, kde jeho katolická politika slaví velké úspěchy.

³²⁹ Srov.: SOkA NJ: *Dělnický spolek*; Chobot, K. – Trapl, M.: *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 43; Trapl, M.: *Msgre. Jan Šrámek*, str. 15.

³³⁰ Marek, P. – Soldán, L.: *Karel Dostál-Lutinov*, str. 167.

Závěr

Tato diplomová práce chtěla nastínit působení Msgre. Jana Šrámků na jeho prvním kněžském místě. Na základě materiálů ze Státního okresního archívu v Novém Jičíně a dostupné literatury jsem chtěl poodhalit, s čím se mladý novokněz musel potýkat. Zároveň jsem se snažil popsat situaci a problematiku dvou národností ve významném hospodářském městě severní Moravy a také poukázat, jak se Msgre. Šrámek dokázal vrhnout do práce na poli křesťansko-sociálním, ale také politicko-národním. V práci jsem se pokusil naznačit, kde exilový předseda vlády sbíral zkušenosti a inspiraci pro svou politickou činnost. Jistě by stálo za to, dále se zabývat a zmapovat, jak velký vliv měl novojičický pobyt Msgre. Šrámků na politickou aktivitu, ať už v době habsburského mocnářství či po vzniku Československé republiky.

V práci jsem se zaměřil především na spolkovou činnost Msgre. Jana Šrámků. Archivní materiály jsou bohaté, žel nezpracované a nesetříděné, proto si myslím, že by bylo vhodné tento materiál prozkoumat a zpracovat. Je to totiž zajímavý pramen pro studium regionálních dějin, pro studium sociálního hnutí v Novém Jičíně a řekl bych i pro studium života člověka – českého dělníka na přelomu 19. a 20. století.

Při studiu různých archiválií a materiálů pojednávajících o spolkovém životě v Novém Jičíně jsem si uvědomil, jak bohatý a cílevědomě zaměřený program vypracoval spolkový zakladatel a předseda Jan Šrámek. Mnohé aktivity svým způsobem předešly dobu i místo, mnohé aktivity navazovaly na již osvědčené, mnohé však nedošly své plné realizace. Až se zatajeným dechem jsem zjišťoval, že Šrámkovy sociální a národní myšlenky jsou i dnes aktuální, byť sto let staré a vyjádřené jazykem své doby. Ale podíváme-li se na dnešní hospodářskou, politickou, sociální i náboženskou situaci v našem státě (a já přidávám ještě v našem kraji a regionu), pak si dovoluji konstatovat, že současná problematika je obdobná té, s jakou se setkával a s jakou „bojoval“ novojičický kaplan Jan Šrámek. Vždyť otázka nezaměstnanosti, práva na spravedlivou mzdu, podpora v době úrazu či nemoci nebo pracovní podmínky jsou stále na programu dne. Snad se dnes jen vytrácí onen duchovní a sociální rozměr, na což Msgre. Šrámek jako katolický duchovní kladl důraz a kráčel tak v intencích papežského dokumentu *Rerum novarum*.

Myslím, že Jan Šrámek a jeho (novojičká) práce jsou stále výzvou pro křesťana angažujícího se v politice či sociální sféře. Principy zůstávají stejné, mění se jen metoda a technika.

Tato práce se pokusila popsat, jakým způsobem toho dosáhl Msgre. Jan Šrámek. Je snadné, že diplomová práce nemůže být vyčerpávající a nepostihuje všechny oblasti, v nichž se Šrámek angažoval. Ostatně to nebylo ani cílem práce. Spíše jsem se snažil podívat se na působení Jana Šrámkova ze svého pohledu, snažil jsem se zjistit, jak velkou osobností pro mé rodné město byl tento kněz a politik. Při tomto bádání se odkrývala další a další témata, která mne nenechala v klidu, fascinovalo mne pronikat do dalších událostí a okolností, jež jsou spjaté s dobou Šrámkova kaplanování.

Na závěr si dovoluji citovat slova blahoslaveného papeže Jana Pavla II., která pronesl při své první apoštolské návštěvě České republiky. Tato slova zazněla při papežově odletu z mošnovského letiště 22. května 1995 a dle mého soudu vystihují osobnost Msgre. Jana Šrámkova: „*Bud'te hrdi na to, že jste křesťany! Patřit k Církvi neznamena být občany druhé kategorie, ani členy nějaké organizace. Být křesťanem znamená chtít změnit nejen vlastní život, ale i prostředí, v němž žijeme, a to ve světle evangelia. Křesťan si má být též vědom, že je osobně povolán k budování stále spravedlivější a více bratrské společnosti zde na zemi, v očekávání toho, že budou nastolena »nová nebesa« a »nová země« (srov. 2 Petr 3,13; Zj 21,1), které Bůh připravuje pro své vyvolené.*“³³¹

³³¹ NN: *Návštěvy Jana Pavla II. u nás*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, str. 70-71.

Prameny a literatura

Prameny

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ – STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV NOVÝ JIČÍN

- fond *Katolický spolek dělnický v Novém Jičíně 1901-1914* *
- fond *Katolická jednota na Štramberku* *
- fond *Farní úřad Nový Jičín 1624-1958* (68. VI i)
- fond *Tiskoviny z nakladatelství a tiskárny L. V. Endersova uměleckého ústavu Nový Jičín - Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis 1888-1944*
- fond *Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva československého v Novém Jičíně* *
- fond *Ženský křesťansko-sociální spolek „Budoucnost“ 1898-1915**

* pozn.: fondy jsou neseříděné a nefoliované a každý je uložen v jednom vlastním kartonu

Tištěné prameny

Catalogus venerabilis Cleri Archidiaeceseos Olomucensis 1893-1904

Currenda consistorialis 1893-1901

pozn.: uloženo v knihovně Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci

LEV XIII.: *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky*. Zvon, Praha 1996.

ŠRÁMEK, J.: *Politické projevy v zahraničí*. Tisková společnost lidová, Brno 1945.

ŠRÁMEK, J.: *Politické projevy v zahraničí*. Výkonný výbor ČSL, Praha 1945.

Literatura

ANDRŠ, J. – TULEŠKOV, O.: *Tradice ČSL*. Vyšehrad, Praha 1988.

BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek XIV, Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*. Universita Palackého, Olomouc 1995.

BARTOŠ, J.: *Osobnosti českých dějin*. Alda, Olomouc 2005².

- BATŮŠEK, S.:** *Katolické moderna (Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci)*. Arca JiMfa, Třebíč 1996.
- BEDNÁŘ, S.:** *Česko – Německé poměry v Novojičínském regionu ve dvacátých letech 20. století*. [nepublikovaná bakalářská práce] Brno, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav 2007.
- BENEŠ, ZDENĚK A KOL.:** *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Gallery s.r.o., Praha 2002.
- BOUDA, T. – KRAVÁČEK, F.:** *K výstavbě materiální a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 40 (1987), str. 35 – 42.
- BUBEN, M. M.:** *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Logik s.r.o., Praha 2000.
- DRÁBEK, J. (ED.):** *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky Dr. Mořice Hrubana*. Křesťanská akademie, Řím – Los Angeles 1967.
- DUCHÁČEK, I. (ED.):** *Mandatář národa. Studie a projevy k 75. narozeninám Msgre Dr. Jana Šrámka, předsedy vlády ČSR v zahraničí*. Praha 1946.
- FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (EDS.):** *Člověk na Moravě 19. století*. CDK, Brno 2004.
- FIALA, P. – HANUŠ, J. – VYBÍRAL, J. (EDS.):** *Katolická sociální nauka a současná věda*. CDK – Vyšehrad, Praha 2004.
- FUČÍK, T.:** *Dr. Jan Šrámek ve svých projevech 1918-1938*. Národní obroda, Brno 1946.
- GOTTWALD, J. – SULOVSKÝ, J.:** *Z dějin arcibiskupství olomouckého*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 1997.
- GRAUBNER, J.:** *Kněžské osobnosti*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 2010.
- HANÁK, J.:** *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 44 (1989), str. 1 – 17.
- HANÁK, J.:** *K problematice nacionalismu a internacionalismu v dělnickém hnutí a dělnických stranách na Novojičínsku*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 1 (1967), str. 16 – 21.
- HANÁK, J.:** *Z obsahu týdeníku „Kravařsko“ z let 1902-1907*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 40 (1987), str. 16 – 23.
- HANUŠ, J.:** *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. Století s antologií textů*. CDK, Brno 2005.
- HANUŠ, J.:** *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. CDK, Brno 2005.

- HANZELKA, F.:** *Msgre. Dr. Jan Šrámek (1870-1945)*. Okresní a místní organizace ČSL v Novém Jičíně, Nový Jičín 1945.
- HORSKÝ, R. – JIROUŠEK, T. J.:** *Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva československého*. Praha 1895.
- CHOBOT, K. – TRAPL, M.:** *P. Jan Šrámek a Nový Jičín*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 50, 1996, str. 41 – 44.
- CHOBOT, K.:** *Osobnosti Novojičínska*. Okresní úřad Nový Jičín, Nový Jičín 2000².
- JAN, L. – DRAHOŠ, Z.:** *Osobnosti moravských dějin I*. Matice moravská, Brno 2006.
- JONOVÁ, J.:** *Theodor Kohn – kníže – arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup Peleusijský*. [nepublikovaná disertační práce] Olomouc, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění 2010.
- JUOK, J. a kol.:** *Nový Jičín (Dějiny moravských měst)*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011.
- KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU:** *Sociální nauka Církve. Instrukce pro studium a vyučování*. Sursum, Tišnov – Brno 1991.
- KOSATÍK, P.:** *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Mladá fronta, Praha 2010.
- KREJČOVÁ, J.:** *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci (Data – osoby – budovy)*. Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, Olomouc 2010.
- LANKOČÍ, J.:** *Jan Šrámek v Novém Jičíně*. [Rukopis přednáškového cyklu] cca 1978. Uloženo v: SOKA Nový Jičín, fond Lankočí Josef.
- LÉDR, Z.:** *Historie tabákové továrny v Novém Jičíně do r. 1918*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 41 (1988), str. 15 – 22.
- MAREK, P. – HANUŠ, J.:** *Osobnost v Církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. CDK, Brno 2006.
- MAREK, P. – SOLDÁN, L.:** *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*. Arca JiMfa, Třebíč 1998.
- MAREK, P. (ED.):** *Česká katolická moderna*. Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci a Muzeum Prostějovska v Prostějově, Gloria, Rosice u Brna – Prostějov – Olomouc, 2000.
- MAREK, P. (ED.):** *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Moneta, Olomouc 2004.
- MAREK, P. (ED.):** *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008.
- MAREK, P. A KOL.:** *Český politický katolicismus 1848-2005*. CDK, Brno 2008.

- MAREK, P. A KOL.:** *Jan Šrámek a jeho život*. CDK, Brno 2011.
- MAREK, P.:** *Apologetové nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám České katolické moderny*. Gloria, Rosice u Brna 1999.
- MAREK, P.:** *Český katolicismus 1890-1914*. Gloria, Olomouc – Rosice 2003.
- MAREK, P.:** *Setkání – Osobnost v politickém a veřejném životě na přelomu 19. a 20. století*. CDK, Olomouc 2010.
- MARTINKOVÁ, L. (RED.):** *Sociální encykliky*. Zvon, Praha 1996.
- MATULA, B.:** *Šrámkovou stopou*. Šrámková akademie, Nový Jičín 1994.
- MEDEK, V.:** *Cesta české a moravské církve staletími*. Česká katolická Charita, Praha 1982.
- MUSIL, R. – FILIP, A. (EDS.):** *Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Argo, Brno 2000.
- NN:** *Návštěvy Jana Pavla II. u nás*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.
- OTTO, K.:** *Čtení o Novém Jičíně*. MěNV Nový Jičín, 1963.
- PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR:** *Kompendium sociální nauky Církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008.
- PAVLÍČEK, J.:** *K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 14 (1974), str. 23 – 30.
- POKORNÝ, P. R.:** *Biskupové Čech, Moravy a Slezska po roce 1918 a jejich znaky*. Genealogická agentura, Ostrava 1992.
- PRYMUSOVÁ H.:** *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. století do poloviny 20. století*. [nepublikovaná magisterská práce] Brno, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav 2009.
- ROUŠAR, J.:** *Kněžský seminář v Olomouci a jeho představení v první polovině 20. století*. [nepublikovaná diplomová práce] Olomouc, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění, 2006.
- ŠINDAR, J.:** *Zemřel pod cizím jménem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.
- TRAPL, M.:** *Msgre. Jan Šrámek*. Danal, Olomouc 1995.
- TRAPL, M.:** *Politický katolicismus a ČSL v ČSR v letech 1918-1938*. Acta Universitas Palackianæ Olomucensis Faculta Philosophica, suppl. 30, SPN Praha 1990.
- TURZOVÁ, V. M.:** *Kartouzský vězeň*. Trinitas 2006.
- URBAN, A.:** *Poznámky k historii KDU v Novém Jičíně*. [zatím nepublikovaný rukopis určený ke zveřejnění online] 2010.

- URBANEC, J.: *Novojičínské období měsíčníku Katolické moderny Nový Jičín*. In: VSONJ, sv. 50 (1996), str. 33.
- VODIČKA, T.: *Principy sociální ethiky I*. Krystal, Olomouc 1945.
- VODIČKA, T.: *Principy sociální ethiky II*. Krystal, Olomouc 1946.
- ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin. Sv. VI. Doba probuzenského katolicismu (1848-1918)*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 2009.
- ŽAMPACH, F. M. (ED.): *Jan Šrámek – životní data, dokumenty, vzpomínky, úvahy*. Brněnské tiskárny, Brno 1930.
- ŽAMPACH, F. M.: *Sjednotitel našeho zahraničního odboje Msgr Jan Šrámek – Několik slov k jeho pětasedmdesátinám*. Národní obroda, Brno 1945.

Elektronické zdroje

- ČERVINKA, A.: *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži, Kroměříž 2007. [online; staženo 10. 11. 2011]. Dostupné na internetu: http://www.agkm.cz/vyznamne_osobnosti_ag.pdf
- N. N.: *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomoucké arcidiecéze*. [online, staženo 24. 9. 2011]. Dostupné na internetu: <http://ado.cz/system/files/Posloupnost-biskupu-a-arcibiskupu-olomoucke-arcidieceze.pdf>
- STANČÍK, J. M.: *Z historie*. Okénko Novojičínské farnosti 2 (2000), č. 1, str. 7. [online, citováno 1. 10. 2011]. Dostupné na internetu: <http://okenko.fnj.cz/fc100.pdf>
- TEŤHAL, V.: *Vzpomínka na Josefa Glogara*. OLDIN: olomoucký arcidiecézní informátor 19 (2009), č. 10, str. 10-11. [online, citováno 4. 10. 2011]. Dostupné na internetu: http://ado.cz/system/files/oldin/2009/Oldin_10_2009.pdf

Anotace

Příjmení a jméno autora: ŠTEFÍK JAKUB DOMINIK

Název práce: SOCIÁLNÍ PŮSOBENÍ MSGRE. JANA ŠRÁMKA V NOVÉM JIČÍNĚ V L. 1893-1901.

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš PARMA, Ph.D.

Počet stran: 87

Počet stran přílohy: 18

Klíčová slova: Jan Šrámek
Nový Jičín
sociální otázka
katolicismus
katolické spolky

Diplomová práce se zabývá sociálně-národnostní otázkou v Novém Jičíně v době působení Msgre. Jana Šrámka jako zdejšího kooperátora. Práce se snaží postihnout vývoj sociálního, národnostního a politického zájmu Msgre. Šrámka, a to především v jeho návaznosti na encykliku Rerum novarum; zabývá se spolkovou činností české minority v Novém Jičíně a okolí, jak je konstituoval Msgre. Šrámek; postihuje i celozemskou aktivitu novojického kaplana a jeho kooperaci s nejbližšími spolupracovníky.

Annotation

Name: ŠTEFÍK JAKUB DOMINIK

Title of work: THE SOCIAL-ORIENTED ACTIVITY OF MSGR. JAN ŠRÁMEK IN NOVÝ JiČÍN IN THE YEARS 1893-1901.

The supervisor: Mgr. Tomáš PARMA, Ph.D.

Number of pages: 87

Number of attachments: 18

Keywords: Jan Šrámek
Nový Jičín
Social task
Catholicism
Catholic associations

This thesis deals with the socio-national issue in Nový Jičín in the time of activity of Msgr. Jan Šrámek as the local cooperator. The work tries to capture the evolution of social, national and political interests of Msgr. Šrámek, especially in the following encyclical Rerum novarum; it looks in to the catholic associations activities of the Czech minority in Nový Jičín and the neighborhood as constituted by Msgr. Šrámek. The thesis affects the activity of the countrywide the chaplain in Nový Jičín and the cooperation with his closest colleagues too.

Seznam příloh

1. Tabulka č. 1: *Počet obyvatel Nového Jičína v l. 1851 – 1910*
2. Tabulka č. 2: *Národnostní složení obyvatelstva v Novém Jičíně dle „obcovací řeči“ v l. 1880 - 1910*
3. Tabulka č. 3: *Náboženské složení obyvatelstva v Novém Jičíně*
4. Tabulka č. 4: *Počet zaměstnanců ve vybraných továrnách v Novém Jičíně*
5. Tabulka č. 5: *Počet členek ženského spolku Budoucnost v l. 1898 – 1915*
6. *Edice stanov spolku Budoucnost*
7. *Úvodní strana Památníku křesťansko-sociálního ženského spolku Budoucnost (SOkA Nový Jičín)*
8. *Členská knížka křesťansko-sociálního ženského spolku Budoucnost (SOkA Nový Jičín)*
9. *Zápis v Památníku křesťansko-sociálního ženského spolku Budoucnost (SOkA Nový Jičín)*
10. *Úvodní strana zápisů Českého spolku dělnického (SOkA Nový Jičín)*
11. *Protokol zápisu z jednání Českého spolku dělnického (SOkA Nový Jičín)*
12. *P. Jan Šrámek – 2. předseda Českého spolku dělnického (SOkA Nový Jičín)*
13. *P. Karel Dostál – přednášející v Českém spolku dělnickém (SOkA Nový Jičín)*
14. *Návštěva Msgre. Šrámka v Novém Jičíně r. 1946 (archiv autora)*
15. *Pamětní deska na faře v Novém Jičíně*
16. *Beskydské divadlo v Novém Jičíně (původně Německý spolkový dům)*
17. *Masarykovo náměstí č. 28 (1. spolková místnost)*
18. *Kostelní č. 19 (Místo 1. útulny)*
19. *Jiráskova č. 37 (Útulna na Růžičkově ulici)*